

LÄÄKÄRI ILMAN RAJOJA?

Bernard Kouchnerin humanitaariset teesit

**Maria Pohjamo
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2007**

LÄÄKÄRI ILMAN RAJOJA?

Bernard Kouchnerin humanitaariset teesit

Maria Pohjamo
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2007
83 sivua

Pro graduni aiheena on ranskalainen lääkäri ja humanitaarinen toimija Bernard Kouchner (1939-) ja hänen kehittämänsä ja popularisoimansa humanitaarisen intervention doktriinit. Aineistonani on Kouchnerin kirjoittamat kirjat sekä relevantit lehtiartikkelit. Analysoin niitä käyttäen apunani etenkin Hayden Whiten ja Northrop Fryen narratiivianalyysia.

Työssäni tutkin, miten Kouchner rakentaa itselleen aristotelilaisen eetoksen kirjoittajana. Tässä hän käyttää apunaan niin lääkärin ammattitaustansa, juutalaista syntyperäänsä kuin kuuluisia ystäviään. Lähtölaukauksena Kouchnerin humanitaarisille teeseille on Nigerian Biafran kriisi vuosina 1967–70, jonka jälkeen hän perusti valtiosta riippumattoman humanitaarisen avustusjärjestön Lääkärit ilman rajoja. Kirjoituksissa toistuu voimakkaasti Biafra paluun figurina. Pyrkimyksenäni on myös valottaa frankofonista humanitaarista keskustelua YK:n piirissä, joka jää usein angloamerikkalaisten hallitsemalla tieteenalalla vähemmälle huomiolle.

Tutkimukseni osoittaa, että Kouchner on melko pitkälti oman ranskalaisen kulttuurinsa tuote, ja hän laskee itsensä kuuluvan erityiseen yhteiskuntaluokkaan, intellektuelleihin. Intellektuelleilla on velvollisuus puuttua keskusteluun ja toimia muutoksen moottorina. Kouchner yrittää vahvistaa humanitaarisella toiminnallaan Ranskaan idealistisesti liitettäviä vapauden, veljeyden ja universaalisuuden arvoja. Tarkastelussani Kouchner rakentaa tietoisesti kuviteltua yhteisöä, jolla on vihollisena passiivisuus ja ihmisoikeusrikkomukset. Olen luonut myös moraalisten velvollisuuksien kehän avaamaan kouchnerilaista maailmanrakennetta. Vaikka hän argumentoi toistuvasti rajattomasta maailmanlaajuisesta yhteisöstä, kohdistaa Kouchner silti eritasoisia moraalisia vaatimuksia eri maille. Hänen ajattelussaan kaiken keskiössä on Ranska humanitaarisen toiminnan mallimaana. Toisen kehän muodostavat Eurooppa ja laajemmin länsimainen sivilisaatio. Uloin, ja samalla kaikkien löyhin, kehä rakentuu muista maailman maista, jotka ovat toiminnan kohteita ja useimmiten maailmanpoliittisesti katsottuna heikkoja valtioita. Näiden valtioiden sisäiseen tilanteeseen vahvemmat ja 'valistuneemmat' valtiot voivat tarpeen tullen puuttua.

Avainsanat: Bernard Kouchner, humanitaarinen interventio, narratiivi, intellektuellit, ranskalaiset lääkärit

SISÄLLYS

1 OLIPA KERRAN LÄÄKÄRI.....	1
2 TUTKIMUSASETELMA.....	4
2.1 l’Homme politique Bernard Kouchner.....	4
2.2 Aineisto ja konteksti.....	5
2.3 Maailman rakentaminen narratiiveilla.....	7
2.3.1 Narratiivien moraalinen ulottuvuus.....	9
2.3.2 Narratiivin arkkityypit.....	11
3 IKUINEN PALUU BIAFRAAN.....	15
3.1 Biafran ja median vaikutus.....	15
3.1.1 Ranskalaisten lääkäreiden interventio.....	17
3.2 Bernard Kouchner silminnäkijänä – puhujan eetos aristotelilaisittain.....	19
3.2.1 Lääkäri jokamiehen omatuntona.....	21
3.2.2 Puolijuutalaisuus.....	22
3.3 Valtio turvallisuuden perusyksikkönä.....	24
3.3.1 Suvereenisuuden aste.....	26
3.3.2 Uusi sotilaallinen humanismi.....	29
3.4 Devoir/droit d’ingérence.....	31
4 BERNARD KOUCHNERIN INTERVENTIONISMI.....	34
4.1 Île de lumière – interventio Vietnamiin.....	34
4.2 Symposium – intervention institutionalisointi.....	42
4.3 Solidaarisuus sorron vastavoimana.....	44
4.3.1 Dubrovnik – <i>ville blanche</i>	47
4.4 Humanitaariset veljet: apotti ja ateisti.....	48
4.4.1 Puolustus interventiolle.....	53
4.5 Mitterrandin kanssa Sarajevoon.....	55
4.6 <i>We did it in the dark</i> – demokraattinen interventio.....	59
4.7 Jatkuuko taistelu?.....	68
5 KOUCHNER INTELLEKTUELLINA.....	71
5.1 Intellektuellien interventio.....	71
5.2 Kuviteltu yhteisö.....	73
5.2.1 Bernard Kouchnerin kuvitteellinen yhteisö.....	74
5.2.2 Moraalisen velvollisuuden kehät.....	75
5.3 EPILOGI.....	77
AINEISTO	
ELEKTRONINEN AINEISTO	
LÄHTEET	
ELEKTRONISET LÄHTEET	

1 OLIPA KERRAN LÄÄKÄRI

« L'action humanitaire d'aujourd'hui est née au Biafra »

Lääkärit ilman rajoja -järjestön perustajan ranskalaisen lääkäri Bernard Kouchnerin (1985, 1) mukaan nykyajan humanitaarinen toiminta on syntynyt Biafrassa. Tässä tutkielmassani tutkin hänen ajatteluaan ja maailmankuvaansa sekä erityisesti hänen suhtautumistaan humanitaariseen interventioon. Kouchner on popularisoinut humanitaarisen interventioon liittyviä käsitteitä ja soveltanut niitä myös käytännön toiminnassaan. Tutkin siis, miten Kouchner on narratiiveillaan omalta osaltaan vaikuttanut humanitaariseen keskusteluun.

Työssäni tarkastelen narratiivien tarjoamia aineksia maailmankuvan rakentamisessa. Narratiivit antavat meille mahdollisuuden tarkastella asioita eri näkökulmasta kuin tavallisesti. Pro gradu -tutkielma on jo itsessään tarina, joka pyrkii olemaan vakuuttava. Näin gradun kirjoittaja kertoo tarinaa muiden kertomista tarinoista.

On hedelmällistä perehtyä ranskalaiseen poliittiseen kulttuuriin ja retoriikkaan, joka on tietyllä tapaa rikkaampaa tai ainakin erilaista kuin suomalainen vastaava. Ranskassa julkinen keskustelu on vilkasta, ihmiset tekevät kannanottoja eli puhetekoja ja tätä kautta käsitteet ja käsitykset muuttuvat ja kehittyvät. Ranskalaiseen kulttuuriin kuuluu politiikan seuraaminen ja siitä keskustelu. Poliittinen aktivismi on jopa kannustettua toimintaa, toisin kuin meillä.

Eräänä tavoitteena tutkimuksellani on myös valottaa frankofonista humanitaarista keskustelua YK:n piirissä, joka angloamerikkalaisten hallitsemalla tieteenalalla ja englanninkielisessä kirjallisuudessa jää usein vähemmälle huomiolle. Huomionarvoista on, että kaksi YK:n viimeistä pääsihteeriä Boutros Boutros-Ghali ja Kofi Annan ovat frankofoneja ja ovat sen vuoksi saaneet epäilemättä vaikutteita myös ranskankielisestä humanitaarisesta keskustelusta. Lisäksi ranska on yhä edelleen kansainvälisten suhteiden toinen virallinen kieli. Myös ranskalaista alkuperää olevien valtiosta riippumattomien järjestöjen (NGOs, Non Governmental organizations, esimerkiksi Lääkärit ilman rajoja) rooli on merkittävä nykyajan humanitaarisessa politiikassa.

Työssäni en käsittele Ranskan poliittista kulttuuria tai sisäpolitiikkaa sinällään, vaan vain siinä määrin kuin se on tarpeen Kouchnerin ajattelun avaamiseksi. Jätän myös Ranskan kolonialistisen historian analyysin vähemmälle, vaikka sekin omalta osaltaan vaikuttaa maan humanitaariseen toimintaan. Päättämiskohteeni on siis Bernard Kouchnerin argumentaatio erityisesti humanitaarisesta interventioista. Olen päätenyt tutkimaan juuri häntä, koska hän oli Biafrassa ”humanitaarisen herätyksen” saaneiden lääkäreiden keskeisin johtohahmo. Kouchnerin johdolla nämä lääkärit alkoivat harjoittaa uudenlaista humanitaarista avustustoimintaa. Mielekkääksi Kouchnerin tutkimisen tekee se, että häneen liittyvää aikaisempaa tutkimusta on huomattavan vähän. Kouchner on kuitenkin ranskalaisen humanitaarisen keskustelun keskeisiä hahmoja, ja hänen nimensä tulee esiin myös YK:n humanitaarisessa diskurssissa.

Käytän apunani Aristoteleen kirjoituksia tutkiessani Kouchnerin eetosta eli miten hän rakentaa itsestään vakuuttavan kirjoittajana. Kouchnerin argumentaatioissa esiintyy aristoteliläinen eetos vahvasti. Kouchnerilaiseen eetokseen liittyy oleellisesti juutalaisuus, jota hän käyttää henkilökohtaisen uskottavuuden tuojana humanitaarisessa diskurssissa. Analyysistäni käy ilmi, että antisemitismiin ja fasismiin liittyvät pohdinnat ovat hänelle ominaisia.

Barry Buzanin *People, States and Fear* on samoin yksi keskeisimmistä käyttämistäni tutkimuskirjoista. Hänen turvallisuusanalyysinsä heikoista ja vahvoista valtioista ja sitä kautta kansainvälisestä järjestelmästä auttaa avaamaan myös Kouchnerin ajattelua. Käytän myös Noam Chomskyn kirjoittamaa *Uusi sotilaallinen humanismi* analysoidessani intervention käsitettä ja tyypitellessäni intervention tasoja.

Neljännessä luvussa analysoin tarkemmin Kouchnerin seitsemää kirjaa tutkimalla, miten hän on rakentanut konkreettisista tapahtumista tarinoita saadakseen välitettyä haluamansa viestin yleisölleen. Tässä teoreettis-metodisina apuvälineinä toimivat Hayden Whiten ja Northrop Fryen narratiiviteoriat.

Intellektuellien edustaessa keskeisiä toimijoita ja eräänlaista eturintamajoukkoa Kouchnerin ajattelussa ja laajemmin koko ranskalaisessa yhteiskunnassa hyödynnän myös Pascal Oryn ja Jean François Sirinellin kirjoittamaa teosta intellektuellikäsitteen synnystä.

Siinä he oivallisesti selittävät, miten kyseinen käsite on tullut osaksi ranskalaista ajattelua, ja miksi sillä on Ranskassa edelleen niin keskeinen asema.

Lopuksi käsittelen tarkemmin Kouchnerin tapaa argumentoida maailmanjärjestyksestä. Sen analysoimiseksi olen luonut eräänlaisen moraalisten velvollisuuksien kehämallin. Vaikka Kouchner argumentoi toistuvasti universalismista ja maailmanyhteisöstä, on Ranska silti hänen retoriikassaan kaiken keskiössä, ja sitä kuvaillaan ihanteellisesti. Ranska erotetaan selvästi hänen kuvailemanaan yhteiskuntana muista yhteiskunnista käyttäen keinona ulossulkemista. Tämä kuvailtu yhteisö ei vaikene kauheuksista, ja tämä piirre erottaa sen muista yhteisöistä.

Quel luxe, que notre pays, la France, où l'on peut se quereller, discuter, disputer sur les droits de l'homme et l'aide humanitaire alors que immense majorité des nations de cette planète n'a pas accès à la liberté de parole. (Kouchner 1987, 276.)

Kouchnerin mukaan on ylellisyyttä, että heidän maassaan, Ranskassa, voidaan riidellä, keskustella ja väitellä ihmisoikeuksista ja humanitaarisesta avusta, kun taas valtaosalla tämän planeetan valtioista ei ole mahdollisuutta puhua vapaasti. Kouchner luo kuvaa Ranskasta humanitaarisen toiminnan mallimaana. Se tapahtuu rakentamalla tietoisesti kuviteltua yhteisöä, jolla on yhteinen vihollinen: passiivisuus ja ihmisoikeusrikkomukset. Tässä kuvaillussa yhteisössä niitä vastaan on taisteltava kaikin keinoin.

2. TUTKIMUSASETELMA

2.1 l'Homme politique Bernard Kouchner

Ranskalainen Bernard Kouchner syntyi 1939 Avignonissa. Kouchner oli nuorena radikaali kommunisti ja hän oli jäsenenä esimerkiksi Kommunististen opiskelijoiden liitossa (*Union des Etudiants communistes*). Nuoruudessaan hän työskenteli myös toimittajana *l'Événement* -ja *Actuel* -lehdissä. Koulutukseltaan hän on lääkäri. Vuosina 1967–70 hän osallistui Punaisen Ristin vapaaehtoisena lääkärinä Biafran kriisin avustustoimintaan. Tästä muodostui suuri käännekohta hänen elämässään. Biafrassa hän pettyi suuresti Punaisen Ristin neutraaliin toimintaan, joka oli hänen mielestään liian riippuvaista valtioiden tahdosta. Punaisen Ristin säännöt kielsivät esimerkiksi lausunnot kansanmurhista ja ihmisoikeusloukkauksista. Järjestö ei myöskään saanut tulla maahan ilman kriisissä olevan valtion suostumusta. Biafran jälkeen Kouchner perusti vuonna 1971 humanitaarisen valtiosta riippumattoman järjestön (*Non-governmental organization, NGO*) Lääkärit ilman rajoja (*Médecins Sans Frontières, MSF*). Hän on luonnehtinut MSF:n periaatteita seuraavasti: ”Neutraalius, ei ikinä. Ei pidä sekoittaa niitä, joita pommitetaan, niihin, jotka heittävät pommeja. Puolueettomuus, kyllä. Meidän täytyy huolehtia molempien osapuolten uhreista.” (Kouchner 2004.) Myöhemmin hän kuitenkin ajautui ristiriitoihin MSF:n silloisen operatiivisen johdon kanssa Vietnamin suorittamansa avustusoperaation myötä, joten Kouchner perusti uuden humanitaarisen avustusjärjestön *Médecins du Monde*:n (Maaailman lääkärit) vuonna 1980. Kouchner on osallistunut monissa eri rooleissa (lääkärinä, ministerinä, YK:n lähettiläänä) humanitaariseen toimintaan kriisialueilla pian neljäkymmenen vuoden ajan. Kouchner on siis toisin sanoen ollut lukemattomissa eri kriiseissä humanitaarisena toimijana. Biafran lisäksi myös esimerkiksi Vietnamin pakolaiskriisi 1970-luvun lopussa oli käänteentekevä hänen elämässään. Silloin hän mobilisoi ystävänsä, median ja muita merkittäviä toimijoita Vietnamin laivahankkeeseen. Ja näin hän oman kertomansa mukaan muokkasi kansainvälistä lakia hädänalaisten pakolaisten auttamiseksi.

Kouchner ei ole koskaan ollut kansanedustaja, mutta hän on toiminut ministerinä Ranskan hallituksissa useampaan otteeseen. Hänestä tuli ”sosiaalisen sopeuttamisen” valtiosihteeri vuonna 1988 (*Secrétaire d'Etat chargé de l'insertion sociale*), sitten humanitaarisen

toiminnan valtiosihteeri 1988–1992 ja sen jälkeen terveysministeri 1992–1993. Hän oli Euroopan parlamentin jäsenenä 1994–1997 Ranskan sosialistien edustajana. Vuosina 1997–99 hän toimi uudelleen terveysministerinä. Kouchner nimitettiin YK:n lähettilääksi Kosovoon vuosiksi 1999–2001. *Time*-lehden mukaan (26.4.2004) Kouchner on yksi maailman sadasta vaikutusvaltaisimmasta ihmisestä.

2.2 Aineistosta ja kontekstista

Aineistonani on Bernard Kouchnerin *Le Monde* -lehteen kirjoittamia artikkeleita ja hänen julkaisemiaan kirjoja. Kouchner on tuottelias kirjailija, tähän mennessä hän on julkaissut eri lähteistä riippuen ainakin viisitoista teosta. Niissä esiintyy samoja teemoja kuin hänen artikkeleissaan. Sen lisäksi hän kertoo teoksissaan esimerkiksi jokapäiväisestä elämästään ja tapaamistaan ihmistä. Kouchnerin kirjoittamat kirjat ja *Le Monden* artikkelit ovat relevantti tutkimusaineisto tässä työssä etenkin siksi, koska niiden avulla Kouchner on osallistunut ranskalaiseen poliittiseen keskusteluun ja tuonut siinä esille itselleen läheisiä humanitaarisia teemoja. Kirjoitustensa avulla Kouchner on pyrkinyt muuttamaan maailmaa.

Kouchnerin tekstien luonne on sekä populistinen että kapinallinen, ja ne noudattavat useimmiten samaa kaavaa. Niihin sisältyy usein mainintoja ihmisten aiheuttamista katastrofeista, kuten esimerkiksi Auschwitzista ja Ruandasta. Katastrofit toimivat Kouchnerin kirjoituksissa varoittavina esimerkkeinä siitä, miten käy, jos kriiseihin ei puututa ajoissa. Kouchnerin voidaankin sanoa argumentoivan eli politikoivan nimillä. Hän ei esimerkiksi selittele Auschwitzin tapahtumia, vaan olettaa yleisön tietävän ne. Nämä nimet ovat toimintaan pakottavia, kyse onkin eräänlaisesta moraalista pakottavasta kannanotosta. Voimakas nimeäminen on osoitus maailman vahvasta strukturoimisesta omasta näkökulmasta ja omilla toimilla eteenpäin vietyä. Havainnollinen esimerkki on Yhdysvaltojen ulkopoliittikka, jossa viholliset nimetään selkeästi (Ks. tästä lisää Korhonen 2000). Kouchnerin vahvat kannanotot ja hänen vahva nimeämispolitiikkansa ovat seurausta hänen riippumattomasta asemastaan. Hän ei ole korkeassa asemassa oleva poliitikko, jonka pitää vartioida sanansa huolellisesti eikä täten lausunnoillaan edusta Ranskan ”virallista” kantaa.

Kouchnerin kirjoitusten tyyliin kuuluu myös Ranskan ylistys. Kouchner korostaa ranskalaisten lääkäreiden poikkeuksellisuutta humanitaarisina toimijoina ja hän mainitseekin usein englanninkielisen käsitteen *french doctors*. Marie-Christine Delpalin (1993, 57) mukaan Bernard Kouchnerista on tullut ranskalaisten lääkäreiden symboli maailmassa (*symbole des French doctors*). Mielestäni Kouchneria voisi luonnehtia eräänlaiseksi mielipidevaikuttajaksi Ranskassa, vaikka Kouchnerin rooli onkin jossain mielessä päivänpolitiikan ulkopuolella. Silti hän saa juttunsa läpi arvostettuun *Le Monde*en. Kouchner tekee *puhetejoja* eli hän *politikoi* ja hänen sanomallaan on painoarvoa. Puheteot voidaan ymmärtää laajemmin osana *politics-as-activity* -näkökantaa. Puheteoilla avataan uutta poliittista pelitilaa. (Ks. tästä lisää esim. Palonen 2003, 31.)

Kouchnerin kirjoituksissa on läsnä voimakas moraalinen ulottuvuus. Heikommista on kannettava huolta, siis kansainvälisellä yhteisöllä on velvollisuus suojella heikompia. Sodan uhreista sekä viattomista sivullisista on huolehdittava äärimmäisenä keinona jopa aseellisella väliintulolla. Poliittisena pelikenttänään Kouchnerilla on koko maailma kaikkine kriiseineen. Hänen puheessaan on henkilökohtaista auktoriteettia hänen toimittuaan nuorena lääkärinä kriisialueilla. Hän menee edelleen kentälle (kuten Kosovoon) ja vetoaa henkilökohtaisesti esimerkiksi valtioiden päämiehiin sekä YK:n pääsihteeriin.

Ranska on humanitaarisen toiminnan alalla merkittävä tekijä, ja sillä on esimerkiksi käynnissä lukuisia rauhanturvaamisoperaatioita Afrikassa ja muualla maailmassa. Näiden operaatioiden voidaan toisaalta nähdä olevan sovinnontekoa ja pyrkimystä hyvitykseen sen väkivaltaisen kolonialistisen historian vuoksi. Maa on herännyt puhumaan humanitaaristen interventioiden puolesta voimakkaasti 1980-luvun lopulta lähtien. Ranska on ollut aktiivinen Yhdistyneissä Kansakunnissa tehden muun muassa aloitteita päätöslauselmista.¹ Se on siten ollut mukana kylmän sodan jälkeisessä kansainvälisen yhteisön murroksessa. Voidaankin sanoa, että Ranskassa on ollut yrityksenä saada humanitaarisuus esiin ulkopoliitikassa, toisin sanoen tehdä ulkopoliittikka humaniksi (*d'humaniser la politique extérieure de la France*) (Delpal 1993, 3). Yhtenä osoituksena tästä on ollut Ranskan

¹ Ranskan aloitteita YK:ssa: Résolution n° 43/131 du 8.12.1988: Assistance humanitaire aux victimes des catastrophes naturelles et situations d'urgence du même ordre, Résolution n° 45/100 du 14.12.1990: Assistance humanitaire aux victimes des catastrophes naturelles et situations d'urgence du même ordre, Résolution n° 688 du Conseil de sécurité du 5.4.1991.

hallituksessa humanitaarisen toiminnan valtiosihteeri. Ranskassa valtiosihteereillä on paljon näkyvämpi ja poliittisempi rooli kuin esimerkiksi Suomessa. Siellä he toimivat apulaisministereinä, joilla on oma kabinetti ja oma budjetti eli käytännössä ministerin status. Humanitaarisen toiminnan valtiosihteeri toimii ulkoministeriön alaisuudessa. Ensimmäisenä tehtävän sai hoitaakseen Lääkärit ilman rajoja -järjestön perustaja Bernard Kouchner, joka popularisoi interventiovelvollisuuden käsitteen – *devoir d'ingérence*. Myöhemmin Kouchner käyttää myös käsitettä oikeus interventioon – *droit d'ingérence*. Bernard Kouchnerista on tullut ranskalaisen humanitaarisen politiikan symboli. Joidenkin mielestä hänen persoonastaan on kuitenkin tullut liian näkyvä. (Delpal 1993, 2.) Kriittisten äänenpainojen mukaan Ranskan aktiivisuus humanitaarisessa politiikassa on uudenlainen kolonialismin muoto ja siten eräänlaista holhoamispolitiikkaa.

Ranskan aktiivisuus humanitaarisen toiminnan saralla voidaan myös nähdä sen pyrkimyksenä oikeuttaa roolinsa YK:n turvallisuusneuvoston pysyvänä jäsenenä jatkossakin. Uhkana on valtion vaikutusvallan menettäminen maailmanpolitiikassa. Pyrkimyksenä on ollut myös tehdä Ranskan humanitaariset aktiviteetit tunnetuksi median avulla (*la médiatisation*). Kyse on eräänlaisesta ”julkisuuspolitiikasta” (*politique publicitaire*). Eräällä tavalla Ranska on humanitaaristen oikeuksien, demokratian ja vuoden 1789 vallankumouksen syntyina harjoittanut aina ulkopolitiikkaa, joka on perustunut eräänlaiselle militantismille. Poliitiikan tyyliä voisi luonnehtia jopa messiaaniseksi (*de "messianisme" culturel presque civilisateur*). (Delpal 1993, 106.) Militantismi ja ryhmäsolidaarisuus ovat myös eräitä Kouchnerin ajattelun ja kirjoitusten ominaispiirteitä, jotka juontuvat hänen kokemuksistaan 1960-luvun radikaalissa opiskelijaliikkeessä.

2.3 Maailman rakentaminen narratiiveilla

Metodina käytän tutkimuksessani narratiivianalyysia ja sen tutkijoista ennen kaikkea Northrop Fryea ja Hayden Whitea. Historioitsija Hayden White on analysoinut historiallisia narratiiveja. Mielestäni hänen teoriaansa voidaan käyttää laajemminkin narratiivien tutkimiseen. Tässä pro gradussani peilaan hänen teoriaansa Bernard Kouchnerin teksteihin, joihin se sopii mielestäni hyvin. Hänen kertomustensa takana ei ole

mitään ”suurempaa teoriaa”, vaan hän kertoo kokemuksistaan kansantajuisesti ja omakohtaisesti. Kaikki hänen kirjansa ovat täynnä tarinoita. Esimerkkeinä mainittakoon tarinat Jugoslaviasta, Vietnamista sekä ranskalaisista lääkäreistä. Hänen kertomuksensa sisältävät useimmiten samoja elementtejä, rönsyileviä kuvauksia sekä paljon muisteluita. Whiten teoreettisen narratiivimetodin avulla voin kuitenkin tarkastella Kouchnerin kertomuksia analyyttisesti ja käsitteellisesti.

Whiten mukaan narratiivi on ratkaisu ongelmaan, miten tietäminen käännetään kertomiseksi. Se auttaa ymmärtämään tarinan, joka on peräisin toisesta kulttuurista. Kieltäytyminen narratiivista merkitsee samalla itse merkityksen poissaoloa tai sen kieltämistä (White 1981, 1-2). Ilmiöstä voi käyttää termiä *anti-narrative*. Todellisten tapahtumien esittämisen narratiivissa tekee mahdolliseksi tarve tai pyrkimys arvioida niiden merkitystä kulttuurille tai ryhmälle, joka on kirjoittamassa omaa historiaansa (White 1981, 10). Artikkelissaan White lainaa Émile Benvenistea, joka on sanonut:

Truly there is no longer a “narrator”. The events are chronologically recorded as they appear on the horizon of the story. Here no one speaks. The events seem to tell themselves.

Benvenisten mukaan kertoja häviää, ja tapahtumat tuntuvat puhuvan itse. Todellisuudessa jokainen narratiivi, olipa se näennäisesti kuinka ”täysi” tahansa, on rakentunut tapahtumista, jotka olisi voitu sisällyttää siihen, mutta ne olivat jätetty pois. Tämä pätee niin realistisiin kuin kuvitteellisiin narratiiveihin. (White 1981, 10.)

Narratiivin piirteinä voivat olla myös tietynlaiset luonnon tai ihmisten aikaansaamat epäjärjestyksen voimat, jotka kiinnittävät pääosan huomiosta. Narratiivissa voidaan kuvata maailmaa, jossa asiat tapahtuvat ihmisille ennemmin kuin ihmiset tekevät asioita itse. (White 1981, 10.) Narratiivin avulla voidaan täyttää tapahtumasarjan aukot, se luo mielikuvaa jatkuvuudesta, yhtenäisyydestä sekä tarkoituksellisuudesta tyhjyyden, tarpeiden ja turhautuneiden halujen asemasta. Voidaankin puhua eräänlaisesta tekstin täytelöittämisestä (*fullness*). (ibid, 11.)

2.3.1 Narratiivin moraalinen ulottuvuus

Onko olemassa tarinaa ilman moraalista opetusta? Whiten vastauksen perusteella jokaiseen historialliseen narratiiviin liittyy pyrkimys tapahtumien moralisointiin (White 1981, 14). Historiallisissa narratiiveissa on siis aina olemassa moraalinen ulottuvuus, vaikka niiden tarkoituksena on pyrkimys neutraaliuteen ja tasapuolisuuteen. Vaikka White on tutkinut nimenomaan historiallisia narratiiveja, sopii hänen teoriansa mainiosti myös Bernard Kouchneriin. Kouchnerin narratiivit taas ovat avoimen poliittisia, niissä ei ole ”rasitteena” pyrkimystä tasapuolisuuteen tai neutraaliuteen. Hänen narratiiveihinsa sisältyy melkein aina moraalinen opetus, jonka mukaan historiasta on otettava oppia, eikä paha saisi toistua. Esimerkiksi tässä hän muistelee armenialaisten kansanmurhaa:

Nous revenons de loin. Prenons la mesure de notre siècle, qui s’ouvre sur le génocide des Arméniens par les Turcs: indifférence et non-intervention. (Kouchner 1993, 86–87.)

Kouchnerin mukaan piittaamattomuudella on pitkät juuret. Esimerkkinä hän mainitsee tämän vuosisadan alussa käytetyt ”toimet” turkkilaisten tekemän armenialaisten kansanmurhan suhteen. Näitä ”toimia” olivat välinpitämättömyys ja puuttumattomuus (*non-intervention*). Kouchner viittaa toimettomuudella ilmeisesti kansainväliseen yhteisöön, jonka olisi pitänyt puuttua joukkomurhaan aiemmin. Hänen kertomuksensa palvelee myös moraalisenä opetuksena, mihin passiivisuus voi pahimmillaan johtaa.

Whiten mukaan narratiivin kertojalla on auktoriteettia:

...Richerus hoped to help resolve by the composition of his narrative. We can legitimately suppose that his impulse to write a narrative of this conflict was in some way connected with a desire on his part to represent (both in the sense of writing about and in the sense of acting as an agent of) an authority whose legitimacy hinged upon the establishment of “facts” that were of a specifically historical order. (White 1981, 18.)

White viittaa tässä artikkelissaan kuvailemaansa Richeruksen (Richerus of Reims) kertomukseen Ranskan historiasta noin vuonna 998. Richerus pyrki kirjoittaessaan tämän narratiivinsa kyseisestä konfliktista edustamaan jollain tavalla auktoriteettia, jolla on legitimitteettiä julkaista ”tosiasiat” tietyssä historiallisessa järjestyksessä. Tämä auktoriteetti liittyy eräällä tavalla Richeruksen rooliin kirjoittajana ja toisaalta hänen rooliinsa toimijana konfliktissa. Tässä on selkeä yhtymäkohta Bernard Kouchnerin narratiiveihin. Hänkin

vetoaa usein olleensa itse toimijana kuvailemissaan kriiseissä. Hänellä on siis auktoriteettia kertoa tositapahtumista silminnäkijänä. Kuten White (1981, 17) toteaa: “Authority to narrate events, narrativizing is an activity.” Kouchner pyrkii selvästi esiintymään niin auktoriteettina kuin aktiivisena toimijana ja kokee velvollisuudekseen kiinnittää ihmisten huomion kriiseihin.

Narratiivien luonteenpiirteinä on vahva todentuntu. Se tosiasia, että tapahtumat voidaan kertoa myös toisella tavalla, tekee niistä hetkessä kyseenalaisia. Eli on olemassa useampia versioita samasta tapahtumasta. Tämä pätee myös Kouchnerin tarinoihin kriiseistä. Toisen osapuolen näkökulmasta ne näyttävät varmasti ihan erilaisina. Narratiivin kertojalla on suuri valta tehdä todellisuudesta mieleistään. Eräs narratiivien piirre on, että niissä todellisuus verhoutuu tarkoituksen naamioon. Narratiivit antavat mielikuvan kokonaisuudesta, joka voidaan vain kuvitella, eikä ikinä kokea. (White 1981, 19–20.) Mielestäni Whiten teorian vahvuus piilee siinä, että se tuntuu intuitiivisesti ”oikealta”. Jokainen meistä tietää, miten tarinankertojalla on valta tarinansa avulla tehdä todellisuudesta mieleistään. Tästä syystä esimerkiksi poliittisilla kommentaattoreilla tai jopa koomikoilla on narratiivien tuomaa valtaa: heidän versionsa todellisuudesta saavuttaa suuren yleisön ja muokkaa yleistä mielipidettä. Bernard Kouchner kirjoittaa tositapahtumista. Hänen lukijansa on helppo halutessaan tarkastaa, mitä oikeasti tapahtui. Usein kriisien monimutkaisen luonteen vuoksi niiden hahmottaminen on kuitenkin vaikeaa. Tulkinnat ovat luonnollisesti aina subjektiivisia.

Narratiivien lopetus on tärkeä. Vaatimus historiallisen narratiivin päättämiseen on samalla vaatimus moraaliseen tarkoitukseen, joten narratiivi voidaan käsittää moraalisen draamana. Toisin sanoen narratiivin on loputtava moraaliseen opetukseen, jonka arvo on liitetty itse narratiiviin. (White 1981, 20.) White kirjoittaa siis historiallisista narratiiveista, mutta mielestäni hänen teesinsä narratiivin moraaliseen ulottuvuudesta sopii hyvin myös Kouchnerin narratiiveihin. Se sopii niihin jopa paremmin kuin historiallisiin narratiiveihin, koska Kouchnerin päämääränä on hädänalaisten ihmisten auttaminen ja laajemmassa mittakaavassa niin sanottu maailman parantaminen. Siinä ”moraalisten saarnojen” käyttö tehokeinona on hyvin yleistä.

Whiten mukaan vain moraalinen auktoriteetti voi saattaa narratiivin päätökseen. Mikä muu kuin moraalinen ”lopetus” voi tuoda tapahtumille järjestyksen? Hän kysyykin: « Could we

ever narrativize without moralizing? » Myös vahva kuvitteellisuus on aina osa narratiivia eli narratiivin arvo tositapahtumien esittämisessä syntyy halusta esittää tositapahtumat yhtenäisinä, oikeudenmukaisina ja täysinä. Niinpä ne päättyvätkin mielikuvaan elämästä, joka voi olla vain kuvitteellinen. (White 1981, 23.)

Narratiivin rakenne todellisen maailman kuvaajana voidaan kyseenalaistaa. Voidaanko maailma todella esittää hyvin rakennettuina tarinoina keskeisine aiheineen, asianmukaisine aloituksineen, keskikohtineen ja loppuineen sekä yhtenäisyytenä, joka antaa meidän nähdä lopun jokaisessa alussa? (ibid, 23.) Mielestäni tämä pätee myös Kouchnerin teksteihin. Hänen tarinoistaan on helppo löytää alku, keskikohta ja loppu. Ovatko ne kuitenkaan täydellisiä kuvauksia maailmasta? On otettava huomioon, ettei täydellistä kuvaa maailmasta ole, paitsi maailma itse. Shakespearen mukaan ihminen voi ymmärtää elämästä jotain vain tarinoiden kautta. Siksi narratiivin kertojat ovat niin tärkeitä. Toisaalta kertojalla on suuri vastuu. Eräs räikeä esimerkki historian kertomusten väärinkäytöstä on Slobodan Miloševićin toiminta Balkanin sodan lietsomisessa.

2.3.2 Narratiivin arkkityypit

Hayden Whiten mukaan on olemassa kolme erilaista strategiaa narratiivin selittävien tekijöiden löytämiseksi. Niitä ovat juonellistuminen, muodollinen argumentti sekä selittäminen ideologisen implikaation avulla. (White 1973, 7.) Tutkielmassani keskityn Whiten teoriaan juonellistumisesta. Juonellistumisen arkkityypit yrittävät selittää, ”mitä todella tapahtui” (White 1973, 11). Näin siis narratiivin juoni sitoo erilaisia tapahtumia yhteen, joten voidaan puhua eräänlaisista *narratiivisista poluista*. Tämä sopii hyvin Bernard Kouchnerin teksteihin. Niissä hän mainitsee lukemattomia eri tapahtumia ja kriisejä, jotka hän aina yhdistää kertomuksiinsa, esimerkiksi sopiviksi varoittaviksi esimerkeiksi tai konkreettisiksi tapahtumiksi. Hänen tarinansa vaikuttavat siis yhtenäisiltä ja lukijalle syntyy mielikuva jatkuvuudesta.

White on yksinkertaistanut kirjallisuudentutkija Northrop Fryen narratiiveihin liittyvät juonellistumisen arkkityypit. Niitä ovat romanssi, tragedia, komedia ja satiiri. (White 1973, 7.) Tässä tutkielmassani käsittelem tarkemmin vain romanssin ja komedian sekä hieman tragedian lajityyppejä. Näistä romanssi on itseidentifikaation draama, jossa maailman

vaikeuksista vapautuminen tuottaa vapautumisen ja voiton. Tyypillistä romanssille on Hyvän ja Pahan selkeä vastakkainasettelu. Hyveellinen sankari nujertaa lopulta Pahan ja irtautuu maailman kahleista. Esimerkkinä toimii valon voitto pimeydestä. Romanssi on lajityypeistä pakottava ja maailmankuva siinä on mustavalkoinen. (White 1973, 8-9.) Kuvaava nykypolitiikan esimerkki on Yhdysvaltain presidentin George W. Bushin julistama sota terrorismia vastaan, sen mukaan ”joko olet meidän puolella tai meitä vastaan”. Vihollisen demonisointi on täten oleellinen osa romanttista narratiivia. Frye kuvailee romanssin (myytti kesästä) päälähtökohtaa seuraavanlaisesti: Kaikkina aikoina johtava sosiaalinen tai intellektuaalinen luokka edistää ihanteitaan jonkin tyyppisellä romanssilla, jossa virtuoosimaiset sankarit ja kauniit sankarittaret edustavat ihanteita, joiden täyttymystä konnat uhkaavat (Frye 1973, 186).

Romanssiin liittyy myös eräänlainen nostalgian kaipuu ja siinä etsitään jonkinlaista kuvitteellista kultaista aikaa (*imaginative golden age*). Romanssin juonen tärkein piirre on seikkailu, joka on romanssin loppumaton ja kehittyvä muoto. Romanssissa keskitytään sankarin ja hänen vihollisensa väliseen konfliktiin. Kaikki lukijan arvot ovat sidoksissa sankariin, joka muistuttaa myyttistä Messiasta tai vapahtajaa, joka tulee ylemmästä maailmasta, kun taas hänen vihollisensa samaistetaan demonisiin alamaailman voimiin. (Frye 1973, 186–187.) Romanssin mustavalkoisuutta voidaan kuvata shakkilautaesimerkillä. Jokaisella romanssin tyyppisellä roolihahmolla on yleensä vastassa oma moraalinen vastustajansa kuten valkoisilla ja mustilla sotilailta shakkilaudalla. (Frye 1973, 195.)

Toisena arkkityyppinä on komedia, senkin tunnuspiirteenä on romanttisen narratiivin tapaan vapautuminen, mutta komediassa se on vain osittaista. Maailman voi nujertaa hetkittäisesti, ja sen ristiriidat ovat sovittavissa. Romanssin tapaan komedia on muutoksen tyyllilaji, siinä on myös pyrkimys yhdistämiseen ja harmonisointiin. (White 1973, 8-9.) Komediassa maailma ei ole pelkästään mustavalkoinen, vaan siinä esiintyy myös harmaan sävyjä. Komediaa voidaan kuvata myytiksi keväästä. (Frye 1973, 163.)

Komediassa liike on useimmiten liikettä yhdenlaisesta yhteisöstä toisenlaiseen. Komedian pyrkimyksenä on sisällyttää lopulliseen yhteisöön niin paljon ihmisiä kuin mahdollista. Eli pyrkimyksenä on mukaanotto ulossulkemisen sijasta. Komedian päämääränä on eräänlaisen vapaan yhteisön luominen. Sen ihanteita on harvemmin määritelty tai kehitelty.

Komediassa lopputuloksena on löyhempiä yhteisöjä, ei romanssin kaltaisia fanaattisia yhteisöjä. Lisäksi komedialle on ominaista eteneminen kohti onnellista loppua ja yleisöllä on normaali odotus onnellisesta lopusta: “näin sen pitäisi olla”, mikä kuulostaa moraaliselta tuomiolta. Fryen mukaan sitä se onkin, mutta vain sosiaalisessa mielessä, ei rajoittavalla tavalla. (Frye 1973, 163–167.) Komedia ei siis olekaan niin pakottava lajityyppi kuin romanssi.

Narratiivien arkkityypit voivat olla myös sekoittuneita toisiinsa. Komedia saattaa sekoittaa toisaalta ironiaan ja satiiriin ja toisaalta romanssiin. Jos siis on olemassa erilaisia komedian tyyppejä, niin jotkut niistä ovat lähellä ironiaa tai romanssia. Täten puhtaan lajityypin löytäminen on vaikeaa. Ironisessa komediassa demoninen maailma ei ole ikinä kaukana. Toiminta komediassa liikkuu kohti vapautumista jostakin, joka ei ole suinkaan ole aina harmitonta. Komedian dramatisoija yrittää saada komediansa lähelle katastrofia ja kääntää tilanteen sitten nopeasti. (ibid, 177–178.) Komedia päättyy siis useimmiten suhteellisen onnellisesti. Kuitenkin komedian lopussa muodostuva onnellisempi yhteisö jää määrittelemättömäksi. Siinä kuitenkin nousee alemman tason maailman sekaannuksesta ylemmän tason järjestykseen. (ibid, 182–184.)

Lynn Hunt on peilannut Ranskan vuoden 1789 vallankumousta Fryen narratiiviteoriaan ja erityisesti hänen teoriaansa juonellistumisesta. Hunt on tutkinut vallankumouksellisten retoriikkaa. Hänen mukaansa Ranskan vallankumous noudatti aluksi komedian juonta muuttuen kuitenkin myöhemmin romanssiksi eli sävyltään paljon fanaattisemmaksi ja pakottavammaksi. Vallankumouksen puolustajat alkoivat saada myyttisen sankarin piirteitä ja vastustajat leimattiin pelkureiksi ja konniksi. (Hunt 1984, 34–38.) Huntin analyysi auttaa kiinnittämään huomiota siihen, miten narratiivi voi muuttaa luonnettaan tapahtumien edetessä. Tämä ilmiö on nähtävissä myös eräissä Kouchnerin narratiiveissa.

Whiten ja Fryen lajityypeistä tragedia kuvaa ihmisluonnon todellisuutta. Siinä maailma luo illuusioita ja vääriä odotuksia. Epäonni ei kuitenkaan täysin tuhoa ihmistä, vaan paljastaa maailman todellisen luonteen ja karaisee selviytyjiä. Tähän lajityyppiin kuuluu riippumaton luonto, jota ei voi muuttaa. Sen mukaan maailmaa ei voi kumota. (White 1973, 9-10.) Traagisen prosessin aloittavan tekijän on oltava ensisijaisesti moraalisen lain, joko inhimillisen tai jumalallisen, loukkaus. Sillä on selvä yhteys synnin tai väärin tekemisen kanssa. (Frye 1973, 210.) Komediaa ja tragediaa voi myös verrata toisiinsa, sillä

ne ovat joissain määrin toistensa vastakohtia. Komediasa yhteisö muodostuu sankarin ympärille, kun taas traaginen sankari on eristynyt (eristetty). (Frye 1973, 218.)

3. IKUINEN PALUU BIAFRAAN

3.1 Biafran ja median vaikutus

Biafran sota vuosina 1967–70 herätti ranskalaisen Bernard Kouchnerin humanitaariseen toimintaan. Nigerian Biafrassa käyty sisällissota aiheutti massiivisen nälänhädän, joka tuli koko maailman tietoisuuteen. Biafran kriisin myötä käsite *Kolmas Maailma* popularisoitiin voimakkaasti. Käsitettä kolmas maailma käytti ensimmäisen kerran vuonna 1952 ranskalainen väestötieteilijä Alfred Sauvy. Hän julkaisi *L'Observateur*-lehdessä (14.8.1952) artikkelin *Trois Mondes, une planète*. Käsite onkin kylmän sodan tuote eli toisin sanoen syntyi tilanteessa, jossa kaksi suurvaltaa taisteli maailmanlaajuisesta hegemoniasta. Biafran myötä kriisit ja konfliktit tulivat ensimmäistä kertaa ihmisten laajaan tietoisuuteen näkyvästi television välityksellä.

Eräänlaisena lähtölaukauksena Bernard Kouchnerin teeseille oli hänen vuonna 1987 organisoima symposium humanitaarisesta interventio-oikeudesta Pariisissa yhdessä lainopillisen neuvojansa oikeustieteen professori Mario Bettatin kanssa. Symposiumissa puhuivat muun muassa François Mitterrand ja Jacques Chirac. (Bettati & Kouchner 1987, 12.) Tämän jälkeen Kouchner on tuonut toistuvasti teesejään humanitaarisuudesta esille kirjoissaan ja haastatteluissaan. Hän osaa käyttää mediaa tehokkaasti hyväkseen saadakseen sanomansa läpi. Esimerkiksi toimiessaan humanitaarisen toiminnan valtiosihteerinä hän toi usein mukanaan kamerat ja reportterit kriisialueelle. Tämä oli ihan uutta muille hallituksen jäsenille, jotka paheksuivat Kouchnerin roolia ”median lemmikkinä”. Kouchner korostaa jatkuvasti mediasuhteiden tärkeyttä. Seuraavassa esimerkissä on esillä Jugoslavia ja journalistien tärkeä rooli:

Sans ces films, sans ces témoignages que nous sommes allés recueillir, pour lesquels des journalistes courageux, dont mon ami Pierre Blanchet, sont morts, on n'en serait certainement pas --- Que faire? Continuons de crier. Les tyrans le savent: le pire ennemi de l'oppression, c'est le presse libre, c'est la photographie, c'est la parole. Et l'humanitaire (1993, 89–90)

Kouchnerin mukaan ilman filmejä tai todistuksia, joita urheat journalistit tuottivat henkensä kaupalla, emme olisi tässä. Kuolleiden journalistien joukossa oli myös Kouchnerin ystävä Pierre Blanchet. Teesin mukaa on ainoastaan jatkettava huutamista. Tyrannit tietävät, että sorron pahin vihollinen on vapaa lehdistö, valokuvaus ja puhe sekä

erityisesti humanitaarisuus. Näin ollen Kouchnerin ajatusmaailmassa lääkäreiden lisäksi myös journalistit ovat urheita sankareita.

Kouchner toteaa (2004) eräässä haastattelussa:

« I am a politician and I am a humanitarian. All my life I have devoted to protecting people. My first rule is, be illegal if you have to -in order to change the law. «

Tämä on voimakas lausunto entiseltä ministeriltä sekä osoitus Kouchnerin kapinallisesta humanitaarisuudesta. Lausunnolla Kouchner viittaa myös toimiinsa vietnamilaisten venepakolaisten (*les boat-people*) auttamiseksi vuonna 1980. Näistä toimista kerron tarkemmin myöhemmin kappaleessa 4.1 Île de lumière. Lääkärit ilman rajoja -järjestön mielestä Kouchnerin toimet olivat liian radikaaleja, minkä vuoksi Kouchner perusti uuden humanitaarisen lääkärijärjestön, Médecins du Monden vuonna 1980 (*Médecins du Monde* 2005). Eron takana olivat erimielisyydet MSF:n uuden johtajan Claude Malhuret'n kanssa järjestön linjasta ja toimintatavoista. Malhuret halusi rationalisoida ja ammattimaistaa humanitaarisen toiminnan sekä keskittyä pitkäaikaisempiin avustusprojekteihin. Kouchner taas omalta osaltaan suhtautui epäluuloisesti rakenteisiin. Hän ei halunnut luoda toista Punaisen Ristin kaltaista organisaatiota. Hän halusi säilyttää MSF:n alkuaikojen pioneerihengen (*l'esprit pionnier*) ja haaveili liikkuvaisesta järjestöstä, joka pääsisi nopeasti auttamaan hädänalaisia ihmisiä. Kouchner ei halunnut järjestön alkavan antaa pitkäaikaista avustusta, vaan halusi järjestön kunnioittavan potilaidensa vapautta (*le docteur respecte la liberté de son patient*). (Guillemoles 2002, 130–131.)

Kouchner kuvaili l'Île de lumière -kirjassaan eroonsa johtaneita syitä:

Derrière les querelles et les appetites de pouvoir, une conception radicalement différente de notre association se dessinait déjà.---Il n'existait plus aucune fraternité dans ce qui avait été un modèle de direction collective, de discussions orageuses et de reconciliations amicales. (Kouchner 1980, 30–31.)

Vallanhimon ja riitojen takana oli jo syntynyt radikaalisti erilainen käsitys heidän järjestöstään. Veljeyttä, joka oli ohjannut yhteisen johtamisen mallia, ei enää esiintynyt eikä myöskään myrskyisiä keskusteluja tai ystävällisiä sovintoja. Kouchner kertoo: « je proposai donc que MSF prenne à sa charge l'initiative d'Un bateau pour le Vietnam » (1980, 31). Kouchner ehdotti MSF:ä ottamaan aloitteen Vietnamin laivasta järjestön nimiin. Mutta MSF:n hallitus kieltäytyi osallistumasta Kouchnerin ja hänen intellektuellituttujensa hankkeeseen. He pitivät sitä Kouchnerin mukaan pelkkänä speaktaakkelina. Kouchner kuvailee kirjassaan, kuinka MSF:n silloinen varapuheenjohtaja

Xavier Emmanuelli kirjoitti artikkelin *Quotidien du Médecin* -lehteen, jossa hän nimitti laivaa *Un bateau pour Saint-Germain-des-Près*:ksi (kaupunginosa Pariisin latinalaiskorttelissa). Artikkelissaan Emmanuelli tuomitsee projektin jyrkästi (*impossible, dangereux*) käyttämällä siitä nimitystä: *Un spectacle d'intellectuels parisiens* (pariisilaisten intellektuellien seikkailu). (Kouchner 1980, 53.) Välikon seurauksena ranskalaiset lääkärit jakaantuivat kahteen leiriin.

3.1.1 Ranskalaisten lääkäreiden interventio

Kouchner näkee valtiosta riippumattomat humanitaariset järjestöt merkittävänä toimijana kansainvälisessä järjestelmässä. Valtioita enemmän ovat valtiosta riippumattomat järjestöt (NGOs, non-governmental organizations), kuten *Amnesty International* ja *Médecins du Monde* luoneet uutta kansainvälistä lakia. Ne ovat puuttuneet tehokkaasti poliittisen järjestelmän heikkoihin kohtiin sekä maailmanjärjestykseen. (Kouchner 1987, 271.) Kouchner uskoo, että humanitaarinen apu solidaarisuuden nimissä johtaa uuden lain syntymiseen hädänalaisten ihmisten pelastamiseksi ja että se perustuu äärimmäisen hädän moraaliin. Humanitaarisuus asetetaan usein ”oikeaa politiikkaa” vastaan, mutta Kouchner vastustaa tätä ajatusta. (ibid, 273.)

Bertrand Taithen mukaan yhdet innovatiivisimmista valtiosta riippumattomista järjestöistä syntyivät viime vuosisadan loppupuolella ”romantismin pilvessä” (*clouded in romanticism*). Taithenkin mukaan uudenaikainen humanitaarisuus alkaa Biafrasta. Tarina siis alkoi Biafran ihmisten, sorretun kristityn vähemmistön, sankarillisesta vastarinnasta Nigerian diktatuuria vastaan. Bernard Kouchner oli äänekkäin nuorten pariisilaisten lääkäreiden joukosta, jotka nousivat sortoa vastaan. Koko Biafran sota oli kompleksisempi ja monimutkaisempi kuin nämä viattomat lääkärialut pystyivät ymmärtämään. Alkuperäinen narratiivi sisältää monia ristiriitoja ja ideologisia kysymyksiä, jotka ovat olleet osana humanitaarista liikettä siitä lähtien. Biafralaisia käytettiin myös hyväksi kiinnitettäessä yleisön huomio ensimmäisten todella kyynisten nälkiintymiskuvien avulla. Taithe pitää Lääkärit ilman rajoja sekä Maailman lääkärit (*Médecins du monde*) -järjestöistä käytettävää yleisesti levinyttä käsitettä ”French doctors” arvostelukyvyyttömästi valittuna. Hänen mukaansa massamedian ja erityisesti television avulla tätä uutta humanitaarisuutta on yritetty yhdistää ranskalaisen universaalien diskurssin

elvyttämiseen. Biafran kriisin myötä uusi humanitaarisuus rakentui solidaarisuudelle ja militantismin kultille, joka oli perua 1960-luvun lopun opiskelijaliikkeestä. Järjestöjen toiminnassa näkyy myös eksistentiaalistisen sitoutumisen (*engagement*) käsityksen vaikutus. Lääkärit ilman rajoja -järjestö tarjosi tuoreen tavan ilmaista erityisesti ranskalaisia arvoja, universaalisuutta, veljellisyyttä ja solidaarisuutta. (Taithe 2004, 147–150.) Tässä on selviä yhtymäkohtia Bernard Kouchnerin maailmankuvaan, koska hän puhuu nimenomaan usein juuri näistä arvoista eli universaaliudesta, solidaarisuudesta ja veljellisyydestä. Myös militantismi on hänelle tuttu toimintamalli kommunisminuoruudesta.

Bernard Kouchner on toisaalta itsekin myöntänyt, ettei hän ole teoreetikko, vaan aktiivinen toimija. Hän ei lähde ruotimaan joka kriisin kompleksisia juuria. Kuten kirjassaan *Le devoir d'ingérence* kuvaillessaan MSF:n syntyvaiheita Kouchner (1987, 10) toteaa, että he puuttuivat (*interventions*) Biafran tilanteeseen ilman poliittisia pohdintoja ja kyselemättä hallitusten kantoja. He ajattelivat, ettei olisi olemassa hyviä tai huonoja kuolemia, vaan tärkeintä oli auttaa kriisin kärsiviä uhreja. Kouchner on sitä mieltä, ettei Biafrassa kuolleelta nälkälapselta voida kysyä, mikä on kriisin todellinen syy. Tosin Kouchner tuo kyllä kirjoissaan esiin, mitä on ajatellut maasta tai tehnyt siellä nuorempana, samoin kuin mitä Ranska on tehnyt tai mikä on Ranskan asema (esimerkiksi suhteet serbeihin Jugoslaviassa).

Allenin ja Styanin mukaan kuitenkin (2000, 831): ”Outside of France, the influence of interventionist French doctors was initially very limited.” Ranskan ulkopuolella ranskalaisten lääkäreiden interventioiden vaikutus oli hyvin rajattu. Ei-ranskalaista (eli esimerkiksi brittiläistä) alkuperää olevat Oxfam, Save the Children ja muut pitkään olemassa olleet avustusjärjestöt olivat vastahakoisia tulemaan vedetyiksi Biafran kaltaisiin seikkailuihin (*Biafra-type adventures*). Nämä järjestöt korostivat pitkäkestoisempaa avustusta ja ruohonjuuritason projekteja köyhyyden poistamiseksi. Kuitenkin 1980-luvulta lähtien ranskalaisten lääkäreiden aktiivisuus alkoi muuttaa valtiosta riippumattomien järjestöjen roolia osassa Afrikkaa ja Afganistanissa. (Allen & Styan 2000, 830–831.) Nämä brittitutkijat siis kuvailevat Biafran kaltaisia avustusoperaatioita seikkailuiksi. Samalla myönnetään kuitenkin näiden seikkailujen roolin merkitys nykyajan humanitaaristen organisaatioiden muuttumisessa.

3.2 Bernard Kouchner silminnäkijänä – puhujan eetos aristotelilaisittain

Puheen ja puhetaidon merkitystä tuskin kiistetään politiikan tutkimuksessa. Väitänkin, että puheella voidaan muuttaa maailmaa. Sillä saadaan aikaan asiantiloja ja avataan uusia, ennen kokemattomia horisontteja sekä kyseenalaistetaan totuttuna pidettyjä asioita. Jo Aristoteles aikoinaan tutki syvällisesti, mikä tekee puheesta ja erityisesti puhujasta luotettavan. Retoriikka on kyky havaita kunkin asian yhteydessä vakuuttava (*pithanon*). Puheen klassisen kolmijaon mukaan hyvälle puhujalle ominaisia vaikuttamisen välineitä ovat puhujan luonteeseen (*ethos*), kuulijoiden mielentilaan (*pathos*) sekä puheen argumentteihin liittyvät (*logos*) seikat (Aristoteles 1997, 11). Keskityn tässä työssäni erityisesti puhujan luonteeseen liittyviin ominaisuuksiin, sillä puhujan eli reetorin kunnollisuus on lähes tärkein vakuuttumisen syy. Vakuuttuminen puhujan luonteen perusteella tapahtuu siis siten, että puhe tekee puhujasta luotettavan (ibid, 11).

Mielestäni Aristoteleen teoria sopii hyvin Bernard Kouchnerin luonteeseen puhujana eli reetorina, koska se on rakentunut hyvin pitkälti Aristoteleen kuvaamista elementeistä. Teorian mukaan retoriikka on olemassa nimenomaan päätösten tekemisen vuoksi. Vakuuttavuuden aikaansaamiseksi on tärkeää, että yleisöllä on tietynlainen vaikutelma puhujasta. Reetorin on myös aina huomioitava yleisönsä sekä asennoiduttava tietyllä tavalla yleisöönsä (Aristoteles 1997, 60). Tärkeää on kiinnittää huomiota reetorin auktoriteettiin eli syihin, miksi Bernard Kouchner itse sekä lukijat pitävät häntä luotettavana. Kouchneria voisi kuvata silminnäkijäksi, sillä hän ollut mukana kriisialueilla monissa rooleissa toimiessaan lääkärinä, ministerinä sekä humanitaarisena toimijana. Hänen teksteissään vilisee jatkuvasti kuvailuja sekä muisteluja kriiseistä eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi kirjassaan *Ce que je crois* hän kirjoittaa kokemuksistaan Vietnamsissa:

Chute de Saigon en 1975. Nous avons assisté en médecins à l'entrée des Nord-Vietnamiens. A l'époque, je travaillais à l'organisation d'un hôpital, An Loi, dans un camp de cent mille réfugiés. (Kouchner 1995, 63.)

Tässä esimerkissä on kyse Saigonin kukistumisesta vuonna 1975. Kouchner kertoo toimineensa lääkärinä alueen pakolaisleirillä. Lukija ei voi sivuuttaa Kouchnerin henkilökohtaisia kokemuksia kenttälääkärinä. Kouchner haluaa ilmiselvästi alleviivata, ettei hän ole mikä tahansa turisti tai pelkkä haihatteleva maailmanparantaja, vaan rautainen

ammattilainen, joka kokemustensa avulla tietää mistä puhuu. Häntä voidaan kutsua ”kentän mieheksi” (*homme de terrain*) (Delpal 1993, 44).

Voidaan sanoa, että uskomme mieluummin kunnollisia ihmisiä yleensä kaikissa asioissa, mutta erityisesti silloin, kun asiat eivät ole varmoja, vaan niistä voidaan olla eri mieltä (Aristoteles 1997, 11). Kouchner käyttääkin tätä hyväkseen yrittäessään vedota yleisönsä sekä maailman päämiehiin kirjoituksillaan. Sotilaalliset interventiot ovat aina äärimmäisen kiistanalaisia, joten niihin ryhtymiseen tarvitaan todella vahvat perusteet. Kouchner on yrittänyt vaikuttaa yleisönsä mielipiteisiin myös tällä haastavalla ”politiikan pelikentällä”. Esimerkiksi vuonna 1996 Kouchner kirjoitti avoimen kirjeen (*Monsieur Mandela, peut-on les laisser mourir?*) Etelä-Afrikan presidentille Nelson Mandelalle, jossa hän pyysi Mandelaa toimimaan Suurten järvien kriisissä. Kirje julkaistiin *Le Monde* -lehdessä. (Kouchner, 5.11.1996.) Kouchnerin mielestä Mandelan johtama interventio olisi ollut ainoa ratkaisu tilanteeseen.

En 1994, au moment du génocide rwandais, au côté de François Mitterrand--- j'étais venu vous demander déjà d'intervenir.--- Il me paraît utile de rappeler nos erreurs. Oui, cette tuerie des bords du lac Kivu pouvait être évitée.

Kirjeessä Kouchner muistuttaa Mandelaa, että heidän tavatessaan vuonna 1994 Ruandan kansanmurhan tapahtumahetkillä, hän oli pyytänyt Mandelaa interventioon jo silloin. Painoarvoa argumentille tuo, että myös Ranskan silloinen presidentti François Mitterrand oli mukana keskustelussa. Vanhoja virheitä ole syytä toistaa ja kirjoituksessa viitataan Ruandassa tapahtuneeseen Kivu-järven joukkomurhaan, joka olisi voitu välttää. Kouchnerin argumenteista on helppo vakuuttua, koska hänen kertomansa perusteella historia näyttäisi toistavan itseään. Vaarana on, että kansainvälinen yhteisö sallii uuden kansanmurhan tapahtuvan.

Eräs huomionarvoinen Kouchnerin teksteissä usein esiintyvä piirre ovat maininnat kuuluisuuksien tapaamisista sekä kuuluisista ystäväistä. Niillä hän luo itselleen auktoriteettia ja sanomalleen painoarvoa. Hän haluaa myös osoittaa, ettei ole taistelussa yksin, vaan puhuu muidenkin suulla. Laaja ystäväpiiri on todiste puhujan kunnollisuudesta (Aristoteles 1997, 23). Kouchnerilla on todella laaja ystäväpiiri, ja hän myös korostaa sitä kaikissa kirjoituksissaan ja toimissaan. Olisi mahdotonta luetella kaikkia Kouchnerin arvostamia henkilöitä tai ystäviä, mutta hän mainitsee teksteissään usein muun muassa

Ernest ”Che” Guevaran (joka oli Kouchnerin tavoin lääkäri), filosofi Raymond Aronin, Lech Walesan sekä Jean-Paul Sartren. Hän on julkaissut myös useita avoimia kirjeitä tunnettujen ihmisten kanssa, esimerkiksi vuonna 1992 hän kirjoitti yhdessä François Mitterrandin puolison Danielle Mitterrandin kanssa kirjeen YK:n silloiselle pääsihteerille Boutros Boutros-Ghalille. Hän kertoo usein myös yhteisistä matkoistaan tunnettujen henkilöiden kanssa. Hyvä esimerkki Kouchnerin tyylistä vakuuttavuuden hakemisesta on hänen kertomuksensa matkasta Auschwitz-Birkanan keskitysleirille Puolaan vuonna 1982. Hän kuvailee *Le malheur des autres* -kirjassaan matkaansa ja kertoo matkaseurueestaan, johon kuului useita kuuluisia ranskalaisia intellektuelleja (Simone Signoret, Michel Foucault, Jean-Pierre Maubert ja Jacques Lebas). (Kouchner 1991, 22.) Kirjoituksessaan Kouchner pohdiskelee laajemminkin antisemitismistä sekä omaa juutalaisuuttaan. Siinä myös lainataan Jean-Paul Sartren tekstiä sekä kytetään mukaan muita kriisejä, tässä tapauksessa Pol Potin hirmuvallalla hallitsema Kambodža.

3.2.1 Lääkäri jokamiehen omatuntona

Järki, hyve ja hyvä tahto tekevät puhujasta henkilönä vakuuttavan (Aristoteles 1997, 60). Kouchner ammentaa vakuuttavuuttaan kokemuksistaan kriisialueilla työskennelleenä lääkärinä. Hän palaa kirjoituksissaan aina Nigerian Biafran sisällissodan aiheuttamaan nälänhätään, missä hän toimi vuonna 1968 vapaaehtoisena nuorena lääkärinä. Kouchnerin elämäkertakirjoittajan Alain Guillemolesin mukaan Kouchner kiittelee jokaisessa myöhemmässä kirjassaan tätä humanitaarisen toimintansa alkuaikaa. Kouchner myös lisää joka kerta joitakin uusia yksityiskohtia Biafran kokemuksiinsa. (Guillemoles 2002, 110.) Tarina siis elää ja kasvaa.

Ainsi, gastro-entérologue parisien, j’ai appris sur le terrain la chirurgie de guerre. Pour la première fois, j’ai été directement menacé de mort: un aventurier ivre --- et j’en ai conçu physiquement la profonde bêtise des armes à feu. (Kouchner 1995, 57.)

Kouchner muistelee jälleen kokemuksiaan Biafrassa, jossa hän oli ensimmäistä kertaa ollut todellisessa kuolemanvaarassa. Hän kuvailee olleensa pariisilainen ruoansulatuslääkäri, joka oppi sota-alueen kirurgiksi. Lääkärin kutsumus on syy, miksi Kouchner on mukana humanitaarisessa toiminnassa. Esimerkiksi *Ce que je crois* -teosta kirjoittaessaan hän oli

ollut humanitaarisen toiminnan ministeri Ranskan hallituksessa, mutta hän vetoaa edelleen myös lääkärin auktoriteettiinsa. Kouchner tuntuu olettavan, että lääkärit mielletään ammatti-ihmisiksi, jotka ovat luotettavia lausunnoissaan, koskivatpa ne sitten sairauksia tai muitakin asioita. Siinä tehdään samalla pesäeroa ammattipolitiikkoihin, joita lukijoiden ilmeisesti ajatellaan saattavan vieroksua. Korostaessaan lääkärin (*monsieur le docteur*) rooliaan, hän haluaa muistuttaa ihmisiä, ettei hän ole poliitikko (ainakaan sanan ”tavanomaisessa”, mahdollisesti negatiivissävytteisessä merkityksessä) ja ettei hän ole unohtanut ihmisten kärsimyksiä. Tämä tuo Kouchneriin kirjoittajapersoonaan voimakkaita inhimillisiä piirteitä. Kouchner myös esiintyy ikään kuin ”jokamiehen omatuntona”. Hän tuo kirjoituksissaan esille maailman kriisit ja yrittää aktivoida ihmisiä puuttumaan niihin. Tämä vakuuttaa useimmat ihmiset, koska monet kantavat huonoa omatuntoa maailmantilasta ja miettivät miten voisivat osallistua maailman hätään. Heidän on helppoa vakuuttua Kouchnerin teksteistä ja ajatella, että hän toimii heidän puolestaan kriisialueilla. Kouchner aistii tämän taitavasti, ja hänen retoriikkansa toimii todella hyvin tässä suhteessa.

3.2.2 Puolijuutalaisuus

Toisen maailmansodan kauhut ja juutalaisten joukkotuho ovat usein toistuvia elementtejä Kouchnerin kirjoituksissa. Kouchner pystyy puhumaan esimerkiksi Auschwitzista vakuuttavasti, koska on itsekin puoliksi juutalainen lääkäri-isänsä puolelta. Kirjassaan *Le malheur des autres* Kouchner kertoo isovanhempiensa joutumisesta Auschwitzin keskitysleirille.

Nous avons conscience de l'énorme falsification historique. --- Aucun juif ne serait venu de France pour mourir à Auschwitz. Et mes grands-parents qui sont partis avec le dernier train? --- la falsification historique, mes grands-parents n'ont jamais existé, qui ont quitte la rue Bague, dans le quinzième arrondissement de Paris, au mois de juin 1944, pour finir ici, à Auschwitz, sans même qu'on leur accorde le droit d'y être morts gazés et brûlés, pour eux-mêmes, pour ce qu'ils étaient. (Kouchner 1991, 49.)

Tällä kirjoituksellaan Kouchner hyökkää kokemaansa historian valheellisuutta vastaan. Hän tekee tyhjäksi taitavalla ja henkilökohtaisella tavalla väitteet siitä, ettei Ranskasta olisi lähetetty ihmisiä Auschwitzin keskitysleirille. Eivätkö hänen isovanhempansa sitten ikinä

ole olleet olemassa? Eivätkö he asuneetkaan Pariisissa viidennessätoista kaupunginosassa? Erityisen pysähdyttävää on Kouchnerin kuvaus viimeisestä junasta, johon hänen isovanhempansa joutuivat. Henkilökohtaiset menetykset tuodaan esiin vastaiskuna Ranskan vaikenemiselle juutalaisten kohtalosta toisessa maailmansodassa. Lukijan on suorastaan mahdotonta kiistää Kouchnerin tarinan todenperäisyyttä. Se pakottaa lukijan kohtaamaan sen, että myös Ranskasta lähetettiin juutalaisia keskitysleirille.

Kouchner itse on siis puolijuutalainen (*demijuif*). Hän on pohtinut paljon juutalaisuuttaan. Hän myöntää itsekkin, että esiintyy juutalaisena vain halutessaan. Hän onkin todennut: ”Je suis juif quand je veux” (olen juutalainen, kun haluan). Tämä lausunto (Kouchner 1991, 50) kuvaa hyvin Kouchneria kirjoittajana. Näin hän jopa itse myöntää käyttävänsä puolijuutalaisuuttaan eräänlaisena tehokeinona kirjoituksissaan. Myös ranskalainen filosofi Jean-Paul Sartre on kirjoittanut paljon juutalaisuudesta, ja Kouchner mainitseekin hänet pohdiskellessaan juutalaista identiteettiään sekä antisemitismiä. Sartren mukaan vain *tilanteen* idean avulla juutalaisyhteisössä voidaan säilyttää jotakin ykseyden kaltaista. Ei menneisyys, ei uskonto eikä maaperäkään yhdistä juutalaisia. Jos yhdistävä side on olemassa, se on seurausta heidän yhteisestä juutalaisen tilanteestaan. Eli he elävät juutalaisena yhteisössä, joka pitää heitä juutalaisina. Kyse onkin eräänlaisesta taakasta. Juutalainen sulautuisi moderneihin kansakuntiin omasta puolestaan, mutta hän määrittyy ihmiseksi, jota kansakunnat eivät tahdo assimiloida. (Sartre 1965, 101.) Sartre tiivistääkin näkemyksensä seuraavanlaisesti: juutalainen on ihminen, jota toiset ihmiset pitävät juutalaisena (Sartre 1965, 102–103). Kouchner käyttää kirjassaan *Malheur des autres* (1991, 27) tätä samaa Sartren lainausta pohtiessaan juutalaisuuttaan: « Le juif est un homme que les autres tiennent pour lui. » Näin hän turvautuu jälleen pohdinnassaan arvostettuun ajattelijaan.

Kirjassaan *Dieu et les hommes* Kouchner analysoi jälleen juutalaisten ja sitä kautta omaa rooliaan maailmassa:

Je pense que les juifs ont un devoir supplémentaire, un devoir de plus que les autres hommes. Je pense que les juifs sont chargés d’être justes. Je pense que les juifs, parce qu’ils ont eu connaissance de ce qui est arrivé aux leurs, ne peuvent pas seulement profiter de la vie comme les autres. (Kouchner 1993, 169.)

Kouchnerin mukaan juutalaisilla on siis ylimääräinen tehtävä maailmassa verrattuina muihin ihmisiin. Juutalaiset ovat eräällä tavalla kuormitettuja (*charges*) olemaan

oikeudenmukaisia. Tässä viitataan juutalaisten alitajuiseen tietoon (*connassaince*) siitä, mitä muille juutalaisille tapahtui toisessa maailmansodassa. Tämän tiedon takia he eivät vain pysty pelkästään nauttimaan elämästä kuten muut ihmiset.

Nykyajan mittapuun mukaan on ehkä vaikea arvioida, kenellä on Aristoteleen peräänkuuluttamia ominaisuuksia (järki, hyve, hyvä tahto), mutta mielestäni Bernard Kouchner pyrkii aristotelelaisittain hyvään. Aristoteleen mukaan myös periaatteet ovat tärkeä osa retoriikkaa, sillä ne antavat puheelle luonteen. Periaatteiden ollessa hyviä myös puhujan luonne näyttää hyvältä. (Aristoteles 1997, 99.) Kouchner pyrkii kirjoittajana juuri tähän. Hän tuo toistuvasti esille hyvät periaatteensa ja pyrkimyksensä poistaa kurjuudet maailmasta. Vakuuttavuutta tavoitellessa käyttämättä ei jätetä niin juutalaista syntyperää kuin lääkärin ammattitaustaakaan.

3.3 Valtio turvallisuuden perusyksikkönä

Bernard Kouchnerin ajattelun tutkiminen vaatii perehtymistä laajemminkin kansainväliseen järjestelmään. Tässä käytän apunani Barry Buzanin turvallisuusanalyysia ja erityisesti hänen teoriaansa heikoista ja vahvoista valtioista. Ne ovat keskeisiä käsitteitä myös Kouchnerin ajattelumaailmassa. Buzanin turvallisuusanalyysin mukaan valtio on keskeinen osa koko turvallisuuskäsitettä, koska se on universaali kriteeri poliittiselle legitimitetille. Valtiota hallitaan poliittisella kannatuksella ja auktoriteetilla sekä voimankäytön keinoin. (Buzan 1991, 57–58.) Heikkojen ja vahvojen valtioiden erottelu on tärkeää kansallisen turvallisuuden näkökulmasta ajateltuna. Kun sekä valtion idea että instituutiot ovat molemmat heikkoja, voidaan väittää, että se on vähemmän valtio kuin vahva valtio. On osattava erottaa myös vahvat ja heikot valtiot (*states*) vahvoista ja heikoista valloista (*power*). Valtion vahvuus ei olekaan riippuvainen voimasta. Esimerkkinä toimivat vahvat vallat eli tutummin suurvallat (*major powers*) kuten Kiina ja entinen Neuvostoliitto, joilla on (tai Neuvostoliiton tapauksessa oli) valtioina kuitenkin vakavia heikkouksia. Molempien valtioiden oli pidettävä yllä tiukkaa sisäistä kontrollia. (Buzan 1991, 98.)

Eräänä ehtona vahvan valtion olemassa ololle voidaankin nähdä pitkä historia, jonka aikana valtio on tavallaan hitsautunut yhteen. Tällaisista valtioista esimerkkejä ovat Ranska ja

Britannia. Mielestäni Bernard Kouchner vetoaakin usein Ranskan vahvuuteen valtiona. Se juuri tekee maasta kykenevän antamaan humanitaarista apua. Kouchner näkee sen suorastaan Ranskan moraaliseksi velvollisuudeksi.

Le droit d'ingérence humanitaire, qu'il convient d'appeler droit d'assistance, est apparu pour la première fois, à l'opinion mondiale, dans la termes de la résolution 688 proposée par la France au Conseil de Sécurité des Nations Unies, à propos de la fuite et de la mort des Kurdes d'Irak. Cette avancée de la conscience a surpris tout le monde...(Kouchner 1991, 284.)

Kouchner kertoo Ranskan aloitteellisuudesta humanitaarisen toiminnan saralla. Ranska teki aloitteen vuonna 1990 YK:n turvallisuusneuvostolle humanitaarisen avunannon helpottamisesta. Aloite liittyi silloiseen Persianlahden sotaan ja kurdien hätään. Kouchnerin mukaan Ranskan aloitteellisuus yllätti koko maailman. Ranska oli aloitteessaan ehdottanut termiä ”oikeus humanitaarisen väliintuloon”, mutta sopivammaksi termiksi hyväksyttiin ”oikeus avunantoon”. Sen jälkeen Ranska on tuottanut useita humanitaariseen toimintaan liittyviä aloitteita YK:ssa.

Monet Buzanin määritelmän mukaisista heikoista valtioista sijaitsevat niin kutsutussa kolmannessa maailmassa. Eräänä syynä tähän on kolonialistisen järjestelmän purkautuminen. Tässä prosessissa kehittyi suuri määrä uusia aluevaltioita eurooppalaisen mallin mukaisesti. Huomioon ei otettu jo olemassa olevia kulttuurisia tai etnisiä rajoja. Prosessi ei ollut positiivinen (vapaaehtoinen) samankaltaisten kulttuuristen ryhmien yhdentymisen vaan negatiivinen yhdentymisen, joka sai kimmokkeensa yhteisestä vastarinnasta vierasta valloittajaa vastaan. Niinpä kolmannen maailman poliittiseksi perinnöksi jäi useita valtioita ilman kansaa tai valtioita, joissa on monta kansaa. Lopputuloksena on yhteisöjä, joilla on vaikeasti yhteen sovitettavia poliittisia ja taloudellisia vaatimuksia. (Buzan 1991, 9.) Tämä on omiaan lisäämään valtioiden sisäisiä ja valtioiden välisiä levottomuuksia.

Kouchner ei teksteissään useinkaan puhu ”kolmannesta maailmasta”. Hän keskittyy yleensä tiettyyn maahan tai kriisiin ja mainitsee sen nimeltä. Hän ei niputa valtioita yhteen, vaan käsittelee niitä erillisinä tapauksina. Kirjassaan *Le malheur des autres* Kouchner kuvailee suhtautumistaan kolmas maailma -käsitteeseen seuraavasti:

Volontaires pour travailler dans les pays pauvres, nous savons que chacun d'entre eux est différent. Le Tiers Monde n'existe plus, remplacé par une nébuleuse de

réalités et de problèmes intriqués. Les étiquettes distribuées à Paris ne servent commodément qu'aux démonstrations occidentales. (Kouchner 1987, 275.)

Vapaaehtoiset, jotka työskentelevät köyhissä maissa, tietävät, että jokainen niistä maista on erilainen. Kolmatta maailmaa ei enää esiinny, vaan sen on korvannut utuiset tosiasiat sekä ongelmat ja juonittelut. Hän kritisoikin, että Pariisissa keksityt etiketit tai leimat palvelevat vain länsimaisia mielenilmauksia. Nähdäkseni tässä Kouchner nouseekin siis niin kutsuttuihin kolmansiin maihin kohdistuvaa yksipuolista, länsimaista näkemystä vastaan.

Tiettyä analogiaa Kouchnerin teksteistä toki löytyy, sillä hyvin usein hän luettelee pitkän liudan samantyyppisiä kriisejä peräkkäin tehostakseen sanomaansa. Pääajatuksena on varoittaa, miten kriiseissä käy, jollei niihin puututa ajoissa. Useimmat Kouchnerin mainitsemista valtioista, joihin hän haluaisi esimerkiksi saada humanitaarista apua, kuuluvat heikkoihin valtioihin. Hänen humanitaarisen toimintansa objektina siis useimmiten ovat juuri Buzanin mainitsemat heikot valtiot. Sen sijaan subjektina eli aktiivisina toimijana humanitaarisissa kriiseissä ovat vahvat vallat, näistä Ranska etunenässä. Usein Kouchner puhuukin ”kansainvälisen yhteisön” vastuusta kriiseissä, mutta perää aina etenkin Ranskalta erityistä aktiivisuutta kriisien ratkaisemisessa.

3.3.1 Suvereenisuuden aste

Buzanin erottelu heikoista ja vahvoista valtioista viittaa siis valtioiden sosiaalis-poliittiseen tilanteeseen, kun taas hänen käyttämänsä käsitteet heikot ja vahvat vallat viittaavat aseelliseen ja taloudelliseen kapasiteettiin suhteessa muihin maihin. Tämä erottelu on keskeistä hänen turvallisuusanalyysissään. (ibid, 97.) Vahvat vallat voivat samalla siis olla vahvoja myös historiansa ja varallisuustasonsa ansiosta, mutta tutkimukseni kannalta tärkeämpää on niiden suurvalta-asema eli maailmanpoliittinen vahvuus.

Suvereenius tarkoittaa yksinkertaisen määritelmän mukaan valtioiden itsehallintoa. Sen vallitessa valtio on korkein päätöksiä tekevä auktoriteetti omalla alueellaan ja omiin kansalaisiinsa nähden (ibid, 67). Näin siis suvereeniusaste vaihtelee valtioiden välillä. Täten jotkut valtiot ovat suvereenimpia kuin toiset. Bernard Kouchner on ajanut voimakkaasti *devoir d'ingérence* -teesiään. Sen mukaan kansainvälisellä yhteisöllä on

suorastaan velvollisuus puuttua valtioiden sisäisiin kriiseihin, jos valtion asukkaat pyytävät apua. Hänelle valtioiden suvereenius ei siis ole absoluuttista, vaan sitä voidaan rikkoa hädän tullen. Tässä Kouchner argumentoi suvereeniudesta:

l'assistance humanitaire constitue incontestablement un devoir et un droit. Droit attaché à la personne humaine, hors des frontières, hors des Etats. (Kouchner 1987, 276.)

Kouchnerin mukaan siis humanitaarinen auttaminen muodostaa kiistämättä velvollisuuden ja oikeuden. Tämä oikeus kytkeytyy inhimillisten ihmisten (*personne humaine*) auttamiseen, rajoista ja valtioista riippumatta. Hän kysyy myös, miten sitten pitäisi toimia ja ketä auttaa:

Qui doit-on aider? La réponse est une exigence: tous ceux, individus ou communautés qui, hors des Etats ou dans l'Etat, nous appellent. (Kouchner 1987, 277.)

Hänen mukaansa vastaus on vaatimus eli on autettava kaikkia niitä, yksilöitä tai yhteisöjä, valtioiden ulkopuolella tai sisäpuolella, jotka pyytävät meiltä apua.

Heikot valtiot muodostavat uhkan erityisesti omille kansalaisilleen. Samalla ne vetävät puoleensa voimakkaita sekaantujia (eli interventiota). Kuten todettua, niillä ei ole legitiimiä keskushallintoa maassa, eivätkä ne täten täyty suvereenin valtion tunnuspiirteitä. Silti ne nauttivat edelleen valtion statuksesta. Ongelmana onkin, että jos heikossa valtiossa vallitsee esimerkiksi sotatila, voivatko ulkovallat puuttua sen sisäisiin asioihin. Voidaanko valtioon vain marssia eliminoimaan riski ja uhka muille valtioille eli ”turvallistamaan” valtio. Bernard Kouchnerilla on asiaan selkeä kanta:

”L'aide humanitaire est trop souvent considérée par certains pays à la fois comme un dû et comme un viol. Les gouvernements s'arrogent seuls le droit de crier au secours, ou d'appeler à leur aide, à leur profit, quand cela leur convient. --- La souffrance des hommes, des gouvernés, appartient-elle exclusivement aux gouvernements? Nous ne le pensons pas. Nous croyons, au contraire, qu'il se dessine, au nom de l'indignation et de la solidarité, un droit nouveau de l'assistance à personne en danger, fondé sur une morale de extrême urgence. (Kouchner 1987, 272.)

Kouchnerin mukaan jotkut maat kokevat humanitaarisen avun samaan aikaan sekä velkana että loukkauksena. Hallitukset pitävät itseään ainoina oikeutettuina huutamaan apua ja hyötymään siitä, silloin kun se niille sopii. Kuuluuko ihmisten kärsimys ainoastaan hallituksille? Solidaarisuuden ja kunnioituksen nimissä on luotava uusi laki hädänalaisten

ihmisten auttamiseksi perustuen äärimmäisen hädän moraaliin. Kouchner linjaakin: « Le devoir d'ingérence humanitaire doit se fonder en droit et figurer dans une nouvelle et moderne Déclaration des droits de l'homme » (Kouchner 1987, 277). Toisin sanoen humanitaarisen väliintulon velvollisuudesta on tultava laki, ja sen olisi oltava osa uutta YK:n yleismaailmallista ihmisoikeuksien julistusta. Kouchner korostaa siis yksilön oikeuksia valtion suvereenisuuden asemasta.

YK:ssa vaikuttaa siis kaksi suuntausta eli valtiosuvereeniutta korostava perinteinen suuntaus sekä ihmisoikeuksiin eli yksilönoikeuksiin nojaava suuntaus. Välillä näiden yhteensovittaminen on haasteellista. Humanitaarinen interventio on väistämättä ollut erittäin kiistanalainen YK:n aikakaudella, koska se liittyy jännitteeseen valtiosuvereeniuden ja ihmisoikeuksien välillä, jotka ovat siis molemmat YK:n peruskirjan tunnustamia periaatteita. Erityisesti tämä on noussut esiin kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella, kun YK on aktivoitunut humanitaarisessa toiminnassaan. (Allen & Styan 2000, 827.)

Perinteisen kansainvälisen järjestelmän sanotaan usein pohjautuvan Westfalenin rauhansopimukseen vuonna 1648. Siinä tunnustettiin valtiot rajoineen ylivoimaisiksi eli suvereeniksi voimiksi. Tämä pani samalla myös pisteen kirkon transnationaaleille vaatimuksille poliittisesta auktoriteetista. Systemin kulmakivenä pidetään valtioiden molemminpuolista kunnioitusta toistensa suvereeniuudelle. Tähän liittyy läheisesti interventiokiello-periaate (*nonintervention*) toisen valtion sisäisiin asioihin. Interventiokiello on kuitenkin aina ollut kiistanalainen, sillä valtiot ovat yrittäneet vaikuttaa toisten valtioiden poliittiseen kehitykseen. (Zacher 1992, 59.) Kuten esimerkiksi Buzan argumentoi, nykyajan modernit valtiot eroavat niin paljon toisistaan ulkoisessa ja sisäisessä autonomiassa (hallinnossa), että voidaan ajatella, ettei niitä voida enää kohdella samalla tavalla.

Näyttäneen siis siltä, että kouchnerilaisessa maailmanjärjestyksessä individuaalinen turvallisuus ajaa kansallisen ja kansainvälisen tason turvallisuuden ohi. Kouchnerin jokseenkin populististen teesien mukaan tärkeintä on auttaa hädänalaista ihmistä eli hänen retoriikkansa nojaa yksilön vapauteen.

3.3.2 Uusi sotilaallinen humanismi

USA:n ehkä tunnetuin nykyajan toisinajattelija Noam Chomsky kutsuu uuden interventionismin suuntausta uudeksi sotilaalliseksi humanismiksi. Hän nimittää Buzanin kuvailemia vahvoja valtoja ”valistuneiksi valtioiksi”. Käsillä on uusi maailmanpolitiikan aikakausi, jolloin nämä valistuneet valtiot voivat vihdoinkin käyttää voimaa, jos katsovat sen oikeutetuksi, hyläten vanhat rajoittavat säädökset ja noudattaen itse määritelmiään moderneja käsityksiä oikeudesta. Kylmästä sodasta ja maailmanjärjestyksen vanhanaikaisista rajoituksista vapauduttuaan valistuneet valtiot voivat nyt täydellä antaumuksella omistautua ihmisoikeuksien puolustamiselle ja oikeuden ja vapauden tuomiselle kärsiville ihmisille kaikilla – voimakeinoin, jos välttämätöntä. (Chomsky 2004, 18.) Analyysissään Chomsky on keskittynyt USA:n ja Naton toiminnan tutkimiseen keskittyen erityisesti Naton USA:n johdolla suorittamiin pommituksiin Kosovossa 1999. Hänen näkemyksensä mukaan Naton aloittamat pommitukset Kosovossa vain kiihdyttivät etnistä puhdistusta, eivätkä lievittäneet tilannetta. Chomsky kritisoi tapaa, jolla valistuneet valtiot eli USA ja Englanti etunenässä, oikeuttivat pommitukset.

Chomskyn mielestä uuden sotilaallisen humanismin aikakaudella oikeutetun voimankäytön rajoja on mahdollista laajentaa kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa toimia ovat Turvallisuusneuvoston valtuutuksella suoritettut väliintulot, jotka ovat sovussa YK:n peruskirjan kanssa, jota siis yleisesti pidetään toisen maailmansodan jälkeisen ajan kansainvälisen oikeuden perustana. Toinen vaihtoehto ovat väliintulot, jotka tehdään ilman turvallisuusneuvoston valtuutusta, jonkin valtion tai liittoutuman toimesta. Jos tällainen liittoutuma on kyllin röyhkeä, se voi nimittää itseään kansainväliseksi yhteisöksi. (Chomsky 2004, 19.) Mutta on syytä huomata, että – tuskin sattumalta – ne valtiot, jotka kutsuvat itseään valistuneiksi, osoittautuvat myös niiksi valtioiksi, jotka ovat kyllin vahvoja sotilaallisesti toimiakseen oman tahtonsa mukaisesti. (ibid, 135.) Myös Kouchner viljelee termiä ”kansainvälinen yhteisö”, ja peräänkuuluttaa sen moraalista velvollisuutta puuttua kriiseihin. Poiketen Chomskyn teoriasta, jonka mukaan valistuneet valtiot puuttuvat kriiseihin vain silloin, kun se sopii niiden omiin intresseihin, Kouchnerin mukaan väliin on mentävä tilanteesta riippumatta avunpyynnön perusteella.

Bernard Kouchner ei puolestaan puhu useinkaan Natosta, vaan hän korostaa YK:n turvallisuusneuvoston asemaa. Hän nimittää YK:ta meidän toivoksemme (*notre espoir*). Kouchner korostaa usein asemaansa Ranskan turvallisuusneuvostolle tekemien aloitteiden ja päätöslauselmien keksijänä. Tätä kautta hän on ikään kuin saanut interventio-tee-sejään legitiimeiksi. Kouchnerin ajattelussa oikeutus interventioon tulee myös sorrettujen ihmisten avunpyynnön kautta. Kriisiin voi puuttua, jos kriisivaltion asukkaat itse sitä pyytävät. Kouchner ei kuitenkaan pohdi sitä, miten tietyt väestöryhmät voivat käyttää ulkopuolisten tekemää väliintuloa keinona omien valtapyrkimyksiensä toteuttamiseen. Varsinkin kylmän sodan aikana molemmat supervallat rahoittivat ja aseistivat ideologialleen suosiollisia ryhmiä, jotka valtaan noustuaan sortivat muita väestöryhmiä. Myös ”hyvää tarkoittavalla” interventiolla nyky maailman politiikassa voi olla samankaltaisia seuraamuksia. Esimerkiksi John Stuart Millin kuuluisan teesin mukaan kansoille ei voida tuoda itsenäisyyttä ulkopuolelta. Sorron alaisten ihmisten on itse noustava kapinaan, jotta ne pystyvät pitkällä tähtäimellä jonkinlaiseen itsemääräämiseen tai suvereeniuteen. Toisaalta Kouchner on todennäköisesti halunnut lausunnollaan hyökätä yleistä passiivisuutta ja vastuun siirtelyä vastaan. Kouchner ihmettelee maailman toimettomuutta esimerkiksi Sudanin kansanmurhaa lähestyvään tilanteeseen, vaikka hän tiedostanee tarpeen interventioiden tarkkaan harkintaan ja suunnitteluun. Harkitsemattomasti toteutettu väliintulo voi tuoda tulevaisuudessa yhä pahenevia ongelmia, kuten Irakin nykyinen tilanne osoittaa.

Miten humanitaarisiin katastrofeihin sitten pitäisi reagoida? Mahdollisuutena on toimettomuus tai katastrofin lievittäminen. Se voi tapahtua rauhanomaisesti, joko diplomatian tai rakentavan avun keinoin tai voimankäytöllä eli niin sanotulla humanitaarisella väliintulolla. (Chomsky, 101.) Humanitaarisen väliintulon oikeus, jos sellainen on olemassa, perustuu väliintulijoiden hyviin aikeisiin. Tällöin se, ovatko heillä hyvät aiheet, ei paljastu heidän retoriikastaan, vaan menneistä toimistaan. (ibid, 103.)

Valistuneet valtiot ovat historiansa ja kulttuurinsa puolesta hyvin kelpuutettuja palaamaan perinteiseen arvottomien ihmisten ”puhdistamisen” toimeensa. Ne yrittävät esiintyä eräänlaisina moraalien lipunkantajina. Johtajien moraalisen suoraselkäisyyden ylistäminen on erityisen tärkeää silloin, kun on vaikeuksia löytää perusteita voimankäytölle. (ibid, 135.) Tässä on selvä yhtymäkohta Kouchnerin ajatteluun, hänkin korostaa toimintansa moraalista ulottuvuutta kautta linjan.

3.4 Devoir/droit d'ingérence

Bernard Kouchner on pyrkinyt luomaan uusia teesejä humanitaariseen toimintaan. Hän on kehitellyt vuosikymmenien saatossa doktriiniaan humanitaarisesta väliintulosta, josta hän aluksi käytti nimityksellä *devoir d'ingérence* (velvollisuus väliintuloon). Nykyisin hän puhuu siitä *droit d'ingérence*:nä (oikeus väliintuloon). Tavoitteena on siis, että alun perin kapinallisesta velvollisuudesta (*devoir*) on tullava virallisesti osa kansainvälistä oikeutta (*droit*). Kouchner ei käytä ranskankielistä sanaa *intervention*, vaan *ingérence*-sanaa, jonka suora suomennos on sekaantuminen ja puuttuminen. Esimerkiksi Philippe Guillot (1994, 30) käyttää englanniksi hänen teesistään käsitettä *right to interfere*, joka mielestäni on selvästi eri kuin *right to intervene*. Onko kyseessä siis pehmeämpi versio, ja onko tarkoituksena välttää *intervention*-sanan huono kaikua? Esimerkiksi Atilf (*Analyse et traitement informatique de la langue française*)² määrittelee sanan *ingérence* käyttäen esimerkkinä toisen valtion puuttumista toisen valtion sisäisiin asioihin (*intervention d'un État dans les affaires intérieures d'un autre État*). Samassa lähteessä *intervention* määritellään joko verbaaliseksi, esimerkkinä intellektuellien interventio Dreyfusin tapauksessa (*de l'affaire Dreyfus, l'intervention des "intellectuels"*) tai fyysisellä voimankäytöllä tai pakkokeinoin suoritetuksi, kuten esimerkiksi YK:n joukkojen interventio (*intervention des forces de l'ONU*). Synonyymina *intervention*-sanalle mainitaan termi *ingérence*. Mielestäni on kuitenkin merkille pantavaa, ettei Kouchner viljele sanaa *intervention*. Myöhemmin luvussa 4 tutkin tämän käsitteen käyttöä hänen ajattelussaan.

Bernard Kouchner hakee legitimitettä teeseilleen omasta humanitaarisesta toiminnastaan. Kaikki alkoi yli kolmekymmentä vuotta sitten Nigerian Biafrasta. Kouchnerin narratiivi alkaa siis perinteisesti romanttisen narratiivin juonta seurailleen. Narratiivin sankareina ja toimijoina ovat nuoret lääkärit, jotka nousivat taisteluun tyrannimaisia hallituksia vastaan. Hallitukset jättivät omat asukkaansa kuolemaan. Lääkärit perustivat oman humanitaarisen avustusjärjestön vastalauseena Punaisen Ristin hiljaisuutta vastaan. Tässä Kouchner kuvailee MSF:n alkuaikojen toimintaa:

² ATILF on Centre National de la Recherche Scientifique'n ja Université de Nancyn ylläpitämä verkkosanakirja.

Pour changer la loi, il nous fallait devenir illégaux. Ce fut le début du “sans-frontiérisme” et des *French doctors*. (Kouchner 2004, 448.)

Kouchner kertoo, että muuttaakseen lakia heidän oli rikottava sitä. Se oli alku *sans-frontiérisme*:lle (ilman rajoja, rajattomuus) ja *ranskalaisille lääkäreille*. Kyse on siis tyypillisestä romanttisen narratiivin taistelusta. Keinoja kaihtamatta sankarit pyrkivät kohti parempaa maailmaa. Kouchnerin narratiivin alun piirteenä on siis Fryen (1973, 186) kuvailema nostalgia eli kaipuu kuvitteelliseen kultaiseen aikaan. Hän palaa mielellään muistelemaan viattomia taistelun alkuaikoja, jolloin hän uskoi vielä vahvasti muutokseen. Nimittäin myöhemmin Kouchner näki muutoksen vaikeuden toimittuaan muun muassa Ranskan hallituksen humanitaarisen toiminnan ministerinä ja YK:n erikoislähettiläänä Kosovossa.

Myös brittitutkijoiden Allenin ja Styenin (200, 829) mukaan: « Interventionist humanitarianism is not just a post Cold War phenomenon. Both English and French language analysts recognize this. The story begins in Biafra. » Eli humanitaarinen ”interventionismi” (väliintulo, puuttuminen) alkoi Biafrasta eikä kyse ole vain kylmän sodan jälkeisestä ilmiöstä. Biafran käänteentekevä merkitys tunnustetaan niin englannin- kuin ranskankielisissäkin analyysissä. Tätä taustaa vasten ei olekaan ihme, että Kouchner palaa toistuvasti Biafran aikoihin.

Bernard Kouchner puhuu siis äärimmäisen hädän moraalista humanitaarisissa katastrofeissa. Kouchner rinnastaa Biafran Guernicaan, Auschwitziin, Babi Yariin ja Sétifiin. Yleinen mielipide antoi biafralaisten jäädä kuolemaan. Yhtenä Kouchnerin tavoitteena on ikään kuin täydentää Hippokrateen vala (Kouchner 1987, 17–18). Punaisen Ristin perustaja Henri Dunant toimi yhteistyössä valtioiden kanssa. Pakollinen hiljaisuus ja neutraalisuus saivat toisinaan kuitenkin suurta vahinkoa aikaan. Dunantin jälkeen on syntynyt ensiaputoiminnan toinen sukupolvi, johon Kouchner laskee itsensä kuuluvan. Pakollisen hiljaisuuden sijasta tämä sukupolvi väittää, että puhe päinvastoin suojelee uhreja. Keinoina heillä ovat esimerkiksi todistaminen ja moraalinen painostus. Bernard Kouchnerin mukaan Sir Bob Geldof ja Live Aid 1985 symboloivat humanitaarisen intervention kolmatta sukupolvea (ibid, 18).

Kouchner argumentoi, että yksi keino ratkaista valtion suvereenius, on sen kunnioittaminen vain siinä tapauksessa, kun se on lähtöisin valtion omista asukkaista. Jos maa on diktatuuri,

niin silloin kansainvälisen yhteisön ei tarvitse kunnioittaa sen suvereeniutta (Kouchner 2004). Kouchner valottaa näkemystään natsien propagandaministeri Joseph Goebbelsin syyskuussa 1933 YK:n edeltäjän Kansainliiton kokouksessa antamalla lausunnolla:

Messieurs, charbonnier est maître chez soi. Nous sommes un État souverain – Laissez-nous faisons comme nous l’entendons avec nos socialistes, nos pacifists et nos Juifs. (Kouchner siteeraa Goebbelsia 2006, 124; Kouchner siteeraa Goebbelsia 2004, 446; Kouchner siteeraa Goebbelsia 2000, 13.)

Lausunnossaan Goebbels painottaa Saksan olevan suvereeni valtio, ja että heidän on annettava tehdä mitä he haluavat sosialisteilleen, pasifisteilleen ja juutalaisilleen. Kouchner palaa toistuvasti tähän lausuntoon. Se toimii varoittavana esimerkkinä, miksi kriiseihin on puututtava ajoissa. Kouchner mainitsee lainauksen yhteydessä, että Goebbels sai antaa lausuntonsa ja selvisi siitä rangaistuksesta. Ilmeisesti hän tuo toistuvasti esiin tämän Goebbelsin lausunnon, koska hän näkee tilanteen hetkenä, jolloin kansainvälisen yhteisön olisi pitänyt puuttua Saksan kehitykseen ja ehkä Auschwitz ja muut keskitysleirit olisi voitu estää. Esimerkissä korostuu jälleen Kouchnerin juutalaistausta. Vuonna 2006 kirjoittamassaan teoksessa Kouchner ylistää samassa kirjoituksessa, joka käsitteli Goebbelsin lainausta, myös YK:n nykyisiä edistysaskeleita humanitaarisessa politiikassa:

Le sommet mondial de l’ONU de septembre 2005 restera pour l’histoire comme une étape décisive dans l’affermissement des droits de l’Homme par la reconnaissance d’un véritable droit d’ingérence, que Kofi Annan appelle l’”intervention humanitaire” et que le Conseil de sécurité nomme la “responsabilité de protéger”. (Kouchner 2006, 123.)

Kouchnerin mukaan YK:n yleiskokous syyskuussa 2005 säilyy historiassa yhtenä ratkaisevana etappina ihmisoikeuksien vahvistamisessa tunnustamalla oikeuden interventioon. Kofi Annan kutsuu oikeutta ”humanitaariseksi interventioksi” ja Turvallisuusneuvosto puolestaan ”velvollisuudeksi suojella”. Kouchner näkee Kofi Annanin lausunnon eräänlaisena tunnustuksena myös ranskalaisille lääkäreille, jotka ovat olleet ajamassa humanitaarista intervention doktriinia käyttäen välillä myös kapinallisia keinoja. Väitteen mukaan nyt työ on saanut myös YK:n hyväksynnän.

4 KOUCHNERIN INTERVENTIONISMI

Tässä luvussa käsittelen Kouchnerin teesin kehittymistä 1980-luvulta nykypäivään asti. Tässä olen käyttänyt aineistonani hänen kirjoittamiaan seitsemää kirjaa sekä muutamia *Le Monde* -lehden artikkeleita. Olen ryhmitellyt kappaleet hänen kirjojensa mukaan. Tarkastelen erityisesti Kouchnerin *ingérence*-teesin kehittymistä sekä käyttöä eri tilanteissa.

Bernard Kouchner on rakentanut tarinoistaan kokonaisia käyttämällä muun muassa toistoa, analogiaa, samanlaisuutta ja vastakohtia. White (1981, 11) käyttää ilmiöstä termiä *fullness* ”täytelöittäminen”. Pelkät faktat eivät riitä, vaan kertomuksia on täydennetty. Kouchnerin tarkoituksena on saada ihmiset ymmärtämään ja kiinnostumaan maailman hädestä. Tutunomaiset ja suostuttelevat tarinat voivat myös saada ihmiset hyväksymään tapahtumat ja kriiseissä tehdyt toimet. Narratiiveissaan Kouchner siis rakentaa tarinaa maailmasta. Tässä hän hyödyntää niin henkilökohtaisia muisteloita (”minä olin siellä, tiedän mistä puhun”), lääkärin auktoriteettia, kuuluisia ystäviä sekä erityisesti konkreettisten tapahtumien legitimoitua. Tarinoissa osoitetaan esimerkein: tässä on meneillään kansanmurha (verratan sitä esimerkiksi Biafraan) tai ainekset siihen, jolle asiaan puututa.

4.1 l'Île de lumière – interventio Vietnamiin

Bernard Kouchnerin vuonna 1980 kirjoittama teos *Île de lumière* (suom. Valon saari) on yli neljäsataasivuinen jännittävä seikkailu. Siinä hän on selostanut vaihe vaiheelta toimensa vietnamilaisten venepakolaisten auttamiseksi. Tukenaan hänellä on laaja ystäväjoukko. Narratiivi alkaa, kun hän kirjassaan kuvailee Pariisissa kotisohvallaan näkemäänsä televisiolähetystä Vietnamista. Ruudussa kärsivät vietnamilaiset pyytävät apua YK:lta: « Nous sommes menacés de famine et d'épidémies. Nations-unies, sauvez nous. » Avunpyynnössä vietnamilaiset kertovat olevansa nälänhädän ja epidemioiden uhkaamia. He pyytävät YK:ta pelastamaan heidät. Kouchner ei voi sivuuttaa tätä avunpyyntöä, koska aihe oli hänelle aivan erityisen henkilökohtainen. Hän nimittäin toimi jo nuorena *La Comité de Viet-nâmin* puheenjohtajana. Kouchner kertoo kirjassaan, miten hän oli

hyökännyt toveriansa kanssa USA:n Pariisin suurlähetystöön vastalauseena USA:n harjoittamalle politiikalle Vietnamissa. Hän oli kanniskellut kadulla myös Hô Chi Minhin kuvaa. (Kouchner 1980, 19.) Kouchner kuvailee tunteuksiaan Vietnamin kommunismihallinnosta:

Le Vietnam m'impressionait encore. Mes espérances de jeunesse avaient la vie plus dure que mes souvenirs et qu'une réflexion. Je refusais d'admettre que le Vietnam vivait sous une tyrannie semblable à celle de l'Union soviétique. Je lui accordais la clause du pays le plus favorisé par les certitudes romantiques, comme jadis pour Cuba. Partout, en Asie, en Afrique, en Amérique latine, j'avais longuement découvert le visage unique de l'oppression: gauche, droite, mêmes jugs, mêmes contrantes. Pourquoi aurais-je voulu qu'elles épargnent le pays de Hô Chi Minh? Il me manquait de reconnaître mon propre aveuglement, d'abandonner l'enfance des idées. (Kouchner 1980, 26–27.)

Kouchner kuvailee, kuinka Vietnam tekee edelleen vaikutuksen häneen. Kyseessä olivat nuoruuden toiveet, jotka ovat nyt kokeneet kolauksen. Hän on kieltäytynyt myöntämästä, että Vietnam on elänyt Neuvostoliittoa muistuttavan tyrannian alla. Hän on elätellyt Vietnamista romanttisia kuvitelmia, kuten muinoin Kuubasta. Kaikkialla Aasiassa, Afrikassa ja latinalaisessa Amerikassa Kouchner kertoo pitkän aikaa löytäneensä uniikit sorron kasvot, jotka ovat niin oikeiston kuin vasemmistonkin vallitessa saman ikeen alla. Hän kyselee, miksi hän oli halunnut, että Hô Chi Minhin maa olisi säästetty. Kouchner myöntää, ettei ole tunnustanut omaa sokaistumistaan eikä hylännyt nuoruuden kuvitelmiaan Vietnamista. Kyse onkin eräänlaisesta nuoruuden illusioiden velkojen maksamisesta, koska Kouchner nuorempana tuki Vietnamin kommunistihallintoa. Kouchner tuntee itsensä selvästi vastuulliseksi. Hänen on suorastaan pakko toimia.

Kouchnerin narratiivin piirteisiin kuuluu tyypillisesti muistelut Nigerian Biafrasta vuosilta 1968–70, jolloin hän oli ensimmäistä kertaa lääkärinä kriisialueella. Myös Vietnamin hädän hetkellä hän palaa ”tarinansa” alkuun: « Je revenais à ce moment du Biafra, l'autre genocide » (Kouchner 1980, 20). Hän siis palaa muistelemaan Biafran aikoja ja siellä tapahtunutta kansanmurhaa. Samalla tuodaan esiin, että hän on aktiivinen humanitaarinen toimija pitkältä aikaväliltä. Nyt hän osaa toimia paremmin vuosien varrella kertyneen kokemuksensa ansiosta kuin Biafrassa. Eräällä tavalla Kouchner kuitenkin tuo esiin, että silti jokainen kriisi on hänelle kuin uusi Biafra, aina yhtä järkyttävä ja pysäyttävä. Kuvastanee myös järkytystä, eikö mikään ikinä muutu? Kouchner näyttää pohtivan, eikö ihminen ikinä opi.

Intellektuellit ovat Kouchnerin tukena seikkailussa, ja he julkaisevatkin intellektuelliperinteen mukaisesti avoimen kirjeen, jossa he pyytävät apua vietnamilaisten hätään. Kirjeen alle on kerätty tunnettujen intellektuellien allekirjoituksia, mukana ovat muun muassa Raymond Aron, Jean-Paul Sartre, Michel Foucault, Yves Montand, Simone Signoret ja André Glucksmann. (Kouchner 1980, 33.) He perustavat myös komitean (*un bateau pour le Vietnam*), jota kautta avustusprojektiä koordinoidaan. Kouchner kuvailee ranskalaisten intellektuellien heräämistä: « La France intellectuelle était concernée: nouveaux, anciens et philosophes inconnus » (Kouchner 1980, 37). Väitteen mukaan siis ”intellektuelli Ranska”, joukossa niin uudet, vanhat kuin tuntemattomatkin filosofit, oli huolestunut. Argumenteista on luettavissa, että tältä joukolta sopii odottaakin erityisiä toimia ja aktiivisuutta. Heille kuuluu eräänlainen tiennäyttäjän rooli esikuvina, joita muut ihmiset voivat seurata.

Sankarien matkassa oli kuitenkin mutkia. Suurimpana vaikeutena ja pettymyksenä oli *Lääkärit ilman rajoja* -järjestön suhtautuminen hankkeeseen. Se tuomitsi laivan Vietnamiin, ja Kouchnerin mukaan järjestö sabotoi projektia. Hän kuvailee pettymystään: « MSF sortait de ma vie. J'y avais beaucoup cru, beaucoup travaillé. » (ibid, 52.) Tässä Kouchner kuvailee voimakkaita pettymyksen reaktioitaan. MSF, johon hän oli uskonut ja jonka eteen työskennellyt paljon, poistui hänen elämästään. MSF:n johto leimasi laivahankkeen vaaralliseksi ja amatöörimäiseksi (*l'amateurisme de cette dangereuse opération*). Vastassa olivat myös tunnetut julkaisut, kuten *Le Figaro* ja *l'Humanité*. Myös hallitus, poliittiset puolueet ja osa muista humanitaarisista järjestöistä vastusti (osa enemmän, osa vähemmän) ystäväysten laivahanketta. (ibid, 57.)

Lopulta urheiden ystäväysten työ alkoi kantaa hedelmää. Kouchner kuvailee, kuinka he vihdoinkin saivat tukea hollantilaisilta: ”Miracle”(ibid, 59)! Tilanne on kuitenkin pulmallinen, vastassa ovat myös kansainväliset pakolaissäännökset (esimerkiksi Geneven pykälät). Niinpä komitea keksii kompromissin, mikä mahdollistaa auttamisen (ibid, 65). Heidän laivastansa tulee ambulanssi merellä eli sairaalalaiva (*bateau-hôpital, ambulance de la mer*) (Kouchner 1980, 65). Tarina sisältää runsaasti kuvailua moneen eri suuntaan tehdystä lobbaustyöstä, esimerkiksi Sorbonnen yliopiston oikeustieteen professori Mario Bettati tutki lakipykälää ja kulki Genevessä YK:n pakolaiskomissaarin luona (*chez Haut-commissaire de Réfugiés*). Tässä Kouchner kuvailee Bettatin työn tuloksia:

Les interventions de Mario Bettati auprès de Poul Hartling ont fait bonne impression. --- on me confirme le soutien officiel du HCR. (ibid, 130.)

Kouchnerin mukaan Mario Bettatin interventiot YK:n silloisen pakolaiskomissaarin Poul Hartlingin luona olivat tehneet hyvän vaikutuksen, joten pakolaiskomissaari lupasi laivalle virallista tukea. Sen jälkeen seuraa eräs tarinan huippukohdista, sillä vihdoinkin toverusten ambulanssilaiwa hyväksyttiin: ”la mer était enfin libre” (”tie” on vapaa) (ibid, 68).

Bernard Kouchner oli komiteansa etujoukoissa ja matkusti edeltä kriisialueelle Kiinanmerelle järjestelemään asioita, tarvikkeita ja lupia laivaa odotellessa. Hän kuvailee yksityiskohtaisesti maita, tilannetta ja ihmisiä sekä kertoo omista ja muiden epäilyksistä. Kouchner myös mobilisoi vanhat Biafran lääkäriystävänsä (*mes amis du Biafra*) tuekseen ja avukseen (ibid, 115). Vihdoinkin *Île de lumière* -laiva saapuu kohti satamaa ja Kouchner odottaa sitä satamassa. Valkoisen laivan siintäessä horisontissa hän herkistyy kuvailemaan sitä: ”je l’aime, ce bateau” (ibid, 120). Lukijalle välittyy voimakas mielikuva: toivo on saapunut Vietnamiin.

Seikkailijoilla on kuitenkin edessään jatkuvia vastoinkäymisiä. MSF:n petosta kuvaillaan toistuvasti. Komitealla ei ole muun muassa pääsyä järjestön materiaalivarastoihin. (ibid, 124.) Sitä vastoin Biafra-ystävien lojaalisuus jatkuu:

ceux du Biafra ne sont pas une légion d’anciens combattants, plutôt une famille --
- je téléphone: ils arrivent. Ils me demandent: j’accours. (Kouchner 1980, 128.)

Kouchnerin mukaan ”biafralaiset” eivät ole pelkkä ystäväjoukko, vaan pikemminkin perhe. Hän kuvailee soittavansa heille, ja he saapuvat. Vastaavasti heidän kutsuessaan Kouchneria, hän kiiruhtaa paikalle. Kouchner maalailee kuvaa eräänlaisista humanitaarisista aseveljistä. Kommenteista välittyy voimakas ryhmäsolidaarisuus.

Tarinassa Vietnamin laivasta on havaittavissa monia erilaisia narratiivisia polkuja. Näitä ovat riidat MSF:n kanssa, eurooppalaisten hallitusten toimetttömyys, lobbaus Ranskan hallitukseen, paikallisiin viranomaisiin ja pakolaiskomissaariin, mediasuhteet, komitean kokoukset sekä laivan arkielämä. Kouchner muun muassa kuvailee runsaasti tapahtumia ja elämää laivalla, mukana on esimerkiksi niin ensimmäinen kuolema kuin ensimmäinen syntymäkin. Laiva alkaa saada tukea tiedotusvälineiltä. Median kiinnostus kasvaa menestyksen myötä. Laivalla on mukana monia journalisteja, jotka raportoivat pelastustoimista. (ibid, 156.) Kohun myötä avustuksia ihmisiltä alkaa virrata.

Laiva myös yhdistää erilaisia ihmisiä: « C'était la première fois qu'en France, depuis bien longtemps, des signataires de petition se transformaient en militants sans qu'en parti---» (Kouchner 1980, 218). Kouchnerin mukaan ensimmäistä kertaa pitkään aikaan Ranskassa monen eri puolueen militantit toimivat yhdessä. Maalailtaan kuvaa suorastaan historiallisesta yhteisestä ponnistuksesta. Kouchner pohtii myös intellektuelli-sanaa: « --- que veut-on designer sous ce label?-- -Nous étions des amis. » (Kouchner 1980, 219.) Hän mietiskelee, mitä tällä leimalla halutaan sanoa? Hehän olivat ystäviä. Tarinasta välittyikin tunnelma ystäväistä yhteisellä yhdistävällä seikkailulla. Siinä esimerkiksi kuvaillaan, kuinka riitaantuneet filosofit Jean-Paul Sartre ja Raymond Aron tapaavat komitean kokouksessa ensimmäistä kertaa sitten vuoden 1947 (ibid, 265).

Vihdoin muukin Eurooppa alkaa herätä vietnamilaisten venepakolaisten hätään. Komitean laiva näyttää esimerkkiä muillekin: « les comités européens sont nés sur notre modèle » (ibid, 222). Väitteen mukaan eurooppalaisia komiteoita alkoi syntyä heidän mallinsa mukaisesti.

Kouchner kuvailee, kuinka hän lensi takaisin Kiinanmereltä Pariisiin Lääkärit ilman rajoja -järjestön kokoukseen. Hän kertoo MSF:n hyötymisestä laivahankkeesta:

Pour le public, l'entreprise de l'Île de Lumière portait le label de MSF. La confusion tenait à notre texte d'appel et à ma présence. ---MSF recevait beaucoup d'argent dans l'émotion que l'île de Lumière avait naïtre. (ibid, 223–224.)

Hänen mukaansa yleisölle Vietnamin laiva -yritys kantaa MSF:n leimaa. Sekaannuksen syynä ovat muun muassa komitean laatima avoin avunpyyntökirje sekä Kouchnerin läsnäolo operaatiossa. MSF:lle myös virtaa avustuksia Île de lumière nostattaman sympatian vuoksi. Kouchner kuvailee, miten heidän luomansa MSF syntyi vapaaehtoisuuden pohjalta, mutta nyt järjestö on kuitenkin muuttunut. Se on kehittynyt eri suuntaan kuin heidän alkuaikojensa kutsumus. Miksi luoda toinen Punainen Risti? Veljeys (*fraternité*) on hävinnyt järjestöstä byrokratian tullessa tilalle. (ibid, 226.) Fryen (1973, 215) mukaan komedia voi sisältää itsessään potentiaalisen tragedian ainekset. Tämä on selvästi nähtävissä Bernard Kouchnerin kuvaillessa voimakasta pettymyksen reaktiotaan MSF:n kokouksessa:

Je sors de la salle. Des dizaines de médecins m'entourent. Nous étions ensemble au Biafra, en Érythrée, au Liban, au Tchad, au Vietnam, au Guatemala, au

Uruguay, au Honduras, ailleurs, partout. C'est fini Médecins sans Frontières, disparu, kidnappé par une fraction bien organisée. (ibid, 228.)

Puheenvuoronsa jälkeen hän poistui salista muutamien kymmenten lääkäreiden seurassa. He ovat olleet yhdessä Biafrassa, Eritreassa, Libanonissa, Tšadissa, Vietnamissa, Guatemalassa, Uruguayssa ja Hondurasissa, myös muualla ja joka puolella. *Lääkärit ilman rajoja* on ohi ja kadonnut. Kouchner julistaa sen dramaattisesti hyvin organisoituneen ryhmän kidnappaamaksi. « Vous êtes des bureaucrates...--triste guerre de l'humanitarisme » (ibid, 228-229.) Puheessaan hän nimittää nykyistä johtoryhmää byrokraateiksi ja toteaa käynnissä olevan surullisen humanitaarisen sodan. Pettymyksellä ei tunnu olevan rajoja.

Komedian tyypilliset piirteet sopivat hyvin Bernard Kouchnerin tarinaan laivasta. Siinä vaikeuksista huolimatta taistelu jatkuu, vaikka tavoitteet matkan varrella muuttuvatkin, esimerkiksi Kouchnerin pettyminen MSF:ään. Vastassa tai ongelmia aiheuttivat myös paikalliset viranomaiset, hallitus, ministerit, presidentti sekä suurlähetystö. Kuriositeettina mainittakoon Bernard Kouchnerin jatkuva taistelu Punaisen Ristin suomalaista terveystarkastajaa Rauni Luukkasta vastaan. Luukkanen asettui poikkiteloin komitean sairaalahanketta vastaan. (ibid, 282.)

Koko komitean tarkoitus oli kiinnittää ihmisten ja hallitusten huomio. Komitean jäsen Raymond Aron kuvailee heidän projektiaan:

d'alerter l'opinion, d'alerter les gouvernements, car seuls les gouvernements seront capables peut-être de résoudre un problème dont personne encore ne peut mesurer la grandeur. (Kouchner siteeraa Aronia 1980, 267.)

Aron kuvailee heidän tavoitteekseen saada yleisön ja hallitusten huomio. Väitteen mukaan ainoastaan hallitukset pystyvät ehkä ratkaisemaan ongelman, jonka suuruutta ei kukaan pysty mittaamaan. Tässä Kouchner käyttää tehokkaasti arvovaltaisen ystävänsä argumentteja hyväkseen tehostaessaan tarinaansa. Kouchner korostaa komitean menestystä: « Grâce en particulier au Comité Île de Lumière, une passion agite la France. Les initiatives municipales ou privées se multiplient. » (ibid, 287.) Kouchner kuvailee heidän onnistumistaan. Heidän komiteansa ansiosta hurmos on herännyt Ranskassa. Kunnalliset sekä yksityiset aloitteet (lahjoitukset) kasvavat. Ilmassa on kuitenkin jatkuvaa jännitystä, hyväksyykö Ranskan valtio pakolaiset ja pitääkö se komitealle antamansa lupaukset. Pitkien selvittelyjen jälkeen laiva alkoi seilata merillä ja pelastaa meren armoille

joutuneita pakolaisia. (ibid, 314.) Näin laiva muokkasi Geneven voimassaolevia pakolaissäädöksiä, joiden mukaan pakolaisia ei olisi saanut auttaa.

Laivaa käytettiin myös Kouchnerin mukaan myös sumeilematta politikoinnin välineenä:

la France estime qu'elle fait trop d'efforts en regard des autres pays européens et l'Élysée profite de l'arrivée spectaculaire de l'Île de lumière pour placer ses partenaires au pied du mur. (ibid, 327.)

Ranskan valtio arvioi, että se on tehnyt liikaa verrattuna muihin eurooppalaisiin maihin ja Elysée (Ranskan presidentinlinna) hyötyi Île de Lumièren spehtaakkelimaisesta matkasta, joka asetti Ranskan liittolaiset selkään seinää vasten. Heidänkin olisi pakko toimia. Kouchnerin narratiivissa Ranska on johtajan asemassa (*le bateau français*), jota muiden maiden tulisi seurata. Erityisesti painetta kohdistettiin europarlamentille eli muille Euroopan maille.

Loppua kohden narratiivi saa voimakkaita tragedian piirteitä. Kaiken ystävysten tekemän työn jälkeen UNHCR³:n kokous on suuri pettymys. Pakolaisten ahdinkoon ei puututa eikä syihin, miksi he alun perin lähtivät. Pakolaiskomitea päättää sulkea Vietnamin rajat kuudeksi kuukaudeksi. Kouchner on kauhuissaan, sillä hänen mielestään ihmisoikeuksia loukataan räikeästi tällä päätöksellä:

La liberté d'entrer et de sortir, les articles 12 et 13 de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme ne valent que pour les Blancs d'Occident. C'est la victoire du racisme et de la raison d'État. (ibid, 337.)

YK:n ihmisoikeuksien julistuksen kohdat 12 ja 13 vapaus lähteä ja tulla maahan koskevat vain länsimaiden valkoisia ihmisiä. Kouchner argumentoi, että tämä on rasismien ja *raison d'État*:n (kansallisen edun) voitto.

Kouchner linjaa toimintaperiaatteitaan:

Il faut toujours rester un amateur. (ibid, 339)---Les professionnels arrivent: il est temps de partir. (ibid, 370)

Kouchner näyttääkin kokevan kunnia-asiakseen eräänlaisen amatöörimaisuuden humanitaarisessa toiminnassaan. Amatöörien on aika poistua näyttämöltä ammattilaisten saapuessa. Tämä voi olla myös ironinen lausunta, mutta tulkitseen sen niin, että tärkeintä on

³ UNCHR on l'agence des Nations Unies pour les réfugiés eli YK:n alainen pakolaisjärjestö.

auttaa uhreja äärimmäisessä hädässä. Tästä Kouchner juuri kritisoi MSF:n muuttunutta hallintoa. Humanitaarisessa toiminnassaan Kouchner haluaa ensimmäisenä paikalle ja herätellä muut toimimaan.

Lopuksi tehdään vielä yhteenvetoa koetusta seikkailusta:

Pour réussir l'Île de lumière, nous avons employé les moyens du communisme sans les contraintes d'une organisation: les vedettes, les militants, les médias et l'opinion publique ont fait notre efficacité. Nous avons organisé une solidarité, nous, les amateurs des Droits de l'Homme, médecins, intellectuels, journalistes, marins, assureurs, comptables... (ibid, 407.)

Kouchner kertoo, että heidän onnistumisensa laivaprojektissa perustuu heidän käyttämiin kommunismin keinoihin ilman järjestelmän pakkokeinoja. Eli heidän käyttämänsä puhuttelu, militantit, media ja yleinen mielipide takasivat heidän tehokkuutensa. He, ihmisoikeuksien amatöörit, eli mukana olleet lääkärit, intellektuellit, journalistit ja merimiehet, saivat aikaan solidaarisuuden. On pääteltävissä, että Kouchner kannattaa tällaista idealistista käsitystä kommunismista, joka vastaa hänen nuoruuden ihanteitansa. Tämä edustanee Kouchnerille eräänlaista eldoradoa. Komedian lajityypille on ominaista, että maailman voi nujertaa hetkittäisesti. Kouchner kuvailee yhteisönsä toimia: « Ils ont inventé une morale de l'extrême urgence. --- Hors du scandale, les massacres n'existent pas. » (ibid, 407.) Väitteen mukaan he kaikki kehittivät äärimmäisen hädän moraalin. Kouchner toteaa hieman kyynisesti, ettei ilman skandaalia joukkomurhien olemassaoloon kiinnitetä huomiota. Lopussa huomio kiinnitetään myös unohdettuihin kriiseihin ympäri maailmaa. Kaikkia ei ehditä auttamaan:

Pendant notre aventure, on a beaucoup tué au Salvador, en Namibie, en Afghanistan, en Erythrée, au Kurdistan... Il faut créer un, deux ou trois bateaux, pour ailleurs. (ibid, 407.)

Heidän seikkailunsa aikana ihmisiä on tapettu muun muassa Salvadorissa, Namibiassa, Afganistanissa, Eritreassa ja Kurdistanissa. Täytyisi luoda useampia laivoja pystyäkseen auttamaan kaikkia uhreja. Argumentti on osoitus jälleen vahvasta nimeämispolitiikasta. Kouchner halunnee muistuttaa yleisöään päivänpolitiikan ja median jo unohtamista konflikteista, ja niiden hiljaisista uhreista. Yksi retoriikan pätehtävistähän on aikaansaada muissa ihmisissä puhujan toivomaa toimintaa.

Narratiivin ”lopputuloksena” on komedialle tyypillinen löyhä yhteisö. Kyse oli tällä kertaa projektiluontoisesta laivasta, tarkoituksena ei ollutkaan tavoitella pysyvää organisaatiota. Komediasa tyypillisesti yhteisö muodostuu sankarin ympärille. Esimerkiksi kirjasta ei käy ilmi, kuka on komitean puheenjohtaja eikä muutakaan selkeää hierarkiaa. Oli vain ystäväjoukko vapaassa yhteisössä. Kouchnerin argumenttien perusteella kaikki jäsenet olivat tasa-arvoisia, vaikka hän ainakin itse selvästi oli eräänlainen eturintaman mies. Mielestäni kyse on tietoisesta valinnasta, ettei Kouchner tuonut mitään tällaista esiin, ehkäpä vastaiskuna MSF:n ”pilaantuneelle” hallinnoinnille.

4.2 Symposium – intervention institutionalisointi

Bernard Kouchnerin ja Mario Bettatin vuonna 1987 kirjoittama *Le devoir d'ingérence* -teos kertoo heidän Pariisissa järjestämästään symposiumista. Kyseessä on uusi alku ja edistyksellinen ponnistus, jota voisi luonnehtia narratiiviseksi romanssiksi. Tuekseen Kouchner on taas haalinut arvovaltaisia henkilöitä, esimerkiksi Ranskan silloinen pääministeri Jacques Chirac, silloinen presidentti François Mitterrand ja totutusti omia intellektuellistyviä. Kouchner maalaillee romanttisemmin kuvaa uudesta laista, kun taas hänen ”oikea kätensä” Sorbonnen yliopiston oikeustieteen professori Mario Bettati selventää lakikiemuroita.

Kirja sisältää kaikkien tilaisuudessa puhuneiden henkilöiden puheet, mutta tässä tutkimuksessani keskityn pelkästään Bernard Kouchnerin esille tuomiin argumentteihin. Paluun figuuri on jälleen vahvasti läsnä, sillä narratiivi alkaa taas Biafralla:

nous intervenons sans considération politique, auprès de tous les hommes et non des gouvernements de ses hommes. Nous considerons qu'il n'y a pas de bons et de mauvais morts. (Kouchner 1987, 10.)

Kouchner kuvailee, kuinka he puuttuivat tapahtumiin ilman poliittisia pohdintoja, vastauksena ihmisten avunpyyntöihin hallitusten sijasta. Toimintaa ohjasi ajatus, ettei ole olemassa hyviä tai huonoja kuolemia. Tässä viitataan siis MSF-järjestön syntyprosessiin. Merkille pantavaa mielestäni on, että tässä Kouchner käyttää verbiä *intervenir*, vaikka myös hänen suosimallaan *ingérence*-teesillä on verbimuoto *s'ingérer* (sekaantua, puuttua).

Tarina sankareiden urheasta toiminnasta saa jatkoa:

Depuis vingt ans, de guerres en famine, de mission d'urgence en entreprise de développement, les volontaires des organisations humanitaires et très singulièrement les volontaires français des organisations médicales se sont fait un devoir d'imposer un droit nouveau. (ibid, 10.)

Kouchnerin mukaan avustusjärjestöt, joiden joukossa oli hyvin paljon ranskalaisia vapaaehtoisia, ovat toteuttaneet kahdenkymmenen vuoden ajan sodissa ja nälänhädissä velvollisuutta, josta on tulossa uusi oikeus. Nyt tavoitteena on:

completer la Déclaration universelle des droits de l'homme au nom d'une morale de l'extrême urgence, au nom du devoir d'intervention. Il faut ajouter le droit d'intervention humanitaire à la déclaration universelle des droits de l'homme. (Kouchner 1987, 10.)

Pyrkimyksenä on täydentää YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta äärimmäisen hädän moraalilla ja humanitaarisen intervention nimissä. Vaatimuksena on, että humanitaarinen interventio on liitettävä ihmisoikeuksien julistukseen. Tässä puhutaan nimenomaan interventiosta, eikä käytetä sanaa *ingérence*.

Kouchnerin narratiivin urheat sankarit ovat taistelullaan saaneet aikaan uutta: ”Nous avons inventé, pour agir, une loi nouvelle: celle de l'oppression minimale” (ibid, 11). Kouchner painottaa, että he ovat taistellakseen vääryyksiä vastaan luoneet uuden minimaalisen sarron lain. Kyse on siis suuresta taistelusta, aivan kuten romanttisessa narratiivissakin. Nyt tarvitaan äärimmäisen hädän moraaliala (*une morale de l'extrême urgence*). Esimerkiksi laivaseikkailussa Kiinanmerellä tätä lakia on jo toteutettu käytännössä, nyt se halutaan YK:n hyväksymäksi eli eräällä tavalla kyse on heidän harjoittamansa toiminnan institutionalisoimisesta. Kouchner kuvaileekin henkilökohtaista motivaatiotaan humanitaariseen toimintaan:

J'étais venu soigner au Biafra parce que je n'étais pas allé à Guernica, ni à Auschwitz, ni à Babi Yar – cauchemars des grandes boucheries de l'Humanité, contre lesquelles on n'avait pas agi suffisamment. (ibid, 17–18.)

Kouchnerin argumenteista on helppo päätellä, mitä vastaan hän on taistelemassa. Meneillään on suuri taistelu ihmisten pahuutta ja passiivisuutta vastaan. Kouchner alleviivaa olleensa Biafrassa, koska ei ole aikanaan ollut Guernicassa, Auschwitzissa tai Babi Yarissa. Nämä menneet katastrofit esiintyvät argumenteissa painajaismaisina suurina verilöylyinä. Lääkärin ammatti korostuu jälleen: »nous avons proposé récemment un

appendice qui complete le serment d’Hippocrate que nous entendons » (ibid, 18). Tällä viitataan lääkäreiden vannomaan Hippokraatteen valaan, jonka täydentämisestä Kouchner haaveilee.

Lopussa Kouchner alleviivaa: « Les droits de l’homme ne sont pas ni de gauche ni de droite » (ibid, 276). Hänen mukaansa ihmisoikeudet eivät kuulu niin oikealle kuin vasemmallekaan. Lausunto on vastaiskuna kylmälle sodalle (kirjoitettu vuonna 1987). Taistelun ihmisoikeuksien puolesta on jatkuttava, joten tehtävä tulevaisuudessa on: « La France portera notre projet de résolution et son contenu d’espérance jusqu’à la tribune des Nations unies » (ibid, 277). Kouchner argumentoi, että tästä eteenpäin Ranska vie heidän päätöslauselmaehdotuksensa ja sen sisältämän toivon YK:n käsiteltäväksi. Argumentti kuvastaa toivoa uuden lain syntymisestä. Ne kuvastavat myös hyvin romanssin lajityypille ominaista pakottavuutta.

4.3 Solidaarisuus sorron vastavoimana

Vuonna 1991 kylmän sodan päättymisen kynnyksellä kirjoittamassaan kirjassaan *Le malheur des autres* Bernard Kouchner keskittyy *ingérence*-teesinsä legitimoimiseen. Narratiivin alkaa puolustuspuheella hänen humanitaarisen väliintulon teesilleen. Hänen voimakkaasti kannattama teesinsä *l’ingérence humanitaire* on väärinymmärretty, koska *ingérence* on sanana huono, jonka todellinen luonne kaipaa selvennystä:

l’ingérence humanitaire répond à un appel. Et le mot est mauvais, puisqu’il évoque une contrainte, alors qu’il s’agit d’assistance, de solidarité, de travail commun. (Kouchner 1991, 9.)

Hänen mukaansa humanitaarinen väliintulo vastaa aina avunpyyntöön. Sanana se on huono, koska se saa aikaan mielikuvia päinvastaisesta tapauksesta, vaikka kyse on ennen kaikkea auttamisesta, solidaarisuudesta ja yhteisestä työstä. Koska Kouchner selvästi pelkää *ingérence*-sanana huonoa kaikua, se selittää miksei hän myöskään käytä vieläkin kiistanalaisempaa *intervention*-käsitettä. Kouchner linjaa: « l’assistance humanitaire ne rentre pas de force, elle est souhaitée par les populations » (ibid, 10). Eli ei ole kyse niinkään väliintulosta, vaan avunannosta, joka on nimenomaan kansalaisten toivomaa, eikä se perustu voimankäyttöön. Kouchner yrittää torjua *intervention* huonon maineen sekä

yrittää saada käsitteen määritelmää haltuunsa. Kyseessä on vastaisku ”valistuneiden” valtioiden mielivaltaisille ja valikoituneille interventioille.

Tarina jatkuu Kouchnerille ominaisilla lääkärimuisteloilla: ”Nous étions médecins. Cette profession présentait l’avantage d’une utilité sans frontières et l’intérêt d’une éthique universelle.”(ibid, 10.) Jälleen kerrataan, miten he olivat lääkäreitä. Lääkäriin ammatti on tarpeellinen ja sitä voi hyödyntää ilman rajoja (rajattomasti). Väitteen mukaan se tarjoaa myös maailmanlaajuisen etiikan. Tässä hän eräällä tapaa argumentoi, että lääkäri on luotettava ja lahjomaton missä päin maailmaa tahansa. Usein teksteissä korostuu myös lääkäreiden vannoman Hippokraatteen valan tärkeys. Lääkäreillä on velvollisuus auttaa. Kouchner tuntuu tiedostavan itsekin tarinankertojan roolinsa. Hän myöntää ranskalaisten lääkäreiden toiminnassa olevan ainekset legendaan: « Il se bâtissait doucement une légende autour des activités des médecins français de l’urgence » (ibid, 61). Ranskalaisten lääkäreiden toiminnasta hätäalueilla on syntymässä hiljalleen legenda. Kouchnerin rooli sen luojana ei ole ihan vähäinen. Biafra-muisteluiden kohdalla hän korostaa voimakkaasti omaa osuuttaan:

J’étais un témoin. Les patients biafrais me priaient de le faire. J’avais vu la vie blessée et je m’efforçais d’alerter. --- On m’accusa de parler de moi. (ibid, 114.)

Kouchner muistelee rooliaan Nigerian Biafrassa. Hän toteaa olleensa todistaja ja väittää biafralaisten potilaidensa rukoilleen häntä tekemään sen. Hän kertoo nähneensä haavoittuneen elämän ja yrittäneensä hälyyttää maailmaa apuun, vaikka häntä kiellettiin puhumasta. Kouchnerin narratiivin piirteinä on voimakas egoismi. Hän muistaa aina korostaa omaa urauurtavaa rooliaan.

Kouchner pohtii jälleen suvereenisuuskysymystä: « le respect des droits de l’homme n’est pas plus le domaine reserve des États---» (ibid, 11.) Ihmisoikeuksien kunnioittaminen ei ole enää pelkästään valtioille varattua. Kouchner kertoo teesiensä etenemistä YK:ssa:

Nous avons pratiqué le devoir d’ingérence. On nous appela les *French doctors*. Nous inventâmes une morale de l’extrême urgence. Parce que nous croyions au progrès des hommes et des peuples, que nous étions des démocrates et surtout que les médecins préfèrent prévenir que guérir, nous codifiâmes les interventions. L’assemblée générale des Nations Unies approuva les propositions de la France. Le droit d’assistance humanitaire était né. (ibid, 12.)

Kouchner kertoo jälleen sankarillisen tarinan, jonka mukaan he olivat harjoittaneet humanitaarisen väliintulon velvollisuutta, ja miten heitä kutsuttiin *ranskalaisiksi*

lääkäreiksi. He keksivät äärimmäisen hädän moraalin. Argumentin mukaan he olivat demokraatteja ja uskoivat ihmisten kehittymiseen, joten he halusivat saada interventiot osaksi kansainvälistä oikeutta. Suurimpana syynä oli heidän roolinsa lääkäreinä, jotka haluavat enemmän ennaltaehkäistä kuin parantaa. YK:n yleiskokous hyväksyi Ranskan aloitteet ja oikeus humanitaariseen avunantoon oli syntynyt. Argumentin mukaan velvollisuuden periaate on muuttunut oikeudeksi eli kansainvälisen yhteisön (YK:n) viralliseksi periaatteeksi. Vaikka Bernard Kouchner aina korostaakin Ranskan tekemiä aloitteita YK:ssa, Marie-Christine Delpalin mukaan Kouchner ei ole kuitenkaan koskaan osallistunut Ranskan humanitaarisuusehdotusten puolustamiseen tai neuvotteluihin YK:ssa. Tämä työ on jäänyt ranskalaisille diplomaateille ja muille maan YK-toimijoille. Delpal kuitenkin tunnustaa Kouchner arvon näiden aloitteiden todellisena kehittäjänä (*véritable initiateur des textes onusiens*). (Delpal 1993, 107.) Kouchner argumentoi siis, että he halusivat nimenomaan interventiot osaksi kansainvälistä oikeutta. Hän ei käytä käsitettä *ingérence*, onko tämä tahatonta vai onko kyse tietoisesta valinnasta.

Intellektuellien ja lääkäreiden lisäksi myös journalistit ja media ovat tärkeässä roolissa humanitaarisuuden etenemisessä: ”Les journalistes et les French doctors, sans le savoir, avaient change l’opinion publique” (ibid, 12–13). Hän linjaakin, että journalistit ja ranskalaiset lääkärit ovat tietämättään muuttaneet yleistä mielipidettä. Tässä argumentoidaan, että lääkärit ovat tahtomattaan politikoineet ja näin ollen saaneet aikaan uusia asiantiloja.

Kouchner pohtii humanitaarisuuden luonnetta: »l’humanitaire n’est pas un pacifisme. L’apparente passivité des juifs m’avait toujours étonné et meurtri.» (Kouchner 1991, 37.) Humanitaarisuus ole pasifismiä. Kouchneria on aina hämmästyttänyt juutalaisten ilmeinen passiivisuus toisessa maailmansodassa. Tämä juutalaispohdinta liittyy Kouchnerin matkaan Auschwitziin intellektuellien seurassa, josta olen jo kertonut aiemmin kappaleessa 3.2.

Tämä Kouchnerin kirja on selkeästi tarina, jolla hän pyrkii vahvistamaan kehittämäänsä *ingérence*-teesiä. Narratiivisina polkuina hän tuo esille avustustoimintansa sekä väitteensä teesiensä saamasta virallisesta tunnustuksesta YK:ssä.

4.3.1 Dubrovnik – *ville blanche*

Käytän esimerkkinä Kouchnerin kirjoittamistyylistä hänen vuonna 1991 *Le Mondeen* kirjoittamaansa artikkelia. Kouchnerin artikkeleissa on yleensäkin kovempi kanta kuin hänen kirjoissaan. Hänen kirjoissaan on mukana myös harmaita sävyjä, ja ne edustavat lajityypiltään enemmänkin komediaa. Artikkelit ovat luonteeltaan pakottavampia. Sanoman on todellakin mentävä perille. Tähän artikkeliin sopivat hyvin romanttisen narratiivin tunnuspiirteet. Kouchner on kirjoittanut artikkelin *Dubrovnik, ville de paix* (Boniver & Kouchner 19.11.1991) yhdessä italialaisen poliitikon Margharita Boniverin kanssa. Artikkelin alussa korostetaan kroatialaisen kaupungin Dubrovnikin kulttuuriperintöä. Siinä kuvaillaan myös, miten lapset kuolevat sodassa pommeihin. Artikkelissaan Kouchner sekä Boniver esittävät maailmalle, että Dubrovnikista tehtäisiin rauhan kaupunki, *une île de paix et ville blanche*. He vetoavat kaikkiin intellektuelleihin, artisteihin, poliitikoihin sekä Euroopan kansalaisiin, että he olisivat mukana taistelussa puolustamassa tätä humanitaarista toimenpidettä.

Kirjoituksesta on helppo havaita romanttisen narratiiville tunnuksenomaisia piirteitä. Artikkelissa esitetään ajatus rauhan kaupungista, joka olisi turvassa sodalta ja julmuuksilta. Kirjoitus vahvistaa Dubrovnikin kaupunkiin liittyvää historiallista vapauden ja rauhan myyttiä. Dubrovnik on ollut kautta historian vapauden kaupunki. Kaupungin vanhassa lipussa on sana *libertas* (vapaus) ja Lovrijenacin linnoituksen sisäänkäyntiin, joka on aivan kaupunginmuurien ulkopuolella, on kaiverretty teksti *Non bene pro toto libertas venditur auro*, joka tarkoittaa "Vapautta ei myydä minkäänlaisesta kullasta" (Krekić 2003, 65). Kirjoitus rakentaa myyttiä vapaudesta, rauhan saaresta keskellä sotaa. Se luo myyttiä vapauden kaupungista. Artikkelit on kirjoitettu Jugoslavian sodan ollessa kiivaimmillaan ja osoittaa jälleen kerran, miten tärkeä tämä keskellä Eurooppa raivonnut sota on ollut Bernard Kouchnerin ajattelulle ja toiminnalle.

4.4. Humanitaariset veljet: apotti ja ateisti

Kouchner on kirjoittanut teoksen *Dieu et les hommes* yhdessä Abbé Pierren kanssa vuonna 1993. Hiljattain edesmennyt Abbé Pierre oli hyvin suosittu henkilö Ranskassa ja hänen kuolemansa aiheutti suorastaan maansurun. Hänet on muun muassa nostettu yhdeksi Ranskan vastarintaliikkeen tunnetuimmista hahmoista. Lisäksi tämä apotti on perustanut *Emmaüs*-organisaation köyhille ja pakolaisille vuonna 1949. Apotin ja Kouchnerin kirja on dialogimuotoinen. Keskustelusta käy ilmi, miten Kouchner kunnioittaa apottia ja kyselee ihailevasti apotin rohkeista toimista Emmaüksen perustamiseksi, kun apotti organisoii ”mediamekkalan” ja lähetti viestejä radiossa. Kouchner selvästi pitää apottia esikuvanaan, koska kertoo ymmärtäneensä samoin mediasuhteiden tärkeyden 1968 Biafrassa. Vastaavasti apotti tunnustaa Kouchnerin *droit/devoir*-teesit. Heidän ajattelussaan on paljon samankaltaisuuksia, vaikka apotti on uskovainen ja Kouchner ateisti (Kouchner 1993, 7). Kuitenkin apotti vastustaa useita Kouchnerin väittämiä kuten esimerkiksi (ibid, 19) kommentoidessaan: ”trop facile, Bernard, ta réponse, même si elle est jolie”. Eli hän pitää Kouchnerin lausuntoja välillä liian yksinkertaistettuina, vaikkakin hyvää tarkoittavina. Tässä analyysissäni keskityn vain Kouchnerin lausuntoihin.

Kouchner pohtii humanitaarisen toimintansa lähtökohtia: «j’affirme que dans l’humanitaire, parfois devenu trop technique, il n’y a pas d’obligation de résultats, il y a l’obligation d’intention» (ibid, 18). Hän vakuuttaa, ettei humanitaarisuudessa, josta on joskus tullut liian teknistä, ole vaatimuksia tuloksista, vaan aikomuksesta. Chomsky (2004, 103) viittaa tähän puhuessaan väliinmenijöiden ”hyvistä aikeista”, joihin vetoamalla voidaan yrittää oikeuttaa kyseenalaiset interventiot. Kouchner kertoo olevansa pessimisti humanitaarisessa toiminnassaan:

chaque homme est une guerre civile, disait Malraux. Je dis que chaque homme est un génocide. --- Dans toutes les guerres, j’ai vu des hommes capables de tout. Du pire. --- je suis un spécialiste de la mort des autres! (ibid, 28 ja 33.)

Kouchner lainaa Malrauxia, joka on sanonut jokaisen ihmisen olevan sisällissota. Kouchnerin versio on vielä radikaalimpi, koska hän väittää, että jokainen ihminen on kansanmurha. Jokaisessa sodassa hän on nähnyt ihmisten kykenevän kaikkeen, kaikista pahimpaan. Kouchner toteaa olevansa muiden ihmisten kuolemien spesialisti.

Kuten jokseenkin kaikissa kertomissaan narratiiveissaan, hän palaa nytkin muistelemaan Biafraa: « J'ai compris le même chose au Biafra, en 1968. Nous étions un groupe de médecin--- J'ai rompu le serment, j'ai parlé et publié. » (ibid, 85.) Kouchner argumentoi ymmärtäneensä saman asian Biafrassa vuonna 1968. He olivat ryhmä lääkäreitä, joista Kouchner rikkoi valan ja puhui julkisuudessa. Tällä viitataan jälleen kokemuksiin Nigerian Biafrassa, jossa hän ymmärsi, että vain saamalla kansanmurhat ja kriisit julkisuuteen ja ihmisten tietoon, uhreja voidaan auttaa.

Hän muistelee myös Vietnamin avustuslaivaa eli suorittamaansa ”onnistunutta interventiota”: « L'Europe, l'Amérique se sont mobilisées, et le résultat est là: des milliers d'hommes, de femmes, de vieillards, d'enfants ont échappé à la noyade, aux pirates » (ibid, 86). Kouchnerin mukaan Eurooppa ja Amerikka lähtivät liikkeelle, ja lopputuloksena tuhansia miehiä, naisia, vanhuksia ja lapsia pystyttiin pelastamaan hukkumiselta ja merirosvoilta. Kyseessä on yritys osoittaa menestyksestä toimintaansa.

nous allons lancé l'opération “Riz du Somalie ”, on mobilisant près de treize millions d'écoliers et de lycéens français qui ont chacun apporté leur petit sac: neuf mille trois cents tonnes de riz, c'est-à-dire de quoi sauver un million et demi de personnes pendant un mois et demi (ibid, 88.)

Kouchner puolustaa edelleen paljon arvosteltua Somalian riisioperaatiotaan. Tässä kuvaillaan, kuinka he lanseerasivat Riisiä Somaliaan -avustusoperaation ja mobilisoivat lähes kolmetoista tuhatta ranskalaista koululaista ja lukiolaista, jotka toivat kaikki mukanaan pienen säkin riisiä. Lahjoituksista kertyi yhdeksän miljoonaa kolmesataa tonnia riisiä, jolla Kouchnerin väittämän mukaan pelastettiin puolitoista miljoonaa ihmistä puolentoista kuukauden aikana. Näin Kouchner ottaa harteilleen myös eräänlaista kasvattajan pedagogista roolia. Operaatio on saanut todella voimakasta kritiikkiä Ranskassa. Esimerkiksi Kouchnerin jälkeen hallituksessa istunut oikeiston kehitysyhteistyöministeri Jacques Godfrain nimittää Kouchneria *Docteur Justice*:ksi ja väittää, ettei Kouchner ole ymmärtänyt afrikkalaisten ihmisten ylpeyttä. He eivät halua ottaa vastaan almuja. (Godfrain 1998, 218.) Väittämä sotii Kouchnerin perusteeksi vastaan, jonka mukaan avunannon on aina oltava asukkaiden toivomaa eli vastaus hädänhuutoon. Riisitempausta on pidetty hyvin populistisena ja mediahakuisena. Ympäri maailmaa levisi kuvia Kouchnerista kantamassa riisisäkkiä olallaan. Samalla se liittyy hyvin sotkuiseen Somalian interventioon. Kriitikoiden mukaan Afrikkaa pitäisi auttaa nousemaan omille jaloilleen eikä vain syytää sinne lyhytaikaista ja passivoivaa hätäapua. Toisaalta voidaan

todeta Kouchnerin saaneen huomion kiinnittymään Somaliaan, mikä tavoitteena selvästi olikin.

Kouchnerin kapinallisuus tulee esiin hänen korostaessaan olevansa konkreettinen toimija:

J'ai préféré soigner illégalement que de laisser mourir légalement. ---Le bateau pour le Vietnam, c'était illegal. On ne devait pas repêcher les gens en mer de Chine en termes de droit international. --- de l'illégalisme que nous avons pratiqué se soit transformé peu à peu en loi internationale, en droit d'assistance, en resolution des Nations unies. Le moteur du changement, c'est toujours l'illégalité, ou du moins l'illégalisme en tant que refus de la loi injuste (ibid, 105-107.)

Hän korostaa halunneensa hoitaa uhreja mieluummin laittomasti, kuin että olisi antanut heidän kuolla laillisesti. Laiva Vietnamiin oli laitton. Kansainvälisen oikeuden mukaan Kiinanmerestä ei olisi saanut pelastaa ihmisiä. Laittomuus, jota harjoitettiin, on pikkuhiljaa alkanut muotoutua kansainväliseksi laiksi. Siitä on tullut oikeus avunantoon YK:n päätöslauselman mukaisesti. Väitteen mukaan muutoksen moottorina on aina laittomuus tai vähintäänkin kieltäytyminen noudattamasta epäoikeudenmukaisia lakeja. Argumentit ovat todella voimakkaita entisen ministerin lausumiksi. Toisaalta voidaan pohtia, kenellä sitten on valta määrittellä, mitkä lait ovat epäoikeudenmukaisia, joita voidaan hädän tullen rikkoa? Kouchnerilaisessa maailmankuvassa humanitaariset kriisit näyttäisivät olevan aina jollain tavalla poikkeustiloja, joissa normaalit lait eivät päde. Tähän viittaavat hänen termsä äärimmäisen hädän moraalit sekä velvollisuus väliinmenoon. Kärjistäen sanottuna kyseessä ovat pyrkimykset esiintyä auktoriteettina, jolla olisi valtaa julistaa poikkeustila, joka sallii kyseenalaisetkin keinot kriisien uhrien auttamiseksi. Ihmisten käsitykset siitä, mikä on oikein tai väärin, ovat kuitenkin hyvin poikkeavia. On ristiriitaista, jos ministerinä toimiva henkilö kannustaa lakien rikkomiseen, olivatpa motiivit kuinka hyviä tahansa. Jos lakien rikkominen on poikkeustilanteissa kannustettavaakin toimintaa, miten valtioon voidaan konfliktien jälkeen juurruttaa oikeusvaltioperiaatteet?

Kouchner pitää elämäntyönään fasismin vastustamista:

En fait, nous n'avions pas qu'une seule idée, une idée de jeunesse, un engagement de générosité: l'antifascisme. Pourquoi l'antifascisme? Parce que le fascisme est une idéologie de mort. Le fascisme, ça tue les gens, et moi je ne veux pas qu'on tue les gens. (ibid, 114.)

Toiminnan pohjalla oli vain yksi idea, fasismin vastustaminen. Tätä kuoleman ideologiaa on vastustettava. Fasismi tappaa ihmisiä, eikä Kouchner halua olla mukana tappamassa

ihmisiä. Sinänsä Kouchnerin väittämä on aika populistinen, sillä samoin voitaisiin todeta myös hänen nuoruudessaan ihannoimasta kommunismista. Seuraavaksi Kouchner pohtii klassista humanitaarista toimintaa, joka poikkeaa siis hänen omista teeseistään:

Pour être brutal, je dirais que l'humanitaire traditionnel accepte et même a besoin de la guerre.---La voilà, l'idée révolutionnaire: que les droits de l'homme, et non pas les Etats, régissent le monde. (ibid, 119.)

Kouchner toteaa, että brutaalisti sanottuna perinteinen humanitaarisuus hyväksyy sodan ja sota on jopa tarpeellinen sille. Hän esittelee vallankumouksellisen ideansa, jonka mukaan ihmisoikeudet valtioiden sijasta hallitsisivat maailmaa. Väittämä on aika kaukana maailmanpolitiikan todellisuudesta ja valtioiden valtataisteluista. Miten maailman menoon voisi sitten parhaiten vaikuttaa?

Comment les influence-t-on le mieux? De l'extérieur ou de l'intérieur? Les deux, bien sûr.--- Seule la politique peut changer l'ordre du monde, si elle se fonde sur une morale. (ibid, 120.)

Kouchner pohdiskelee, olisiko asioihin paras vaikuttaa ulkoa vai sisältä päin. Parasta olisi tietysti vaikuttaa molemmiin keinoin. Vain politiikka voi vaikuttaa maailmanjärjestykseen, mutta vain jos se perustuu moraaliiin. Kouchner viittaa ja samalla legitimoii osallistumistaan Michel Rocardin hallitukseen. Hän alleviivaa olevansa politiikassa moraalinen toimija ja siten edustavansa arvopolitiikkaa. Philippe Guillotin (1994, 34) mukaan sosialistihallitus, johon Kouchner siis osallistui, yritti johtaa ulkopolitiikkaa moraalisin arvoin. Täten oli kyse siis koko hallituksen pyrkimyksestä, ei pelkästään Kouchnerin omasta linjanvedosta. Poliittikapohdinta jatkuu: « Au Biafra, au Liban, je faisais déjà de la politique, et en mer de Chine pour repêcher les boat-people: une nouvelle politique, certes, mais de la politique quand meme » (ibid, 121). Kouchner toteaa, että hän on politikoinut jo Biafrassa ja Libanonissa ja Kiinanmerellä pelastaessaan venepakolaisia. Omasta mielestään hän on tehnyt uudenlaista politiikkaa, mutta politiikkaa kuitenkin. Argumentti osoittaa Kouchnerin ymmärtävän politiikan laajassa mielessä, ei vain instituutioiden sisällä tapahtuvaksi. Hallitukseen päästyään hän pääsi vaikuttamaan paremmin eurooppalaisiin hallituksiin ja YK:hon, ”meidän toivoomme” (*notre espoir*) (ibid, 121).

Humanitaaristen ponnistusten kuvailu jatkuu:

En 1987 dans une colloque organisé à Paris avec Mario Bettati doyen de Paris-Sud, des médecins, des intellectuels, des hommes politiques, nous avons défini le “devoir d'ingérence” c'est-à-dire très simplement le droit d'intervenir malgré les frontières et malgré les Etats, si des hommes souffrants appelaient à l'aide. (ibid, 123.)

Jälleen kertautuu, miten vuonna 1987 heidän järjestämässään kollegiossa lääkärit, intellektuellit ja poliitikot olivat yhdessä määritelleet ”velvollisuuden väliintuloon”, jota voidaan kutsua yksinkertaisesti oikeudeksi interventioon, valtion rajoista ja hallituksista välittämättä, kärsivien ihmisten kutsumina. Tässä teesi määritellään ensimmäistä kertaa suoraan interventio-oikeudeksi, ennen siitä on puhuttu peiteltymin. Argumentissa myös alleviivataan, että François Mitterrand ja Jacques Chirac hyväksyivät ja osallistuivat ponnistukseen (*ont approuvé et salué la démarche*). Tämän jälkeen esiin tuodaan Ranskan aloitteesta tehdyt YK:n päätöslauselmat ilmeisenä seurauksena heidän organisoimastaan symposiumista (ibid, 123). Kouchner kuvailee teesinsä leviämistä, josta Boutros Boutros-Ghali puhui varovaisesti *Un agenda pour la paix* -puheessaan, mutta Kouchnerin mukaan paavi on tunnustanut periaatteen vahvemmin, samoin kuin Dalai-lama sekä presidentit Vaclav Havel ja François Mitterrand. Hän kuvailee, kuinka hänen teesinsä saisi jatkoa: «Un jour il faudra que l’ONU constitue une force militaire permanente, capable d’intervenir pour prévenir les conflits où les éteindre» (ibid, 127). YK:n on eräänä päivänä perustettava pysyvät asejoukot, jotka pystyvät tekemään interventioita ehkäistäkseen tai sammuttaakseen kriisit. Eli hän luottaa YK:n kykyyn kehittyä kriisien ratkaisijana. Tässä myös puhutaan peittelemättä interventioista. Hän kuitenkin itsekin suhtautuu tähän skeptisesti ymmärtäen tavoitteen epärealistisuuden (”je reste pessimiste”), mutta jotain on kuitenkin jo hänen mukaansa saavutettu: ”Aujourd’hui, nous avons secoué le mécanisme de la souveraineté d’Etat” (ibid, 128). Väitteen mukaan he ovat ravistelleet valtiosuverenisuuden mekanismia. Toki voisi väittää, että Westfalenin rauhasta asti vallinnutta valtiosuverenisuuden periaatetta on jokseenkin vaikea ainakaan yhdellä kertaa horjuttaa.

Kouchner muistelee edelleen laivaa Vietnamiin ja MSF:n petosta:

Je me souviens de ce jour où la France entière soutenait le bateau pour le Vietnam, sauf Médecins sans Frontières, mon organisation. --- La trahise, elle débute le jour où les organisateurs, les bureaucrates se disent: ça marcherait mieux sans le fondateur. (Kouchner 1993, 142-3)

Kouchner kuvailee muistavansa sen päivän, kun koko Ranska tuki laivaa Vietnamiin, paitsi Lääkärit ilman rajoja -järjestö, hänen oma organisaationsa. Petos alkoi sinä päivänä, kun järjestön johto eli byrokraatit ajattelivat, että toiminta sujuu paremmin ilman perustajaa. Eräs Kouchnerin motiiveista kirjoittaa lienee myös halu purkaa pettymystään ja

katkeruuttaan MSF:ää vastaan samalla korostaen omaa erinomaisuuttaan. Ei mitenkään tavaton motiivi. Jatkoa MSF:n petoksen kuvailulle seuraa:

Nous avons été trahis par des gens qui n'étaient pas des nôtres. Le petit groupe issu du Biafra est toujours resté fraternal et solidaire. Aujourd'hui encore, si ceux-là m'appellent, j'arrive. Si je les appelle, ils viennent. --- Nous avons été trahis par une seconde generation qui est venue avec le success, et qui ne ressemblait pas. (ibid, 145.)

Kouchner tilittää, kuinka heidät pettivät ihmiset, jotka eivät olleet "heikäläisiä". Biafran pieni ryhmä on pysynyt aina veljellisenä ja solidaarisena. Vielä tänäänkin, kun he soittavat Kouchnerille, hän kertoo menevänsä paikalle. Ja jos hän soittaa heille, he tulevat. Kouchner painottaa, että heidät petti toinen sukupolvi, joka liittyi mukaan menestyksen myötä ja joka ei muistuttanut heidän ryhmäänsä. Argumenteista henkii katkeruus, miten kylmät byrokraatit kaappasivat solidaarisuuden pohjalle rakentuneen liikkeen.

Lopussa narratiiviin ilmaantuu julistusta eli se päättyy moraaliseen loppuun: « L'action humanitaire, c'est d'abord une indignation, puis une obstination, enfin une méthode. ---il n'y a pas des misères de droit et des misères de gauche. » (ibid, 231–232.) Humanitaarinen toiminta on Kouchnerin mukaan aluksi suuttumusta ja sen jälkeen itsepäisyyttä. Lopulta se on keino (metodi). Olemassa ei ole oikeiston tai vasemmiston kurjuutta. Tässä on oikeastaan tiivistettynä koko Kouchnerin humanitaarinen narratiivi.

4.4.1 Puolustus interventiolle

Apotin ja Kouchnerin yhteistyö jatkui kirjan kirjoittamisen jälkeenkin. Romanttisen narratiivin piirteitä on havaittavissa Kouchnerin yhdessä Abbé Pierren kanssa Balkanin kriisin aikana kirjoittamassa artikkelissa *Le Sursaut?* (Abbé Pierre & Kouchner, 25.7.1995). Artikkelissa Kouchner ja Abbé Pierre kirjoittavat, kuinka Ranska on lopulta ottanut ratkaisevan askeleen Balkanilla Iso-Britannian kanssa. Nämä kaksi maata ovat tehneet intervention Igman-vuorelle ja Sarajevoon. Eli vahvat vallat ovat tehneet intervention heikkoon valtioon. Abbé Pierre ja Kouchner puolustavat interventiota: « Pour contrecarrer ce nouveau fascisme qui lacère devant nous valeurs de l'Europe... » Kouchner ja apotti julistavat, että meidän on vastustettava tätä uudenlaista fasismia, joka repii meidän eurooppalaiset arvomme rikki. Jää määrittelemättä tarkemmin, mitä kyseiset

eurooppalaiset arvot ovat. Oletetaan, että lukija tietää niiden tarkoittavan hyviä, taistelemisen arvoisia asioita.

He ottavat artikkelissaan kovan kannan:

Pour arrêter l'”épuration ethnique”, il faudra bombarder les pièces d’artillerie, les casernes, les dépôts de munitions, les lignes de communication et les cahcettes de MM. Karadzic et Mladic--

Etnisten puhdistusten estämiseksi täytyy pommittaa tykistöjä, kasarmeja, ampumatarvikkeita, kommunikaatiolinjoja sekä Karadzicin ja Mladicin piilopaikkoja. Tämä kuvastaa äärimmäistä hyvän ja pahan välistä taistelua. Hyvän on voittaakseen käytettävä äärimmäisiä keinoja. Apotti ja Kouchner hakevat tekstissään auktoriteettia ja oikeutusta väkivallattomuuden oppi-isältä Gandhilta, joka on todennut: ”La violence est pire que le non-violence, mais la lâcheté est pire que la violence.” Lainauksen mukaan väkivalta on pahempi kuin väkivallattomuus, mutta raukkamaisuus on pahempaa kuin väkivalta. Teksti edustaa hyvin tyypillistä Kouchneria, hän lainaa teksteissään usein jotain laajasti arvostettua auktoriteettia tai ajattelijaa tukeakseen omia teesejään. Kouchner tekee tässä kuitenkin oman tulkintansa Gandhista, joka ei kuitenkaan koskaan ajanut sotilaallista interventiota. Eli Kouchner vetää mutkat suoriksi käyttämällä yksinäistä sitaattia Gandhilta irrotettuna kontekstista. Sen sijaan Gandhi on todennut ⁴:

Uskon, että jos tulisi tilanne, jossa olisi valittava pelkuruuden ja väkivallan avulla, neuvaisin valitsemaan väkivallan. – Tästä mielipiteestäni johtuu, että otin osaa buurisotaan, nk. Zulukapinaan ja viime sotaan.⁵—Uskon kuitenkin, että väkivallattomuus on äärettömän paljon parempaa kuin väkivalta, anteeksianto miehekkäämpää kuin rangaistus. ”Anteeksianto kruunaa sotilaan”. – Älköön minua ymmärrettäkö väärin. Voima ei ole peräisin fyysisestä kyvystä. Se tulee lannistumattomasta tahdosta. (Gandhi 2003, 64–65.)

Interventio-oikeus ei kuitenkaan kuulu Gandhin oppeihin. Hän viittaa siis omaan puolustautumiseen ja kunnioittaa valtioiden suvereenisuutta. Gandhin mukaan sen, jota sorretaan, tulisi itse puolustautua.

Väkivallalla voitettu voidaan pitää vain väkivallalla. --- Oletetaan, että intialaiset haluavat väkivallalla säilyttää *satyagrahan*⁶ avulla saavutetun voiton hedelmät. Lapsikin tajuaa, että jos intialaiset turvautuvat väkivaltaan, heidät voidaan murskata yhdessä hetkessä. (Gandhi 2003, 18–19.)

⁴ Alunperin Gandhi on kirjoittanut kyseisen tekstinsä 11.8.1920.

⁵ Etelä-Afrikassa Gandhi järjesti kenttäsaarialatoimintaa ja Intiassa ensimmäisen maailmansodan aikana värväsi intialaisia Englannin armeijaan.

⁶ *satyagraha*, totuudessa pysyminen ja siitä syntyvä voima; väkivallaton vastarinta (Gandhi 2003, 10 ja 33)

Eli Gandhi ei ilmiselvästi kannata ulkopuolista aseellista interventiota.

Artikkelinsa lopussa Kouchner ja Abbé Pierre vakuuttavat:

Nous ne sommes pas en guerre contre le peuple serbe, mais nous nous dressons contre les méthodes qui sont employées en son nom et la tromperie dont il est victime de la part de ses chefs civils et militaires.

He eivät ole sodassa serbien kansaa vastaan, vaan heidän sotilaallisten ja siviilijohtajien sotilaallisten ja siviilijohtajien käyttämiä keinoja ja heidän suorittamaa petosta vastaan. Tässä korostuu jälleen romanttisen narratiivin piirteet. Alleviivataan, että taistelu on käynnissä nimenomaan pahaa vastaan hyvän puolesta. Ei tavallisia ihmisiä vastaan, vaan petollisia ja raakoja johtajia, jotka tuhoavat oman kansansa.

4.5 Mitterrandin kanssa Sarajevoon

Kouchnerin vuonna 1995 kirjoittama kirja *Ce que je crois* on kertomus vaarallisesta matkasta Sarajevoon sodan keskelle Ranskan silloisen presidentin François Mitterrandin kanssa.

Aluksi Kouchner pohdiskelee koko toimintaansa määrittävää antifasismia:

Ma génération a été modelée par l'anti-fascisme. Ce mot, comme une hantise, reviendra tout au long de ce livre. Je n'aurais jamais créé Médecins sans Frontières hors de cette croyance à l'universalité (Kouchner 1995, 16.)

Väitteen mukaan Kouchnerin sukupolvi on muovautunut antifasismista. Tämä sana, joka on kuin pakkomielle hänelle, ilmestyy aina uudelleen tässä teoksessa. Hän painottaa, ettei olisi ikinä perustanut Lääkärit ilman rajoja -järjestöä ilman uskoaan universaalisuuteen. Tässä korostuu jälleen Kouchnerille ominainen tyyppinen militanttiretoriikka.

Kouchnerin kuvaus Jugoslaviasta alkaa hänen kysyessään Ranskan silloiselta ulkoministeriltä Roland Dumasilta syytä Mitterrandin äkilliseen päätökseen matkustaa sodan keskelle Jugoslaviaan:

BK: J'ai souvent demandé au Président de venir, alors pourquoi aujourd'hui?
RD: Parce que l'Europe ne fait rien. La France doit montrer le chemin.
(Kouchner 1995, 28.)

Kouchner kertoo pyytäneensä usein presidenttiä tulemaan Jugoslaviaan, ja hän ihmettelee, miksi presidentti on nyt suostunut. Dumas vastaa, että syynä on se, ettei Eurooppa tee mitään, joten Ranskan on näytettävä suuntaa. Mitterrandin matka on siis symbolinen osoitus Euroopalle, joka epäröi. Näin Ranska ottaa aloitteen käsiinsä.

Kouchner pohdiskelee omaa humanitaarisuuttaan ja ”pakkoavioliittoaan” valtion kanssa:

...j'avais besoin des moyens de l'Etat pour les sauver... Et comment faire avancer le droit d'ingérence à l'ONU sans l'appui de Roland Dumas et François Mitterrand? Grâce aux résolutions proposées par la France, nous forgions lentement les instruments de la prévention des massarces de masse. (ibid, 29.)

Hän kuvailee tarvitsevansa valtion voimavaroja hädänalaisten ihmisten pelastamiseksi ja kysyy, kuinka voi edistää humanitaarista interventiota/väliintuloa YK:ssa ilman Mitterrandin ja Dumasin tukea. Ranskan ehdottamien päätöslauselmien ansiosta ollaan luomassa hitaasti massamurhia ennaltaehkäiseviä toimintamalleja. Kyseessä on puolustelua hallituksissa istumiselle. Nyt hän puhuu nimenomaan oikeudesta (*droit*) väliintuloon, ei enää velvollisuudesta (*devoir*). Tämä on tärkeä käännekohta Kouchnerin ajattelussa. Enää humanitaarinen väliinmeno ei ole pelkästään moraalinen velvollisuus vaan oikeus. Täten hän legitimoii teesejään korostamalla YK:n hyväksyneen ne osaksi virallista kansainvälistä oikeutta. Eri asia kuitenkin on, kuinka YK soveltaa tätä uutta ”lakia” käytännössä.

Teoksessa on kuvailua Jugoslavian yleisestä tilanteesta ja Kouchnerin omista toimista, joista hän urhoollisimpana pitää Dubrovnikin kaupungin pelastamista. Aiemmin käsittelemäni artikkeli Dubrovnikin pelastamiseksi oli osa tätä kampanjaa. Kouchner selvittää monimutkaista Dubrovnikin kaupungin pelastusoperaatiota: « Je repensais à la manière dont nous avons pu sauver Dubrovnik---Pendant de longues semaines nous nous étions enfermés dans cette ville, en nous jurant de n'en pas sortir---« (ibid, 29.) Kouchner palaa ajattelemaan tapaa, jolla he olivat pystyneet pelastamaan Dubrovnikin. Kuinka he olivat pitkien viikkojen ajan suljettuja tähän kaupunkiin. Operaation kuvailu jatkuu, erityisesti Ranskan vahva rooli siinä:

La persévérance de cette intrusion, ordonnée par le Président français, nous valut le succès. Sans armes, grâce au téléphone et aux satellites pour alerter les médias, notre ingérence triompha. Les serbes renoncèrent à s'emparer de la ville. Mirko et les autres généraux serbes devaient nous le confirmer plus tard: notre tapage avait rendu la bataille de Dubrovnik trop coûteuse, en termes politiques. Pouvions-nous faire de même à Sarajevo? (Kouchner 1995, 32.)

Kouchner argumentoi, että heidän peräänantamattomuutensa tässä Ranskan presidentin määräämässä tunkeutumisessa toi heille onnistumisen. Ilman armeijaa, apunaan vain puhelimia ja satelliitit median hälyyttämiseksi, heidän interventionsa onnistui (*trionpha*). Serbit ilmoittivat vetäytyvänsä kaupungista. Myöhemmin Kouchnerin serbiystävä Mirko ja muut serbikenraalit kertoivat, että Kouchnerin ja kumppaneiden pitämä meteli teki Dubrovnikin taistelun serbeille liian kalliiksi poliittisessa mielessä. Lopussa Kouchner pohtii, voivatko he tehdä saman Sarajevolle nyt. Tässä Dubrovnikin kaupungin tapahtumien kuvailusta tulee tärkeää konkreettista tukea Kouchnerin teeseille. Hän haluaa korostaa esimerkillään rauhanomaisen intervention voimaa ja menestyksellisyyttä.

Kouchner kuvailee, miten hän pelkää presidentin turvallisuuden puolesta (ibid, 33). Dumas valottaa Kouchnerille matkan perimmäistä tarkoitusta: « Montrer que lorsque l'Europe est impuissante, la France prend une initiative.---d'ouvrir l'aéroport aux vols humanitaires. » (Kouchner 1995 siteeraa Dumasia, 34.) Tarkoituksena on näyttää kykenemättömälle Euroopalle Ranskan aloitteellisuutta ja avata lentokenttä humanitaarisille avustuslennoille. Kouchner kertoo soittaneensa silloiselle Bosnian presidentille Alija Izetbegović'ille: « C'est un geste de grand courage et digne de la France. Faites attention. ---Vous êtes vraiment les bienvenus. » (Kouchner siteeraa Izetbegovićia, 35.) Lainauksen mukaan Izetbegović iloitsee heidän saapumisestaan ja toteaa heidän matkansa olevan osoitus rohkeudesta ja Ranskan arvokkuudesta. Izetbegov kehottaa matkalaisia olemaan varovaisia ja toivottaa heidät todella tervetulleiksi. Lainauksella ilmeisesti halutaan argumentoida, että kriisialueella todella tarvitaan Ranskaa ja kaikkien, etenkin alueen ihmisten, ymmärtävän heidän matkansa symbolisen arvon tärkeyden.

Viimein seurue on lähtenyt vaaralliselle matkalleen ja Mitterrand puhuttelee joukkoaan, johon kuuluvat siis Kouchner, uutistoimisto AFP:n kirjeenvaihtaja, *Paris-Match* -lehden valokuvaaja sekä Mitterrandin henkilökohtainen lääkäri. Medianäkyvyys on siis jälleen varmistettu. Mitterrand vakuuttaa joukolleen:

Nous allons vivre un moment fort et important pour l'Europe. Nous allons à Sarajevo. Le but de mon voyage reste humanitaire, je veux casser le blocus des Serbes et rien d'autre, sans arrière-pensée politique. (Kouchner 1995 siteeraa Mitterrandia, 37.)

Mitterrand kuvailee seurueelleen, kuinka he elävät tärkeää ja voimakasta hetkeä Euroopalle ja he ovat menossa Sarajevoon. Matkan tarkoitus on humanitaarinen, ja sillä

halutaan vain rikkoa serbien saarto ilman poliittisia taka-ajatuksia. Mitterrandin käsitys politiikasta vaikuttaa mielenkiintoiselta. Eikö hänellä juuri ole päämäärä, jonka hän haluaa saavuttaa? Mitäpä muuta politiikka on kuin saada aikaan uusia asiantiloja?

Mikään ei kuvaa paremmin Balkanilla vallitsevaa jännittyntä tilannetta, ja samalla matkan uhkarohkeaa luonnetta, kuin seurueen Kroatian Splitissä tapaamien kroaattiministereiden varoitukset: « N'allez pas à Sarajevo! Demain c'est le 28 juin. » (Kouchner 1995 siteeraa kroatialaisia ministereitä, 43.) Ministerit varoittavat seuruetta olemaan menemättä Sarajevoon, koska seuraavana päivänä on 28. kesäkuuta. Mitterrand vakuuttaa olevansa tietoinen asiasta. Kouchner ihmettelee päivämäärää, ja Mitterrand kertoo sen olevan Frans Ferdinandin murhan vuosipäivä. Serbivallankumouksellinen Gavrilo Princip ampui Itävalta-Unkarin kruununprinssin ja hänen puolisonsa. Kroaattiministerit lisäävät sen aloittaneen ensimmäisen maailmansodan, ja heidän olevan erittäin huolestuneita ranskalaisten turvallisuudesta. Uhkakuvana leijuu pelko kolmannesta maailmansodasta. Tarinaan on tuotu konkreettista vaaran tuntua.

Narratiivi jatkuu jälleen dialogilla Mitterrandin kanssa helikopterissa paluumatkalla Sarajevosta:

FM: Vous êtes bon compagnon pour ces voyages particuliers. Nous recommencerons.

BK: Vous avez apporté un espoir à la ville, Président. Vous vous souvenez des regards des blessés?

FM:--- Pouvez-vous recommencer comme à Dubrovnik?

BK: Je n'y crois pas, c'est tard, mais il faut essayer quand même.--- L'ignorance - le mot fait peur- c'est la prévention.

FM: L'ignorance c'est vous, reprit le Président. (Kouchner 1995, 49.)

Mitterrand kiittelee Kouchnerin olevan hyvää seuraa näille erityisille matkoille. Ja toteaa heidän aloittavan uudelleen. Kouchner painottaa Mitterrandin tuoneen toivoa kaupunkiin (Sarajevo). Ja samalla hän kysyy, muistaako presidentti haavoittuneiden katseet. Mitterrand tiedustelee Kouchnerilta, voiko tämä pelastaa Sarajevon kuten Dubrovnikin kaupungin. Kouchner ei usko siihen, koska on jo liian myöhäistä, mutta yritettävä on kuitenkin. Väliintulo on sanana pelottava, mutta kyse on kyse ennaltaehkäisystä. Mitterrand toteaa Kouchnerin olevan interventio itsessään. Mitterrand siis argumentoi intervention henkilöityvän Kouchnerissa. Valitessaan Kouchnerin matkaseurakseen Mitterrand halusi ilmiselvästi ilmaista matkansa päämäärän olevan humanitaarinen, ei-poliittinen. Kouchner toimi ajankohtana humanitaarisen toiminnan valtiosihteerinä

Ranskan hallituksessa. Yleisölle matka välittyi osoituksena vanhasta viisaasta valtiomiehestä rinnallaan nuori dynaaminen Kouchner (*l'homme du terrain*).

Tarina Sarajevon matkasta loppuu toteamukseen: « Le 2 juillet, la Communauté européenne ouvrait le pont aérien vers Sarajevo » (Kouchner 1995, 51). Eli heinäkuun toinen päivä Euroopan Yhteisö avasi ilmasillan Sarajevoon. Prosessia ei kuitenkaan kuvailla tarkemmin, vaan sen annetaan ymmärtää olevan suoraa seurausta heidän matkastaan.

4.6 *We did it in the dark* – demokraattinen interventio

Kirjassaan *Les guerriers de la paix* Bernard Kouchner kertoo tehtävästään YK:n UNMIK- (United Nations mission in Kosovo) lähettiläänä Kosovossa vuosina 1999–2001. Kouchnerin narratiivi kertoo mahdottomasta tehtävästään, jossa hän pääsi sovittamaan humanitaarisuuden teesejään käytännössä. Kyseessä on Kouchnerin uran uusi nousu. Kirjansa alussa kuvaillaan YK:n nimitysprosessia, jolla oli Kouchnerin kannalta onnellinen loppu. Hän kuvailee, miksi otti tehtävän vastaan: « ...j'ai milité toute ma vie pour le droit d'ingérence.---On me donne l'occasion de prouver que cela peut marcher: j'y vais. » (Kouchner 2004, 42.) Hän on taistellut koko elämänsä väliintulon oikeuden puolesta. Nyt on tarjoutunut tilaisuus kokeilla oppeja käytännössä. Tilaisuus tarjoutuu nimenomaan YK:n palveluksessa, järjestön, johon hän on aina pyrkinyt vaikuttamaan teeseillään. Kouchner vetoaa usein kirjoituksissaan nimenomaan YK:hon pelastavana voimana ja tahona, josta muutoksen tulisi lähteä.

Kouchnerin narratiivissa on jälleen Ranska suunnannäyttäjänä. Kouchner kertoo Ranskan presidentin Jacques Chiracin reaktiosta: « ...c'est un honneur pour la France » (Kouchner 2004 siteeraa Jacques Chiracia, 44). Chiracin mielestä Kouchnerin nimitys YK:n lähettilääksi on kunnia Ranskalle. Mutta kaikki tahot eivät ole yhtä riemuissaan hänen nimityksestään. Tekstissä kuvaillaan Ranskan ulkoministeriön negatiivista suhtautumista:

Je ne vis personne au *Quai d'Orsay*.-- Je ne fus pas surpris. Déjà j'avais tenté sans succès dix ans auparavant, de les intéresser au Kosovo. (ibid, 62.)

Ulkoministeriö (sijaitsee osoitteessa Quai d'Orsay) ei osoittanut tukea Kouchnerille. Hän toteaaakin, ettei ole asiasta yllättynyt, koska on yrittänyt viimeiset kymmenen vuotta saada heidät kiinnostumaan Kosovosta, ilman onnistumista. Argumentilla korostetaan jälleen tietoisesti humanitaarisen aktivismin merkitystä passiivisia byrokraatteja vastaan.

Tehtävän aikana ja ennen Kosovoon lähtöä Kouchner täydentää tarinaansa nuoruuden muisteluilla sekä pohdinnoilla Jugoslavian alueen historiasta, tapahtumista ja sodista. Lukijat yritetään saada ymmärtämään, miten tähän on tultu. Hän osoittaa samalla myös omaa asiantuntemustaan Balkanin alueen tuntijana ja muutenkin kriisialueiden erikoismiehenä. Kyseessä on siis samalla oman pätevyyden korostamisesta.

Kouchner mietiskelee nuoruuden ihanteitaan, kuten niin usein teksteissään:

J'appartiens à une génération pour laquelle le socialisme de Belgrade fut, avec le Cuba des années 1960, le seul qui trouvait grâce à nos yeux d'étudiants de gauche. Nous pensions que le mariage du parti communiste avec la démocratie était encore possible. De plus, la Yougoslavie était le seul pays socialiste d'où les citoyens, les travailleurs surtout, pouvaient presque librement sortir et rentrer. (ibid, 64–65.)

Kouchner kuvailee kuuluvansa sukupolveen, jolle Belgradin sosialismi samoin kuin Kuuban 1960 sosialismi oli ansiokasta (*grâce*) vasemmisto-opiskelijoiden silmin. He ajattelivat silloin vielä, että kommunismin avioliitto demokratian kanssa oli mahdollista. Lisäksi Kouchnerin käsityksen mukaan Jugoslavia oli ainoa sosialistinen maa, jossa kansalaiset ja erityisesti työläiset pystyivät melkein vapaasti lähtemään maasta ja palaamaan sinne. Esillä ovat myös entisen Jugoslavian alueen kompleksiset suhteet: « Les serbes avaient été nos alliés les plus sûrs contre le nazisme. – frères d'armes. » (ibid, 65) Tässä huomioidaan Ranskan lämpimät suhteet serbeihin, jotka olivat ranskalaisten varmimpia liittolaisia natsseja vastaan. Serbit mainitaan ranskalaisten aseveljinä. Tulkinta on jännittävä, koska Ranska oli toisessa maailmansodassa miehitetty maa. Kouchner palaa narratiivinsa aikana toistuvasti Ranskan lämpimiin historiallisiin Serbia-suhteisiin:

Les Français sont restés proches de la culture et de l'histoire serbes: allaince contre les Allmands, d'efense des portes de l'Europe, siège de Vienne, bataille contre les Ottomans... (ibid, 130.)

Väitteen mukaan ranskalaiset ovat pysyneet kulttuurin ja historian takia lähellä serbejä. Kouchner muistelee heidän liittolaisuuttaan saksalaisia vastaan ja taistelua ottomaaneja

vastaan Wienissä Euroopan porteilla. Ilmeisesti ranskalaiseen yleisöön vedotessa serbejä ei demonisoida, vaan myös heidän lähtökohtiaan yritetään ymmärtää.

Tekstissä käydään myös läpi syitä, mistä kriisi on seurausta: « Les massacres balkaniques illustrent tragiquement l'utilisation trop tardive du droit d'ingérence » (Kouchner 2004, 71). Balkanin verilöylyt osoittavat traagisella tavalla liian myöhäisen väliintulon. Kouchner ei sano siis suoraan, ettei tehty interventioita tarpeeksi aikaisin, vaan verhotusti, ettei käytetty oikeutta väliintuloon. Epäselväksi jää myös se, kenen tätä oikeutta olisi pitänyt käyttää aikaisemmin. Tarinan rakentaminen Balkanista jatkuu: « L'histoire des Balkans, comme celle de la Corse, est pleine de promesses non tenues et de serments mortels bâtis sur elles. » (ibid, 109.) Balkanin historiaa verrataan Korsikan vastaavaan. Molempien historia on täynnä rikottuja lupauksia ja kuolevaisia valoja, joita on vannottu. Ottamalla esimerkin ranskalaisille tutummasta alueesta tarinaa tuodaan lähemmäs yleisöä. Strategiana on luoda myyttistä tarinaa entisen Jugoslavian alueesta. Täten yleisö on helpompi saada kiinnostumaan ja ymmärtämään kriisialuetta, joka näyttäytyy useimmille ihmisille sekavana vyyhtenä, jonka tapahtumista on hankala saada otetta. Kouchner linjaa Kosovon aluetta: « Les Kosovars, eux, sont las de payer le prix de l'histoire » (ibid, 139). Väitteen mukaan kosovolaiset ovat joutuneet maksamaan kovan hinnan historiasta.

Kouchner muistelee aiempaa toimintaansa 1990-luvulla, jolloin hän oli mukana muiden maalaisten humanitaaristen toiminnan ja terveysministereiden kanssa kampanjoimassa Jugoslaviassa, jolloin he onnistuivat vaihtamaan vankeja (aluksi satoja, myöhemmin tuhansia).

Nous agissons contre toutes les règles en vigueur, qui exigeons que l'on négocie la libération de l'ensemble des prisonniers, et non des escouades successives. Avant la fin du conflit, convaincu, le CICR (Comité international de la Croix-Rouge) fit de même. L'illégalité bien employée sert la loi. (ibid, 72)

Kouchner kuvailee, kuinka he toimivat vastoin kaikkia voimassaolevia sääntöjä, jotka vaativat yhteisiä neuvotteluita vankien vapauttamisesta ja kielsivät ryhmäkohtaiset onnistumiset. Ennen konfliktin loppua myös Punainen Risti oli vakuuttunut tästä toimintamallista ja seurasi esimerkkiä. Väitteen mukaan hyvin toimivasta laittomuudesta tuli kaikkien hyväksymä käytäntö ja uusi laki. Humanitaariset toimijat eivät kuitenkaan ehtineet joka paikkaan; tässä kuvataan sodan raadollisuutta:

Le massacre de Vukovar intervint, que nous n'avions pas tenté de stopper---
Nous étions occupés à Dubrovnik, plus bas, au sud, à sauver 6000 femmes et
enfants. (ibid, 72.)

Kouchner kertoo, etteivät he voineet estää Vukovarin verilöylyä, mutta pystyivät pelastamaan Dubrovnikin kaupungista 6000 naista ja lasta. Kertojan omat toimet korostuvat jälleen ja luovat kuvaa onnistuneesta rauhanomaisesta interventiosta Dubrovnikin kaupungissa.

Kouchner pohtii rooliaan YK:n lähettiläänä, koska hän ei ole mielestään tavallinen YK:n lähettiläs: « --trop politique et non gouvernemental à la fois. Pas assez diplomate et souvent activiste, porté à la dénonciation tapageuse des violations des droits de l'homme. » (ibid, 91–92.) Kouchner analysoi, että hän on liian poliittinen, aktivistinen ja valtioista riippumaton eikä tarpeeksi diplomaattinen. Lisäksi hän kuvailee äänekkästä suhtautumistaan ihmisoikeusloukkauksiin eli epäkohdista ei vaieta eikä kuvia kumarrella. Väittämät luovat kuvaa Kouchnerista, joka pyrkii aktiivisella ja rohkealla toiminnallaan toimimaan muutoksen moottorina. Vaatimattomuus ei näytä kuuluvan hänen teksteihinsä.

Kouchner ylistää Kosovon UNMIK-tiimiään: « J'ai rencontré, j'ai appris à aimer au Kosovo, des frères et des soeurs d'armes magnifiques de volonté et de courage » (ibid, 98). Hän on tutustunut ja oppinut rakastamaan Kosovossa mahtavia vapaaehtoisia ja urheita aseveljiä ja -sisaria. Lukijoille halutaan selvästi välittää osoituksen samanlaisesta sitoutumisen hengestä kuin esimerkiksi aikaisemmassa Vietnamin laiva-avustusoperaatiossa. Taas ympärillä on ystäviä ja yhteisö, jonka johtaja Kouchner on.

Tehtävä Kosovossa alkaa dramaattisesti. YK:n ryhmä joutuu selvittämään serbien massamurhaa heti tehtävänsä alussa: « Un massacre de Serbes dès notre arrivée, ou peut-être même parce que nous étions arrivés: mortel signal d'alarme » (ibid, 120). Kouchner kertoo heidän tulonsa jälkeen tapahtuneesta massamurhasta. Hän myös epäilee, että tämä kuoleman merkki saattoi olla seurausta heidän saapumisestaan alueelle. Tarina sisältää runsaasti kuvailua monimutkaisen ja jännittyneen tilanteen selvittelystä. Narratiivissaan Kouchner näyttäytyy rauhantekijänä ja oikeudenmukaisena lääkärinä.

Bernard Kouchner tekee strategiansa Kosovon tilanteen hallitsemiseksi: « Solution provisoire, d'un nécessaire rapprochement avec l'Union européenne » (ibid, 125). Hän

näkee väliaikaisen ratkaisun välttämättömänä, jonka myötä välttämätön lähentyminen Euroopan Unionin kanssa onnistuu. Täten luotetaan EU:n voimaan rauhan tuomisessa alueelle. Kouchner kuvailee tehtävässä käyttämäänsä metodia:

Cette règle s'applique partout et sous tous les regimes, y compris en France où le pouvoir est trop éloigné, coincé, calfeutré. A Pristina, au Kosovo, il fallait être vu, consulter lorsqu'une decision difficile devait être prise, parler avec la population, aller les rencontrer dans les rues et sangloter avec eux, les Kosovars, albanais ou serbes, bosniaques ou roms, quand la barbarie ou la vengeance, le crime, en somme, avait frappe. J'ai appliqué cette stratégie, je devrais dire cette politique, pendant plusieurs années dans les Balkans. Au vrai, j'ai fait de meme partout... (Kouchner 2004, 218.)

Kouchnerin mukaan tämä sääntö toimii kaikkialla ja kaikissa hallintomuodoissa, mutta Ranskassa vallankäytöstä on tullut liian etäistä ja sisäänpäin kääntynyttä. Kun taas Kosovossa ja Pristinassa heidän (YK:n tiimin) oli oltava näkyvillä ja konsultoitava ihmisiä, kun vaikeita päätöksiä oli käsillä. He siis juttelivat ja tapasivat ihmisiä, niin kosovolaisia, albaaneja, serbejä kuin bosnialaisiakin, kun barbaarisuus tai kosto, eli rikos ylipäättänsä, oli heitä kohdannut. Kouchner kertoo käyttäneensä tätä strategiaa, jota pitäisi oikeastaan kutsua politiikaksi, useiden vuosien ajan Balkanilla. Oikeastaan hän on tehnyt samaa kaikkialla. Tässä välittyy Kouchnerin ihanteellinen käsitys politiikasta ja demokratiasta.

Tehtävän virallisena ja juridisena ohjenuorana toimi YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma, jonka ristiriitaisuutta Kouchner pohtii:

La resolution 1244 du Conseil de sécurité nous demandait de "rétablir la démocratie dans la province serbe du Kosovo". Rétablir? Dans cette region de l'Europe, elle n'avait jamais existé, et surtout pas la liberté expression. ---dans notre Europe libre--- (Kouchner 2004, 244-245.)

Kouchner ihmettelee YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 1244, jossa vaaditaan palauttamaan (*rétablir*) demokratia Kosovon serbien provinssiin. Tällä Euroopan alueella ei ole ikinä vallinnut demokratiaa eikä sananvapautta. Alueella, joka on osa "meidän vapaata Eurooppaamme". Argumentista välittyy järkytys, kuinka tämä on mahdollista keskellä Eurooppaa ja "eurooppalaista sivilisaatiota".

Kouchner kuvailee tehtävänsä, jonka myötä hän toisaalta jutustelee paikallisten asukkaiden kanssa ja toisaalta veljeilee maailman päättäjien kanssa. Tässä kuvaillaan Bill Clintonin vierailua Balkanilla:

Les Kosovars, Albanais et Serbes avaient été soigneusement sélectionnés. Ils seront reçus séparément par le Président en ma présence. J'insistai pour qu'une

séance commune soit organisée, qui, pensais-je, me permettrait d'avancer vers ce gouvernement multiethnique don't je rêvais. (ibid, 266.)

Tässä Kouchner kertoo organisoimastaan kokouksesta, jossa oli läsnä Bill Clinton ja huolellisesti valitut kosovolais-, albaani- ja serbiedustajat. Presidentti ja Kouchner ottivat heidät erikseen vastaan. Kouchner kertoi vaatineensa, että heille järjestettäisiin yhteinen keskustelumahdollisuus, jonka hän toivoi edistävän monikansallisia vaaleja, joista hän unelmoi. Kouchner ymmärtää muutenkin hyvien USA-suhteiden merkityksen, sillä hänen mukaansa USA:n YK:n suurlähettiläs Richard Holbrooke oli korvaamaton apu hänelle. Kertomuksen mukaan he soittelivat toisilleen monta kertaa viikossa ja vaihtoivat muun muassa veljellisiä raportteja (*des rapports fraternels*). Hän myös kuvailee: « ---nous étions des membres du très petit club des militants de l'ingérence » (ibid, 269). Teksteistä välittyy kuva Kouchnerista Holbrooken luottomiehenä. Heillä on väittämän mukaan yhteinen haave, joten Kouchner laskee myös Holbrooken kuuluvan omaan yhteisöön. Kyseenalaisempaa on, kokiko Holbrooke itse kuuluvansa tähän ”pieneen veljelliseen militanttiryhmään”.

Päämiesten vierailut jatkuvat Kouchnerin dynaamiseksi kuvaileman Tony Blairin saapuessa Kosovoon.

Le premier ministre était partisan d'une action forte de la communauté internationale pour imposer la paix *avant* les massacres. C'est votre proposition d'”ingérence humanitaire”, me dit il. Je devais retenir cette phrase. Je lui fis remarquer qu'une ingérence réussie, donc une ingérence préventive, doit s'appuyer sur l'opinion publique et que celle-ci, hélas, réagit devant les horreurs télévisées, pas sous l'effet des pédagogies politiques, et donc tardivement. Ce sera un des problèmes des politiciens de demain, politiciens du monde global, me répondit Tony Blair. (ibid, 272.)

Kouchnerin mukaan Englannin pääministeri oli kansainvälisen yhteisön voimakkaan toiminnan kannattaja rauhan edistämässä *ennen* joukkomurhia. Kouchner sanoo Blairin todenneen hänelle, että humanitaarinen väliintulo on Kouchnerin ehdotus. Kouchnerin oli korjattava tätä väittämää korostamalla, että onnistuneen väliintulon (eli ennaltaehkäisevän väliintulon) tulee perustua yleiseen mielipiteeseen, joka reagoi televisioituihin kauheuksiin. Väliintuloa ei hänen mukaansa voida perustella pedagogisen politiikan keinoin eli jälkikäteen. Blair vastasi hänelle sen olevan huomispäivän poliitikkojen ongelmia eli globaalin maailman poliitikkojen. Kertomalla keskusteluistaan Kouchner halunee korostaa heidän luottamuksellisia suhteitaan. Ilmeisesti halutaan myös korostaa, että Blair on tietoinen Kouchnerin humanitaarisista teeseistä ja tehdä selvästi myös pesäero Blairin

teeseihin humanitaarisesta interventioista, ja siten erottua niin sanotun uuden sotilaallisen humanismin suuntauksesta.

Seuraavaksi Ranskan presidentti Jacques Chirac saapuu tärkeälle vierailulle Kosovoon. Kouchner oli Holbrooken tuella painostanut USA:n ja britit tukemaan kunnallisvaaleja Kosovossa, mutta kantona kaskessa oli edelleen Ranska. Ranskan negatiivista suhtautumista vaaleihin kuvaillaan:

---la diplomatie française était connue pour son hostilité à la tenue d'élections générales qui leur paraissaient un pas vers l'indépendance du Kosovo. Je pensais le contraire: il fallait confier le plus de responsabilités à une alliance des Albanais du Kosovo et des Serbes qui acceptaient de rester. (ibid, 278.)

Kouchner argumentoi, kuinka ranskalainen diplomatia oli tunnettua vihamielisyydestään Kosovon yleisiä vaaleja kohtaan, joka heidän mukaansa oli askel kohti Kosovon itsenäistymistä. Kouchner kuitenkin oli eri mieltä, hänen mukaansa tärkeää oli vakauttaa Kosovon albaanien ja serbien suhteet. Argumentti osoittaa Kouchnerin usein tietoisesti rakentamaa vastakkainasettelua varovaisten byrokraattien ja rohkean humanitaarisen militantin välillä. Sama jännite johti aikoinaan Kouchnerin ja Lääkärit ilman rajoja -järjestön teiden erkanemiseen. Kouchner kertoo yrityksestään vakuuttaa Ranskan presidenttiä Jacques Chiracia, jonka neuvonantajat torppasivat Kouchnerin ajatuksen vaaleista:

Vos analyses sont connues et ne correspondent pas aux réalités que je vis tous les jours--- Il faut poursuivre le processus démocratique, sinon le sang coulera encore malgré une présence militaire qui ne pourra être éternelle. Il faut absolument esquisser une solution politique. (ibid, 279.)

Kouchner argumentoi, että heidän analyysinsä ovat tunnettuja (viittaa presidentin neuvonantajiin), mutta ne eivät vastaa todellisuutta, jossa Kouchner kertoo elävänsä joka päivä. Demokraattista prosessia on jatkettava, muutoin veri tulee edelleen virtaamaan Kosovossa huolimatta armeijan joukkojen läsnäolosta, joka ei sekään voi olla ikuista. Nyt on ehdottomasti aloitettava poliittinen ratkaisu. Argumenteista on tulkittavissa Kouchnerin usko demokratiaan pelastavana voimana, joka ainoana voi estää uudet verilöylyt eli ”vapaat miehet eivät ammu toisiaan”. Yleensä demokratia ja itsenäisyys on totuttu liittämään yhteen, sinänsä poikkeuksellinen ratkaisu. Näin ollen Kouchner esiintyy sankarillisena demokratian esitaistelijana. Lisäksi hän edelleen painottaa olevansa eri linjoilla (varovaisten) diplomaattien kanssa tuoden esiin olevansa paikalla kriisialueella aktiivisena toimijana ja silminnäkijänä.

Kouchnerin yllätykseksi lehdistötilaisuudessa heidän keskustelunsa jälkeen Jacques Chirac sanoi Kouchner rinnallaan:

Bernard Kouchner souhaite organiser au plus vite des elections générales démocratiques au Kosovo, je lui fais confiance et lui donne notre appui. Je souhaite bien entendu que les Serbes du Kosovo y participent... (Kouchner 2004 siteeraa Chiracia, 280.)

Kouchnerin mukaan Chirac kertoi medialle, että Bernard Kouchner haluaa järjestää mahdollisimman pian yleiset demokraattiset vaalit Kosovossa. Chirac painottaa luottavansa Kouchneriin ja antavansa hänelle tukensa. Chirac toivoo lisäksi, että myös Kosovon serbit osallistuvat vaaleihin. Ranskan presidentin viralliset Internetsivut sisältävät Chiracin lausunnot tästä 25.11.2000 Pristinan lentokentällä järjestetystä lehdistötilaisuudesta. Lausunnoissaan Chirac todellakin ylistää Kouchnerin rohkeaa, dynaamista ja realistista toimintaa (*l'action dynamique, courageuse, réaliste*) Kosovon erittäin vaikeissa olosuhteissa. Chirac kertoo Kouchnerin ehdottaneen kunnallisvaaleja Kosovoon ja vahvistaa Ranskan tukevan tätä ehdotusta, jota monet tosin pitävät äärimmäisen haitallisena (*extrêmement hasardeux*). Mutta Chirac toteaa luottavansa Kouchneriin ja olevansa siksi suosiollinen vaaleille. Kuriositeettina mainittakoon, että Chirac puhuttelee Kouchneria lehdistötilaisuudessa tuttavallisesti *Cher Bernard Kouchneriksi* eikä *Monsieur Kouchneriksi*. Kouchner iloitsee presidentin korkea-arvoisesta ja yllättävästä tuesta:

Le président français avait lancé l'Europe aux côtes des Etats-Unis. Les élections furent un succès. Vojislav Kustunica fut assez sage pour donner aux Serbes du Kosovo consigne de vote. (Kouchner 2004, 280.)

Kouchnerin mukaan Ranskan presidentti toi Euroopan USA:n rinnalle. Vaaleista tuli menestys, koska Serbian presidentti Vojislav Kustunica oli tarpeeksi viisas antaakseen myös Kosovon serbeille äänioikeuden. Jälleen kerran, kuten usein aiemminkin Kouchnerin narratiiveissa, Ranska nousee viime hetkillä ratkaisijan rooliin. Tällä kertaa Kouchner jopa maalailee Ranskasta kuvaa demokratian pelastajana. Huomionarvoista on, että tuolla hetkellä Kouchner saattoi puhua ”oikeutetusti” Ranskasta Euroopan johtajana, koska Ranska toimi tuolloin EU:n puheenjohtajana johtaen EU:n ulkopoliittikkaa. Argumenteissa on myös analogiaa, koska USA ja Ranska olivat aikoinaan demokratian etujoukoissa. Oletettavasti Kouchner odottaa juuri näiltä mailta erityistä aktiivisuutta.

Kouchner korostaa rooliaan sovinnon äänenä ja luovana ratkaisijana:

J'avais proposé le concept de pacte, une sorte d'échange--- Nous appelions ce contrat "Yes but no": oui aux élections libres, oui à un gouvernement du Kosovo mais non à l'indépendance. (Kouchner 2004, 330.)

Kouchner kertoi ehdottaneensa uutta rauhan konseptia eli eräänlaista vaihtoa. Tätä sopimusta kutsuttiin "Yes but no" -sopimukseksi, joka sanoo kyllä vapaille vaaleille ja Kosovon hallitukselle, mutta ei itsenäisyydelle.

Kouchnerin narratiivi lähestyy loppuaan, ja on taistelun yhteenvedon aika. Hän kuvailee harjoittaneensa tehtävänsä hoidossa uutta metodologiaa:

Pour la première fois dans l'histoire des Nations Unies, les fonctionnaires internationaux descendaient dans la rue et les bureaucrates se transformaient en militants. J'étais fier d'eux, et les Kosovars les appréciaient. (ibid, 365.)

Ensimmäistä kertaa YK:n historiassa kansainväliset virkamiehet laskeutuivat alas kadulle ja byrokraateista tuli militantteja. Kouchner oli ylpeä heistä, ja myös kosovolaiset arvostivat tätä. Argumenteista on tulkittavissa, että hän onnistui tekemään tiimistään, YK:n yleensä jäykistä virkamiehistä, kaltaisiaan aktivisteja ja sai heidät omaksumaan käyttämänsä toimintatavat hyvin lopputuloksin. Narratiivi antaa kuvan historiallisesta edistyksellisestä askeleesta, jonka YK on ottanut hänen johdolla. Yksi tärkeimmistä Kouchnerin avuista näyttäisi ainakin hänen narratiivinsa perusteella olevan hänen henkilökohtainen karismansa, jonka avulla hän saavuttaa erilaisia tavoitteita.

Tehtävän lopuksi ryhmä ottaa itselleen sloganin: *we did it in the dark*, jolla pyritään kuvaamaan tiimin onnistumista mahdottomassa tehtävässään:

Militants du droit ingérence, nous voulions protéger les Albanais du Kosovo. Nous l'avons fait avec un enthousiasme et un bonheur qui compteront parmi les petits progrès du monde, et nous avons réussi. Hélas, nous avons pas su assez tôt defender les Serbes, devenus à leur tour une minorité opprimée. Ce fut mon échec--- (ibid, 470.)

Kouchner kuvailee tiimiään humanitaarisen väliintulon militantteiksi, jotka halusivat suojella Kosovon albaaneja. Tämän he tekivät innostuksen ja onnenkin avulla. Kouchner nimittää tapahtumaa pieneksi kehitysaskelleeksi, jossa he onnistuivat. He eivät kuitenkaan pystyneet tarpeeksi ajoissa puolustamaan serbejä, joista tuli Kosovossa sorrettu vähemmistö. Tämän Kouchner kokee tappiokseen. Tällä viitataan narratiivin alussa kuvailtuun serbien massamurhaan.

Kouchner oli tyytyväinen saadessaan jälleen olla taistelun eturintamassa ja samalla myös valokeilassa:

Je n'ai jamais été plus heureux qu'au Kosovo. Je m'y suis senti utile, animé par deux convictions qui n'en sont qu'une: l'humanitaire et la politique. --- L'humanitaire n'est pas seulement un humanisme, c'est surtout une forme de politique, un style d'action--- (ibid, 472.)

Kouchner kuvailee, ettei ole ikinä ollut yhtä onnellinen kuin Kosovossa, jossa hän tunsi itsensä tarpeelliseksi, ollessansa ”työllistetty” politiikalla ja humanitaarisuudella eli kahdella vakaumuksella, jotka ovatkin yksi ja sama. Väitteen mukaan humanitaarisuus ei ole vain humanisuutta, vaan se on ennen kaikkea yksi politiikan muoto ja toimintamalli.

4.7 Jatkuuko taistelu?

Kouchnerin viimeisimmässä vuonna 2006 ilmestyneessä kirjassa on havaittavissa lieviä pettymyksen ja turhautumisen merkkejä. Häneltä puuttuu suuri tehtävä. Kouchneria voisi eräällä tavalla luonnehtia kenraaliksi ilman armeijaa.

Kouchner tekee yhteenvetoa toimistaan humanitaarisella saralla:

Trente ans d'humanitaire, dix ans de gouvernement et deux ans comme responsable pour l'ONU d'un pays en guerre: je continue de chercher la voie étroite qui mène du terrain des luttes de pouvoirs vers le champ des fraternités. (Kouchner 2006, 12.)

Kouchner kertoo kolmestakymmenestä humanitaarisuuden vuodestaan, joista hän on ollut kymmenen vuotta Ranskan hallituksessa ja kaksi vuotta YK:n edustajana maassa, jossa on käynnissä sota. Hän kuvailee jatkavansa kapean väylän etsimistä, joka johtaa valtataistelujen sijasta veljellisyyden ”kentälle”. Jatkoa toiminnan analysoinnille seuraa:

J'ai eu occasion depuis plus de trente ans, de représenter la France dans de très nombreuses crises et de travailler de longs mois, parfois des années, dans des régions de pauvreté et de mort. (ibid, 15.)

hänellä on ollut tilaisuus edustaa Ranskaa kolmenkymmenen vuoden ajan lukuisissa kriiseissä ja työskennellä pitkiä kuukausia ja tosinaan vuosia köyhyyden ja kuoleman alueilla. Kouchner katsoo siis edustaneensa nimenomaan Ranskaa ympäri maailman.

Kirjassaan Kouchner tekee eräänlaista yhteenvetoa. Havaittavissa on, että hän haluaisi olla mukana taistelun etulinjassa edelleen, argumenteista voi tulkita neuvottomuutta, ja nykyä katsotaan huolestuneena: ”Partout on attend une France qui se dérobe à son devoir mondial”(Kouchner 2006, 20). Kaikkialla odotetaan Ranskan täyttävän maailmanlaajuisen tehtävänsä. Tällä ilmeisesti pyritään viittaamaan Ranskan perinteikkääseen humanitaariseen toimintaan.

Kouchner kertoo aloittamastaan vastineesta siviilipalvelukselle (humanitaarinen harjoittelu, kutsumanimeltään *Globus*). Hän kritisoi nykyhallitusten saamattomuutta aloitteen eteenpäin viemiseksi. Tässä hän kuvailee unelmaansa:

tous les jeunes Français de donner six mois de leur vie à la découverte d’horizons nouveaux, qu’ils soient géographiques ou humaines. Ce project, que j’ai été si longtemps seul ou presque à porter et à réaliser, est aujourd’hui devenu l’objet d’un quasi-consensus (ibid, 27.)

Kouchnerin vision mukaan kaikki ranskalaiset nuoret antaisivat kuusi kuukautta elämästään löytäen uusia horisontteja, jotka ovat joko maantieteellisiä tai humaania. Tänä päivänä tämä hänen melkein pä yksin kantama projekti on muodostunut lähestulkoon konsensukseksi (*quasi-consensus*). Tavoitteena on selkeästi kasvattaa uusia humanitaarisia toimijoita eli toimia kansalaiskasvattajana.

Seikkailun on jatkuttava: « Avec mes amis de Réunir, club d’action humanitaire--- nous décidâmes de poursuivre l’entreprise » (ibid, 40). Väsymättömänä taistelijana Kouchner on perustanut uuden humanitaarisen kerhon (*Réunir*), jonka kanssa hän jatkaa yrittämistä. Selvää käsitystä tämän kerhon missiosta en saanut, tarkoituksena on ilmeisesti ylläpitää humanitaarista keskustelua. Kerho vaikuttaa hyvin löyhältä ja vapaamuotoiselta.

Tekstistä välitty tunnelma, että heidän tekemänsä humanitaarinen työ on unohdettu:

Notre action internationale est aujourd’hui trop timide, trop incohérente et trop peu explicitée pour que nous puissions espérer recueillir autour d’elle sinon un élan collectif, du moins un assentiment affirmé. -- Le monde a besoin de la France et la France a besoin du monde. – Nous avons une vision universaliste du monde. (ibid, 134–135.)

Ranska on taantunut ja Ranskan nykypäivän kansainvälinen toiminta on liian arkaa ja epäyhtenäistä eikä se ole myöskään tarpeeksi eksplisiittistä. Tämän vuoksi ei voida saada aikaan yhteistä intoa eikä edes yhteistä hyväksyntää. Eli Ranskan nykyinen kansainvälinen

politiikka ei ole legitiimiä suuren eikä myöskään ranskalaisen yleisön silmissä. Kouchner korostaa, että maailma tarvitsee Ranskaa, kuten myös Ranska tarvitsee maailmaa. Aiemmin Ranskalla on ollut tarjota globaalinäkemystä maailmaan. Retoriikassa korostuu siis kautta linjan universaalisuuden ja veljeyden arvot.

5 KOUCHNER INTELLEKTUELLINA

5.1 Intellektuellien interventio

Kouchnerin teksteissä ja ajattelussa korostuu kauttaaltaan ranskalaisten intellektuellien asema ja painoarvo ”maailman muuttamisessa”. Kouchnerin mukaan Ranskassa on ollut ja on edelleen erityinen ”kansalaisten joukko”, intellektuellit. Kouchner mainitsee nimeltä muun muassa Jean-Paul Sartren, Raymond Aronin, Michel Foucaultin ja Simone Signoretin. He ovat rakentaneet protestoinnin ja kapinoinnin tilan niille, jotka kieltäytyvät ajattelemasta kurjuutta historiallisena välttämättömyytenä. (Kouchner 1987, 19–20.) Kouchner on myös kuvaillut Lääkärit ilman rajoja -järjestön perustajia intellektuelleiksi. « Ils étaient médecins, ils écrivaient, ils étaient intéressés par la politique » (Kouchner 2002, 179). Intellektuellit voidaankin nähdä yhtenä merkittävänä toimijana Kouchnerin tekstien narratiivianalyysissa. Paul M. Cohenin mukaan ranskalaisen yhteiskunnan vapauskäsitykselle on ominaista turvata autonominen itsenäisyys (*autonomous selfhood*) jokaiselle kansalaisyhteiskunnan jäsenelle. Ranskassa vallitsee ”radikaali” tai rousseaulainen intellektuaalinen perinne, joka on ominaista ja keskeistä Ranskan nykyiselle poliittiselle kulttuurille. (Cohen 1997, 2–3.)

Itse käsite intellektuelli sai alkunsa Dreyfusin tapauksen (*l'affaire Dreyfus*) yhteydessä Ranskassa 1800-luvun lopulla. Émile Zola julkaisi *L'Aurore* -aikakauslehdessä 13.1.1898 avoimen kirjeen Ranskan tasavallan presidentti Félix Faurelle otsikolla *J'accuse!* (minä syytän). Kirje mursi hiljaisuuden muurin kapteeni Alfred Dreyfusin asiassa. (Ory & Sirinelli 1992, 5.) Albert Dreyfus oli Ranskan armeijan juutalainen upseeri, jota syytettiin vakoilusta saksalaisten hyväksi (Drake 2005, 12). Zolan kirje avasi julkisen ”polemiikin” ja pyrkimyksen kaivaa totuuden esiin (Ory & Sirinelli 1992, 5). Zola totesi tapahtumasta: « La vérité est en marche et rien ne l'arrêtera! » (Totuus on tulossa esiin eikä mikään voi pysäyttää sitä.) Zolan kirjoituksen jälkeen protesti voimistui ja allekirjoituksia vetoomukseen hänen vapauttamisekseen kerättiin. Aluksi ei kuitenkaan sanaa ”intellektuelli” käytetty. Vetoomuksen nimilistoilla esiintyi yliopistoihmisiä, kirjailijoita (kuten Marcel Proust) sekä niin sanottujen vapaiden ammattien edustajia, esimerkiksi arkkitehtejä, asianajajia, opettajia ja opiskelijoita.

Käsite intellektuelli levisi varsinaisesti yleiseen käyttöön, kun Maurice Barrès otsikoi kronikkansa *Le Journal* -lehdessä ”*La protestation des intellectuelles!*”. Huomionarvoista on käsitteen leviämisen nopeus sekä ulottuvuus (ibid, 7). Intellektuelli-käsitteelle ei ole kuitenkaan helppoa löytää yksiselitteistä määritelmää. Erään tulkinnan mukaan intellektuellia ei voida määritellä pelkästään sen perusteella, mitä hän on (esimerkiksi asema tai ammatti), vaan sen mukaan, mitä hän tekee. Huomionarvoista on väliintulo (*l'intervention*) poliittiselle pelikentälle (*terrain politique*). (ibid, 9.) Se voidaan ymmärtää debattina ”kaupunkivaltiossa” eli *poliksessa (débat sur la "cité")*. Intellektuellin väliintulon on oltava manifesti. Hän ei ole henkilö, joka vain ajattelee, vaan henkilö, joka myös julistaa (*communiqué*) ajatuksiaan toimimalla ihmistenvälisessä vaikuttamisessa, tribunaaleilla, esseillä tai tutkielmilla.

Pohjalla on rajoittava määritelmä: intellektuelli on eräänlainen lähetyssaarnaaja (*missionnaire*) sekä tarvittaessa tunnustaja tai suurten periaatteiden marttyyri. Yhden radikaalin version mukaan intellektuelli on kriittisen hengen inkarnaatio. Ei voi muuta kuin ajatella vastaan (Sartren mukaan yhteiskuntaa, vakiintunutta järjestystä tai häntä itseään) tekemättä ikinä myönnytyksiä. Intellektuelli on aikansa arvostelija tai tuomari. (ibid, 9.) Ilman epäilystäkään äskeinen määritelmä intellektuellin ikuisesta taistelusta suurten humanisten arvojen puolesta, kaikkia niitä vastustavia vastaan, on seurausta termin syntyvaiheen olosuhteista Dreyfusin tapahtuman yhteydessä (ibid, 10). Erään tulkinnan mukaan intellektuelli, ”ideaalisuuden eturintamamies” (*frontiersman of the ideal*), on onnellisempi oppositiossa kuin ”murjottamassa” vallankäytön kanssa. (Cohen 1997, 6-7.) Toisin sanoen intellektuelli kapinoi ja on oppositiossa mieluummin kuin käyttää oikeasti valtaa.

Intellektuelli voidaan kuitenkin määritellä henkilöksi, joka on kulturelli, luoja tai välittäjä, tilanteen tullen poliitikko, ideologian tuottaja tai kuluttaja (*un homme du culturel, créateur ou médiateur, mis en situation d'homme du politique, producteur ou consommateur d'idéologie*). Kapeamman määritelmän antaminen olisi mahdotonta. Tämä määritelmä yhdistää eri kategorioiden intellektuellimääritelmät. Se sisältää aseman, kuten sosiologisessa määrittelyssä, täydennettynä individuaalilla vapaaehtoisuudella, kuten eettisessä määritelmässä sekä kollektiivisen käytön (*usage collectif*). (Ory ja Sirinelli 1992, 10.)

Ranskalla on erityisasema intellektuellien maana. Tästä todisteena ovat Ranskan keskeinen asema (*centralisme*) politiikassa ja kulttuurissa, poliittisen kokemuksen rikkaus ja radikaalisuus vuodesta 1789 lähtien, jolloin Ranska muodosti demokratian mallin Euroopassa ja koko maailmassa. (ibid, 11–12.) Sama ajatus toistuu Kouchnerin teksteissä. Hänen tekstiensä mukaan Ranska on eräänlainen intellektuellien mallimaa sekä humanitaaristen arvojen puolestapuhuja. Oryn ja Sirinellin mukaan huolimatta kaikista sisäisistä ristiriidoista ja debateista intellektuellikäsitteen ympärillä, Ranskan intellektuellit eivät koskaan unohtaneet humanin ihmisen elämää ja sen arvoa (*l'honneur et la vie d'une personne humaine*) (ibid, 40).

Intellektuellit ovat osa myös ranskalaista nyky-yhteiskuntaa. Myös Albert Dreyfus on edelleen ajankohtainen. Viime syksynä hänen ”rehabilitoimisestaan” eli maineen palauttamisesta tuli kuluneeksi sata vuotta. Sen kunniaksi järjestettiin paljon näyttelyitä ja lehdet olivat täynnä kirjoituksia hänen tapauksestaan. Tiivistäen voidaan todeta, että intellektuelleilla on erityinen rooli tai jopa velvollisuus puuttua keskusteluun radikaalein keinoin, ja tarvittaessa jopa asein.

5.2 Kuviteltu yhteisö

Benedict Anderson määrittelee kansallisvaltion kuvitelluksi poliittiseksi yhteisöksi, jonka on samalla sekä rajattu että suvereeni. Yksi tekijöistä, joka tekee kuvitellun yhteisön mahdolliseksi, on veljeys (*fraternity*). (Anderson 1991, 6-7.) Kansallisvaltioiden jäsenten on yksinkertaisesti mahdoton tuntea kaikkia oman maansa kansalaisia, joten kansallisvaltion olemassaolon mahdollistaa veljeyden pohjalta syntyvä kansallistunne. Kansallisvaltion ja kuvitellun yhteisön rakentamisessa käytetään tiedostamista (*consciousness*). Tarina kansallisvaltiosta ja kansasta rakennetaan *tietoisesti* narratiivien eli kertomuksien avulla. (ibid, 204.) Erityisesti Bernard Kouchner käyttää hyväkseen narratiivia vedotessaan yleisöön sekä rakentaessaan eräänlaista kuvitteellista yhteisöä. Kouchnerin elämäkerran kirjoittaja Alain Guillemoles (2002, 110) toteaaakin: *Bernard aime raconter* (Bernard rakastaa kertomista). Andersonin teorian tapaan Kouchner käyttää narratiivia luodakseen Ranskasta kansallisvaltion omaista yhteisöä. Narratiivissaan hän korostaa usein Ranskan roolia aktiivisena ja johtavana humanitaarisena toimijana.

Tavallaan Kouchner siis luo myyttiä Ranskasta idealistisena kansallisvaltiona, joka haluaa auttaa kurjuudesta ja vääryyksistä kärsiviä muita maita.

Andersonin (ibid, 204) mukaan tarinat luodaan tyhjässä ajassa ja niistä tehdään tietoisesti homogeenisiä. Tarinoiden raamit ovat historialliset. Ne voivat saada legitimizeettinsä esimerkiksi historiallisista tapahtumista. Narratiiveihin liittyy keskeisesti juoni, joka sitoo erilaisia tapahtumia yhteen, mutta narratiiveille on ominaista kuitenkin jatkuvuuden kokemuksen ”unohtaminen”. Eli jatkuvuus on myös tärkeää, vaikkei sitä välttämättä voi suoranaisesti lukea tarinasta. Täten jatkuvuus on ikään kuin kirjoitettu tarinoihin sisälle. Sitä ei välttämättä havaitse kuin kriittisessä tarkastelussa.

5.2.1 Bernard Kouchnerin kuvitteellinen yhteisö

Myös Kouchner käyttää historiaa apunaan rakentaessaan kuvitteellista yhteisöään. Hän käyttää esimerkiksi menneiden humanitaaristen katastrofien mainintaa tehokeinona, näistä eräinä esimerkkeinä Auschwitz ja Ruanda. Kouchnerin voidaankin sanoa argumentoivan nimillä eli politikoivan nimillä. Hän ei selittele esimerkiksi Auschwitzin tapahtumia, vaan olettaa yleisön tietävän ne. Nämä nimet ovat toimintaan pakottavia, kyse on eräänlaisesta moraaliseen pakottavasta kannanotosta. Mainitessaan Auschwitzin, Kouchner vetoaa lukijaan, miten uhkaavassa kriisissä käy, jollei siihen puututa ajoissa. Narratiiviin liittyy pyrkimys tapahtumien moralisointiin (White 1981, 14). Narratiivi voidaankin lopettaa moraaliseen opetukseen, jonka arvo on liitetty itse narratiiviin. Kouchnerin narratiiveihin liittyy erityisen voimakkaasti taipumus moralisointiin. Hän rakentaa myös kansainvälistä, valtioiden rajat ylittävää humanitaarista yhteisöä, jonka tulisi puuttua aktiivisesti humanitaarisiin katastrofeihin ympäri maailmaa.

Toisin sanoen Kouchner haaveilee maailmanlaajuisesta, rajattomasta yhteisöstä. Sekä Andersonin kuvaileman kansallisvaltion että Kouchnerin kuvaileman yhteisön rakentamisessa on samoja elementtejä. Kouchnerin kirjoituksista voi tulkita hänen yhteisönsä kriteereinä olevan yhteisen arvopohjan ja kyvyn puhua kriiseistä avoimesti. Kouchnerin mukaan meidän yhteiskuntamme kykenee hyvään ja pahaan. Sorron vastavoimaksi on syntynyt puhekyky ja todistaminen. Myös käytetyt vertaukset ovat

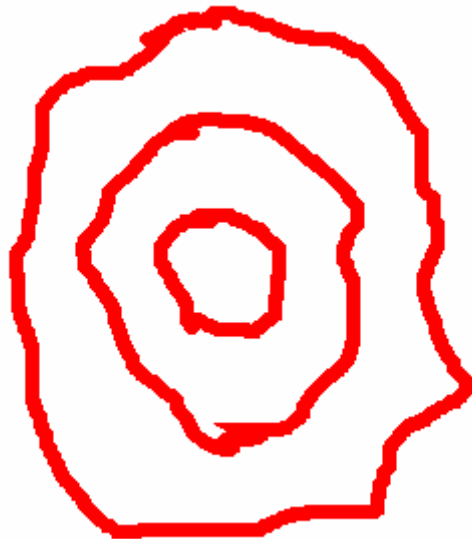
mielenkiintoisia: ”jos Eurooppa on tuottanut Guernican, niin se on synnyttänyt myös Picasson.” Lisäksi ”meidän sivilisaatiomme” ei ole välttämättä sen parempi kuin muutkaan, mutta ainoastaan ”meidän yhteiskuntamme” pystyy keskustelemaan vapaasti ennen joukkomurhia. (Kouchner 1987, 19.) Täten hän selkeästi erottaa kuvailemansa yhteiskunnan muista yhteiskunnista käyttämällä ulossulkemista. Kuvailtu ideaaliyhteiskunta ei vaikene kauheuksista, ja juuri tämä piirre erottaa sen muista yhteiskunnista. Ranska edustaa ajattelussa humanitaarisen toiminnan mallimaata, joka ei pelkää nostaa humanitaarisia teemoja aktiivisesti esiin. Tietoisesti rakennetulla kuvitellulla yhteisöllä on yhteinen vihollinen: passiivisuus ja ihmisoikeusrikkomukset. Tässä yhteisössä niitä vastaan on taisteltava kaikin keinoin.

5.2.2 Moraalisen velvollisuuden kehät

Kouchnerin ajattelussa on havaittavissa moraalisia velvollisuuksia maailman valtioille. Vaikka hän kirjoittaa usein maailmanlaajuisesta yhteisöstä, jossa humanitaarisiin kriiseihin puututaan aktiivisesti, on hänen teksteistään tulkittavissa eritasoisia moraalisia velvoituksia eri valtioille. Ranska on kansallisvaltiona humanitaarisen toiminnan mallimaa, jonka rooli on aivan erityisen aktiivinen. Juuri Ranskan on näytettävä suuntaa muille maailman valtioille ja puututtava kriiseihin. Olen kehittänyt kehämallin kuvaamaan Kouchnerin tapaa rakentaa retorisesti eräänlaisia sisäkkäisiä yhteisöjä. Hänen ajattelussaan Ranska on epäilemättä kehän keskellä. Ranskan suhteen hän jatkaa andersonilaista kuvitteellisen yhteisön rakentamista. Seuraava ulompi kehä muodostuu ”eurooppalaisesta sivilisaatiosta” ja muista niin sanotuista vahvoista valloista. Tässä Kouchner esimerkiksi vetoaa Eurooppaan: « Lève la tête, Europe, toi seule peut tenir un discours pour le monde » (Kouchner 1995, 82). Hän kehottaa Eurooppaa nostamaan päänsä, koska vain Eurooppa yksin pystyy ylläpitämään diskurssia maailman puolesta. Mukana tässä toisessa kehässä ovat siis etenkin Euroopan maat sekä myös USA ja esimerkiksi Australia. Tämä yhteisö on kuitenkin löyhempi, ja siihen kuuluu eri maita eri aikoina kulloisestakin tilanteesta riippuen. Kouchner kohdistaa näille valtioille voimakkaampia moraalisia vaatimuksia kuin uloimmalle kehälle, joka on puolestaan koko maailma moraalisenä yhteisönä. Tämä kehä on rakenteellisesti kaikkein löyhin. Uloimman kehän maat toimivat niin narratiivien raaka-

aineina kuin toimenpiteiden kohteina, ne saattavat olla esimerkiksi kriisipesäkkeitä ja ylipäättänsäkin heikkoja valtioita.

Tämä kuvio havainnollistaa moraalisten velvollisuuksien kehää:

Kuvio 1: Moraalisten velvollisuuksien kehä, *le cercle des obligations morales*.

5.3 EPILOGI

“The unnarrated life is not worth of living.” –Sokrates

Humanitaarinen interventio on poliittisesti aina hyvin kiistanalainen. Tässä työssäni olen tutkinut, miten Bernard Kouchner on pyrkinyt legitimoimaan interventioon liittyviä teesejään. Teeseillään Kouchner haluaa selkeästi erottua englantilaisten ja amerikkalaisten poliitikkojen ja tutkijoiden hyvin pitkälti dominoimasta humanitaarisen intervention käsitteen määrittelystä. Nämä määritelmät perustuvat suurimmaksi osaksi (aseelliseen) voimankäyttöön. Kouchnerin ajattelussa taas väliinmeno on oikeutettu, jos se on vastaus sorrettujen avunpyyntöön. Hän myös luottaa YK:n kykyyn kehittyä kriisien ratkaisijana, joten kriiseihin puuttumiseen tarvitaan YK:n hyväksyntä. Toisaalta hän ei epäröi toimia YK:n säätelemiä kansainvälisen oikeuden normeja tai periaatteita vastaan, jos hän kokee ne epäoikeudenmukaisiksi. Kapinallisella toiminnallaan hän on pyrkinyt usein muuttamaan vallitsevia käytäntöjä. Ajattelussa korostuu aseellisen intervention olevan äärimmäinen keino, ja usein esiin nousevat tehdyt toisenlaiset, rauhanomaiset interventiot. Tällaisia ovat muun muassa hänen Vietnamiin organisoitu avustuslaiva 1970-luvun lopulla, ja sitä seurannut mediamylläkkä ja poliittinen painostus. Toisena tärkeänä, rauhanomaisena väliinmenona korostuu matka sodan keskelle Sarajevoon François Mitterrandin kanssa vuonna 1993. Näistä rauhanomainen ”interventio” Vietnamiin oli hyvin käännteentekevä. On muistettava, että 70-luvun lopulla vallitsi kylmä sota kahden suurvallan välillä. Kuvaavaa on, että Kouchner puuttui asiaan nähtyään vietnamilaisten YK:lle osoittaman avunpyynnön televisiosta. Kylmän sodan aikana YK:n toimintamahdollisuudet olivat kuitenkin äärimmäisen rajoitetut, joten Kouchner linjaa, että pakolaisten ahdinkoon oli puututtava kapinallisemmin ottein.

Eräänä tutkimuskysymyksenäni oli selvittää Kouchnerin vaikutusta frankofoniseen humanitaariseen keskusteluun YK:n piirissä. On vaikea arvioida, kuinka paljon Kouchnerilla on tarkalleen ollut vaikutusta YK:ssä, mutta kiistämättä hänellä on ollut merkitystä. Tästä kertoo esimerkiksi hänen nimittämisensä YK:n lähettilääksi Kosovoon eli samaan tehtävään, jota Martti Ahtisaari hoitaa tällä hetkellä. YK:n silloinen pääsihteeri

Kofi Annan valitsi Kouchnerin tehtävään heti Naton pommitusten jälkeen tukemaan alueen demokraattista kehitystä. Paikalle tarvittiin raskaan sarjan ammattilainen.

Kouchner pyrkii vaikuttamaan humanitaariseen politiikkaan kirjoituksillaan, joiden narratiivista rakennetta olen työssäni analysoinut. Narratiivianalyysi oli oiva työkalu Kouchnerin kirjoitusten analysoimisessa, sillä saadaksesen sanomansa perille hän on rakentanut tositapahtumista ja kokemuksistaan kriisialueilla yhtenäisiä tarinoita. Niistä on helppo löytää alku, keskikohta ja loppu. Whiten ja Fryen lajityypeistä ne edustavat suurimmaksi osaksi komediaa, tosin sisältäen myös romanssin ja tragedian piirteitä. Keskeisinä toimijoina Kouchnerin rakentamisissa narratiiveissa ovat lääkärit ja joissain määrin toimittajat sekä aivan erityisesti intellektuellit. Tämän erityisen ”yhteiskuntaryhmän” on toimittava muutoksen moottorina ja epäkohtien paljastajana. Se ei kuitenkaan vielä riitä, vaan intellektuellien on myös toimittava ja julistettava epäkohdista. Tutkimukseni perusteella myös Kouchner pitää itseään intellektuellina.

Tutkielmassani on piirtynyt kuva toimijasta, joka käyttää mediaa tehokkaasti hyväkseen saadaksesen humanitaarisia teemojaan esille. Kyseessä on eräänlainen humanitaaristen aktiviteettien julkisuuspolitiikka. Bernard Kouchnerilla on tapana viedä kamerat mukanaan joka paikkaan, joten vakiomatkaseuralaisia kriisialueilla ovat toimittaja ja valokuvaaja. Huomio kiinnitetään kriiseihin populistiksi leimautumisen uhalla. Kouchner rakentaa auktoriteettiaan hakeutumalla hyvin kärkkäästi tunnettujen henkilöiden seuraan. Sama toimii myös toisinpäin. Esimerkiksi vanheneva presidentti François Mitterrand esiintyi mielellään karismaattisen ja mediataitoisen ministerinsä seurassa. Samoin toimi sittemmin Jacques Chirac.

Kautta linjan tyyli argumentoida on hyvin tunteisiin vetoava, Kouchner käyttää sujuvasti ja toistuvasti hyvin arvolatautuneita käsitteitä kuten veljellisyys, solidaarisuus ja universaalius. Nämä Ranskan vallankumoukseen helposti yhdistyvät käsitteet vilahtelevat Kouchnerin teksteissä tiheästi. Ne auttavat tekojen ja tapahtumien legitimoimisessa. Kukapa haluaisi vastustaa solidaarista tai veljellistä toimintaa? Kouchner korostaa jatkuvasti sidettään Biafrassa olleiden lääkäreiden kanssa. Näiden aktivistien keskinäinen ryhmäsolidaarisuus toimii humanitaarisen toiminnan moottorina.

Kouchnerin ajattelussa korostuu voimakkaasti juutalaista kulttuurisessa mielessä. Toiminnan lähtökohta on fasismin vastustaminen ja usein toistuva teema on toisen maailmansodan kauhut. Ajattelun taustalla vaikuttaa käsitys siitä, että juutalaisilla on suorastaan moraalinen velvollisuus toimia. He kantavat painolastinaan tietoisuutta siitä, mitä muille juutalaisille tapahtui holokaustissa eivätkä sen vuoksi pysty pelkäämään nauttimaan elämästä kuten muut ihmiset.

Tutkielmani osoittaa, että Kouchnerilla on eräänlainen tilahierarkia, jonka puitteissa hän argumentoi. Vaikka hän alleviivaa niin sanotun kansainvälisen yhteisön vastuuta kriiseissä, ovat silti toiset valtiot valistuneempia tai vahvempia kuin toiset. Niillä on suorastaan moraalinen velvollisuus puuttua kriiseihin. Euroopan maihin ja laajemmin ”länsimaiseen sivilisaatioon” sekä aivan erityisesti Ranskaan kohdistuu erityisen voimakkaita moraalisia velvollisuuksia.

Bernard Kouchner on monella tapaa hyvin ristiriitainen henkilö ja hänen ajattelunsa tutkiminen on hyvin haastavaa. Olen joutunut työssäni rajaamaan aineistoa, koska Kouchner on pian neljäkymmenen vuoden ajan osallistunut lukemattomiin kriiseihin kaikissa maailman kolkissa. Olen kyllä tutustunut muihinkin kriiseihin ja Kouchnerin fyysiseen ja kirjalliseen toimintaan niissä, mutta koska niissä ei näyttänyt olevan mitään laadullista eroa jo käsiteltyihin, keskityin näihin valitsemini. Harkintani perusteella ne antavat riittävän selkeän ja monipuolisen kuvan Kouchnerin aktivismista. Epäilemättä Kouchnerin narratiivi jatkuu edelleen tarjoten aineksia mielenkiintoisiin lisätutkimuksiin.

AINEISTO

Bettati, Mario & Kouchner, Bernard (1987) *Le Devoir d'Ingérence*. Paris: Editions Denöel.

Boniver, Margharita & Kouchner, Bernard (19.11.1991) *Yugoslavie Témoignage*
Dubrovnik, ville de paix. Le Monde.
<http://abonnes.lemonde.fr/cgi-bin/ACHATS/ARCHIVES>

Guillemoles, Alain (2002) *Bernard Kouchner. La biographie*. Paris: Bayard Éditions.

Kouchner, Bernard (1980) *l'Île de lumière*. Paris: Éditions Ramsay.

Kouchner, Bernard (1985) *Esipuhe teoksessa Jean-Louis Clergerie*.
La crise du Biafra. La Faculté de Droit et des Sciences Économiques de l'Université de
Limoges. i-ii.

Kouchner, Bernard (1991) *Le malheur des autres*. Paris: Éditions Odile Jacob.

Kouchner, Bernard & Abbé Pierre (1993) *Dieu et les hommes*. Paris: Éditions Robert
Laffont.

Kouchner Bernard (1995) *Ce que je crois*. Paris: Éditions Grasset & Fasquelle.

Kouchner, Bernard (5.11.1996) *Monsieur Mandela, peut-on les laisser mourir?* Le Monde.
<http://abonnes.lemonde.fr/cgi-bin/ACHATS/ARCHIVES>

Kouchner, Bernard (2000) *Esipuhe teoksessa: Legros, Pierre & Libert, Marianne*.
L'exigence humanitaire, le devoir d'ingérence. Paris: Les Presses du Management. 13-
16.

Kouchner, Bernard (2002) *Le premier qui dit la vérité*. Paris: Éditions Robert Laffont.

Kouchner, Bernard (2004) *Les guerriers de la paix*. Paris: Éditions Grasset & Fasquelle.

Kouchner, Bernard (2006) *Deux ou trois choses que je sais de nous*. Paris: Éditions Robert

Laffont.

l'Abbé Pierre & Kouchner, Bernard (25.7.1995) Le sursaut. Le Monde.
<http://abonnes.lemonde.fr/cgi-bin/ACHATS/ARCHIVES>

ELEKTRONINEN AINEISTO

The Future of Humanitarianism. 23rd Annual Morgenthau Lecture by Bernard Kouchner
(2.3.2004)

<http://www.cceia.org/viewMedia.php/prmTemplateID/8/prmID/4425>. Luettu:
30.11.2005.

LÄHTEET

Allen, Tim & Styan David (2000) A Right to Interfere? Bernard Kouchner and the New
Humanitarianism. *Journal of International Development* 12, 825-842.

Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities*. London, New York: Verso.

Aristoteles (1997) *Retoriikka*. Runousoppi. Tampere: Gaudeamus.

Buzan, Barry (1991) *People, States & Fear. An Agenda for International Security Studies
in the Post-cold War Era*. New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore:
Harvester Wheatsheaf.

Chomsky, Noam (2004) *Uusi sotilaallinen humanismi. Kosovon opetukset*. Helsinki: Like.

Cohen, Paul M. (1997) *Freedom's Moment. An Essay of the French Idea of Liberty from
Rousseau to Foucault*. Chicago, London: University of Chicago Press.

Delpal, Marie-Christine (1993) *Politique Exterieur et Diplomatie Morale*. Paris:
Fondation pour les etudes de défense. L'Université de Paris-I.

- Frye, Northrop (1973) *Anatomy of Criticism. Four Essays*. Princeton: Princeton University Press.
- Gandhi, Mohandas (2003) *Tottelemattomuudesta*. Helsinki: Taifuuni.
- Godfrain, Jacques (1998) *L’Afrique notre avenir*. Paris: Michel Lafon.
- Guillot, Philippe (1994) *France, Peacekeeping and Humanitarian Intervention*. *International Peacekeeping*, Vol. 1, No. 1, Spring 1994, 30-43.
- Hunt, Lynn (1984) *Politics, Culture, and Class in the French Revolution*. London: Methuen.
- Ory, Pascal & Sirinelli, Jean-François (1992) *Les intellectuels en France*. Paris: Armand Colin.
- Palonen, Kari (2003) *Quentin Skinner. History, Politics, Rhetoric*. Cambridge: Polity Press.
- Sartre, Jean-Paul (1965) *Esseitä 1*. Helsinki: Otava.
- Taithe, Bertrand (2004) *Reinventing (French) universalism: religion, humanitarianism and the “French doctors”*. *Modern and Contemporary France*: Vol: 12, No. 2, 147-158.
- White, Hayden (1973) *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore: John Hopkins University.
- White, Hayden (1981) *The Value of Narrativity in the Representation of Reality*. Teoksessa Mitchell, W. J. T. (toim.) *On Narrative*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Zacher, Mark W. (1992) *The Decaying Pillars of the Westphalian Temple: Implications for International Order and Governance*. Sivut 58–101. Teoksessa Rosenau, James N. & Ernst-Otto Czempiel (toim.) *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Analyse et traitement de la langue française. ATILF.

<http://atilf.atilf.fr/tlf.htm> Luettu: 26.12.2006.

Chirac, Jacques & Kouchner, Bernard (25.11.2000) Point de presse conjoint de monsieur Jacques Chirac Président de la République et de monsieur Bernard Kouchner représentant des Nations Unies au Kosovo. Aéroport de Pristina, Kosovo.

<http://www.elysee.fr/elysee/root/bank/print/2451.htm>. Luettu: 4.1.2007.

Drake, David (2005) French Intellectuals and politics from the Dreyfus Affair to the Occupation.

<http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Doc?id=10103761&ppg=21>. Luettu: 15.3.2006.

Korhonen, Pekka (20.2.2004) Nimet. Jyväskylä: Valtio-opin tutkijaseminaari.

<http://www.cc.jyu.fi/~pkonen/nimet.htm>. Luettu: 15.6.2006.

Krekić, Bariša (2003) An Island of Peace in a Turbulent World. Teoksessa Naimark, N. Yugoslavia and Its Historians: Understanding the Balkan Wars of the 1990s. Palo Alto, CA: Stanford University Press.

<http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Doc?id=10042907&ppg=85>. Luettu: 29.3.2006.

Sauvy, Alfred (14.8.1952) Trois mondes, une planète. L'Observateur.

<http://www.homme-moderne.org/societe/demo/sauvy/3mondes.html>.

Luettu: 15.12.2006.